

**Kukɲuä änguä we-hunqä-täni,
Matiu
iqu äqäkqe
Yätamäkkqä kukɲuä hiñuiqänjä iquvi**

Bukä, kukɲuä änguä we-hunqä-tänjä 4 iqua, ii tiwiqä nätmatqä, hea Jisasi Iqu, qua täu pmetanğa ätimäuminqenqä. Bukä Matiu iqu äqäkqä tqueqä tiwiqä kinğanäni, ii nätmatqä Mäliyai, Jisasi Ique ämikqä ga ätimäukqeuta, Jisasi Ique qu pizqä äpäkukuwä iutañi, anği ävaukqä iunqeyi. Ga Iqu, Iqueqä wäunğänğä ämotquamiñqä iquauñi, qäukuä haqä yätunqä äväma ekqenqä.

Nätmatqä naqänänjä hñqu Matiu iqu ämänätquakqe, ii tiinji. Goti Iqu hiñuiqänä kukɲuä guä ämäsäueqanği, qu bukä yäüä iu äqäkuwä äqänänqce, Jisasi Iqu qayunänä timäutñqä diñqä imäkkqe. Goti Iqu kukɲuä guä ämäsäuetä, “Ämaqä Israitqä iquau anğu itmetñqä Hñque dowatmniqeqä” ätkqe. Bukä tqi tii ämänätqueqi. Jisasi Iqu, ii Qäqueyqä. Bukä Matiu tqueñi, tiñinğä-pqe ämänätqueqi. Jisasi Iqu nätmatqä kuapänä imäkminqe, kukɲuä Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua, hiñuiqänä ätäpu äqäkuwinqe, ii qäyunä naqä-qakuänä ätimäuminqenqä. Hiñqä täu hiñuä qunä. Saptä 1:22-23; 2:4-6; 2:14-15; 2:23; 4:13-16; 8:16-17; 12:15-21; 13:34-35; 21:2-5; 21:16; 26:24; 26:31; 26:54; 27:6-10.

Nätmatqä naqänänjä, bukä Matiu ique ätänqä huizi, ii Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqä iunqä äyä äqänä. Jisasi Iqu wäunğä imäkkqeutañi, Goti Iqu, qokä-apäkä eeqäpnänjä iquauqä ämiqä naqä-qakuä äpmetä, ga qu Iqueqä äwinğä iunä qänaknä iqäpnğä äwinyä.

Bukä Matiu tquenji, Jisasi Iqueqä kuknjuä quäuqänänjä 5-qua ätminqenqä äqänä. Kinganänji, saptä 5 iuta 7 iunqe, ii kuknjuä tiinjqä ätäjqeyi. Jisasi Iqu, qoqonjä hñqueqä haqä yatu ätqäuä, kuknjuä, Goti Iqueqä qokä-apäkä naqä-qakuänänjä iquauqä suqä imäqäpñqenqä, awä ätminqe. Kuknjuä huiziqu, saptä 10 iunji, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunqänjqä ämotquaminjqä iqua, qokä-apäkä huiziu awä ätuäkipiyänqa imäqäpñnuwänqenqä, kuknjuä äwikqe.

Kuknjuä quäuqä huiziqu, saptä 13 iunji, Jisasi Iqu kuknjuä awi, kuknjuä ktqä Goti Iqunä miqe äänä hitanqgenqä ätuminjqe. Kuknjuä quäuqä huiziqu, saptä 18 iunji, Jisas Iqu, kuknjuä awi, Ique naqä-qakuänä äwivändäpiyä iqua, suqä imäqäpñnuwänjqä iinjqä ätkqe. Kuknjuä quäuqä yäpakä iqu, saptä 24 iutä, 25 iutänji, Jisasi Iqu nätmätqä hea yäpakänqa timäuniqenqä ätkqe.

Qänakñji ämaqe, Jisasi Iquenqä, himä-wiunqä ipu, Iquenji hanjä-iqä kuapänänji äwiminjuwi. Kuknjuä äñguä we-hunqä-tänji, Matiu iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, anqi vaukqenqä äqäkqe.

Bukä tqu kiqä-kiuänji, ämaqä äsqu äqäkqenqä kuknjuä hui hmanji. Ii etanqgenqä, bukä tqueqä yoqe, qu ti änyuätkuwi. “Kuknjuä äñguä we-hunqä-tänjä Matiu iqu äqäkqeqä.” Qu kñjuä iqe, ämaqä mbqä motauqä, iqueqä tiwiqä saptä 9:9-13 iu äqänänjqä iqu, äqäkqeqä.

*Jisasi Iqueqä kaqä-kawäkaunqä**

¹ Kuknjuä tä, Jisasi Kraisi Iqueqä kaqä-kawäkaunqe. Iqu häñqeqä Dewiti iquesanji, itanga Dewiti iqu häñqeqä Aprähämä iquesanji.

* 1: Lukä 3:23-38

² Aprähämä iqu, Aisakä iqueqä kaniqe. Itarğa Aisakä iqu, Jekopä iqueqä kaniqe. Jekopä iqu, Jutä iqueqätä, känguäkauqätä kaniqe. ³ Jutä iqu, Peresi iqueqätä, Sela iqueqätä kaniqe. Inğueqiyqä känai, Tema iyyi. Peresi iqu, Eslonä iqueqä kaniqe. Eslonä iqu, Lamä iqueqä kaniqe. ⁴ Lamä iqu, Aminätapä iqueqä kaniqe. Aminätapä iqu, Nasonä iqueqä kaniqe. Nasonä iqu, Salämonä iqueqä kaniqe. ⁵ Salämonä iqu, Boasi iqueqä kaniqe. Kiqä känai, Leopä iyyi. Boasi iqu, Opeti iqueqä kaniqe. Kiqä känai, Rutqi iyyi. Opeti iqu, Jesi iqueqä kaniqe. ⁶ Jesi iqu, ämaqä naqä Dewiti iqueqä kaniqe.

Dewiti iqu, Solomonä iqueqä kaniqe. Kiqä känai, hiñuiqänäñi Yuraya iqueqä apäkä emiñqe. ⁷ Solomonä iqu, Leopamä iqueqä kaniqe. Leopamä iqu, Apiya iqueqä kaniqe. Apiya iqu, Asa iqueqä kaniqe. ⁸ Asa iqu, Jeosapatä iqueqä kaniqe. Jeosapatä iqu, Jeolamä iqueqä kaniqe. Jeolamä iqu, Yusiya iqueqä kaniqe. ⁹ Yusiya iqu, Jotamä iqueqä kaniqe. Jotamä iqu, Ahasi iqueqä kaniqe. Ahasi iqu, Hesekiya iqueqä kaniqe. ¹⁰ Hesekiya iqu, Mänasa iqueqä kaniqe. Mänasa iqu, Amonä iqueqä kaniqe. Amonä iqu, Josiya iqueqä kaniquvi. ¹¹ Josiya iqu, Joakinä iqueqätä, kätä-känguäkauqätä kaniqe. Inğarñi, mäkä-hurğä hñqua Israitqä iquauñi, Bapilonä iurğä ätuma äwäpu, iquauqä yäpä imä äpmuatekuwi.

¹² I äpmapiyitani, Joakinä iqu, Selatiyoli iqueqä kaniqu ekqe. Selatiyoli iqu, Serupapelä iqueqä kaniqu ekqe. ¹³ Serupapelä iqu, Apiyutä iqueqä kaniqu ekqe. Apiyutä iqu, Eliyakimä iqueqä kaniqu ekqe. Eliyakimä iqu, Asolä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁴ Asolä iqu, Satokä iqueqä kaniqu ekqe. Satokä iqu, Akimä iqueqä kaniqu ekqe. Akimä iqu, Eliyutä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁵ Eliyutä iqu, Eliyasa iqueqä kaniqu ekqe. Eliyasa iqu, Matanä iqueqä kaniqu ekqe. Matanä iqu, Jekopä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁶ Jekopä

iqu, Josepä iqueqä kaniqu ekqe. Josepä iqu, Mäliyaqä qokique. Mäliyai, Jisasi Iqueqä känaiyi. Iquenyqe, qu tii ätätqänjuwi. “Ämaqä Tqu, Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iquvi.”

¹⁷ Iinjä etanji Jisasi Iqu Aprähamä iquesanjä hueqä-himqä Ique. Inji Aprähamä iquesa, ämaqä 14 iquau eqiyämanguwitanji, Dewiti iqu ekqe. Itanğa Dewiti iquesa, ämaqä 14 iquau inä eqiyämanguwitanji, mäkä-huñqä iqua Israitqä iquauñi Bapilonä iuñqä ätuma äukuwi. Itanğa Bapilonä iuñqä äukuwitanji, ämaqä 14 iquau inä eqiyämanguwitanji, Jisasi Kraisi Ique ämikqe.

Mäliya, Jisasi Ique ämikqenqä†

¹⁸ Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iqueni, Iqueqä känai ämikqenqä kukñui, tiinji. Iqueqä känai Mäliya, qu Josepä iquenyqä tuwakñä ae äunyqanğuwänğa, iqu mämeqä änä etanğani, Dnjä Änğua Iqu iyyqä äwqä imda imäkqanği, ii äwqä-tänjä eminqe. ¹⁹ Iyyqä qokä Josepä iqu, ii äwqä-tänji etanği näqñqä ämeqe, ämaqä jänänju eä, qokä-apäkä iquauqä hinguä iqiñi, ii womba inqä meqänqe mäwiñğanği, hiñuinä qunäwatmätä ikqe. ²⁰ Iqu iinjä imäkätñqä kñuä yqänä indqänätqä-tanğa, wätqä iunji Goti Naqä Iqueqä enätqä hñqu äwimeqe, tii ätukqe. “Josepä Dewiti iqueqä kawiquki, Mäliya matñqä diñqe, si kñuä kuapänä mindqänqä panä. Ymeqä äwqä imä ämnänqä Iqu, Dnjä Änğua Iqu änyueqeqä. ²¹ Itanğa ii Ymeqä Qokä Hñqu nyuänğiyä. Iqu Iqueqä qokä-apäkä iuqä suqä quvqetanji, hñjä imäkäqumu-atäniqeqä. Inji si Iqueqä yoqe, ‘Jisasi‡ Iqukiyä’ nyuät-tnqeçä” ätukqe.

† 1:17 Lukä 2:1-7 ‡ 1:21 Yoqä Jisasi, kiqä quati tiinji. Qokä-apäki hñjä imäkäqumuatqä.

²² Nätmatqä eeqänänjä tä ätimäukqe, Goti Naqä Iqueqä kukñui, qäyunä imäkätñqä ätimäukqe. Naqä Iqu hiñuä-tqä hñque kukñui tiinjä äwikqe.

²³ “*He qätä wipiyä. Apäkä, qokätä hiqaqä mäwiqä hui, äwqä-tänjä eätä, ymeqä qokä hñque nyuäniqueqä. Qu iqueqä yoqe, ‘Imanueli iqueqä’ nyuätpruwänñeqä. Yoqä tqueqä quati, tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, nesä anä äprmenä.*”[§]

²⁴ Itanğa Josepä iqu, hiqaqä äwäminqe ivatuwänäqe, Naqä Iqueqä ynaunjqä iqu ätukqä-pa imäkätä, iqueqä apäki qe ämakqe. ²⁵ Iqu apäki ae ämakqä-qe, ii Ymeqä Qokä Ique ae nyquañgqänğanqä, iisä hiqaqä anä mäwiqä iminqe. Ga iqu Iqueqä yoqe, “Jisasi Iqukiyqä” änyuätkqe.

2

Näññqä-tänjä iqua, Jisasi Ique äwimakuwinjqä

¹ Ämaqä naqä Heroti iqu qua Jutiya iu mitqätanğa, Mäliya Jisasi Ique anjä-himqä Betlemä iu ämikqe. Qä-nakndanji ämaqä mäptqä timäuqä mänğisanjä näññqä-tänjä iqua, Jerusälemä iunqä äyappiyi, yatñqä hinginäwa ikäkuwi. ² “Ymeqä, ämaqä Jutiya pmeqä iquau mitñqä, tänğa änyquä Iqu, anği winä? Ne Iqueqä qätäqueqä ique, mäptqä timäuqä mänğisa äqunätanä, Iquenyqä qonjä woktatunquä äyapqunä.”

³ Ämaqä naqä Heroti iqu qätä iinjä äwiyäqe, iqu kñuä kuapänä indqänätä, änämiqä iminqe. Jerusälemä pmeqä iqua asä iinjä iminjuwi. ⁴ Iinjä hitanği, Heroti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquautä, kukñuä-suqenqä näññqä iquautä, eeqänä tääqä ätuätumetä, yatñqä tiinjä äwikqe. “Kraisii, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqeu mitñqä Ique atäunjuä ikqä Iqu, anjä äsqisa timäutñqäwä?” ätukqe.

§ 1:23 Asayä 7:14

⁵ Iqu yatŋqä i vqanğa, qu kimarji tii qe ätukuwi. “Iqu anĵa-himqä Betlemä, qua Jutiya iuta timäutŋqeqä. Hijuä-tqä hŋqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui ätätä, bukä iu tiinjä äqäkqeqä.

⁶ ‘Qua Jutiya iuji, anĵa-himqä Betlemä iquki, huizi iquauqä yäpakä iquki manä. Ämaqä sitanĵa hŋqu, huiziquau miqä timäuniqeqä. Iqu Ŋqä ämaqä Israitqä iquau miqänqä pmeniqeqä, ätätä äqäkqeqä” ätukuwi.*

⁷ Heroti iqu kukŋuä tä qätä äwiyäqe, ämaqä mäptqä timäuqä mänġisanĵa näqŋqä iquau tääqä maqŋqä ätuä-tumeqe, yatŋqä vqanğa, qu, “Qätäqueqä iqu hea inğa ätimäuqeqä” ätukuwi. ⁸ Itanji iqu näqŋqä ämeqe, iquau ätäwqatkqe. “He Betlemänqä äwipu, Ymeqä Iquenyqä qävqä anġuanä ipiyä. Itanğa he hijuä ae äqumbiyi, nyi ndpŋqä anġumä quveppiyä. Nyi-pqe äpätmä, Ique qonĵa woktäumqänänjä.”

⁹ Qu ique qätä äwipiyi, qe äukuwi. Wätqätanġuwänġanji, qätäqueqä mäptqä timäuqä inġi äqunġuwä iqu, iquauŋi hijuiqä äwimamiŋqe. Itanğa iqu äwätä, anĵa Ymeqä Iqu witanġqä iu, haqä yätqä äpmakqe. ¹⁰ Inġanji iqua iinjä äqumbiyi, yeeqä kiinjä qe äwiŋgqe. ¹¹ Itanğa iqua anĵa yäpä inġisa äpaquväpu, Ymeqä Iquesä, Iqueqä känäi Mäliyatänji äqumbiyi, iqua Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, qonĵa äwoktäupu, hiŋeŋui qua bu ekuwi. Itanji iqua golqetä, eqä wetqä jinanĵa anġuanänĵa weqetä, zä-wänunġuä eqetä, quwqä qa iuta ätaupu, Ique qe äwikuwi.

¹² Inġanji Goti Hanjuwä Iqu wätqä ävätä, “Heroti iquenyqä anġumä mäwqä pambiyä” tquanğa, iqua quwqä anġämqä hänaqä hui-mända qe äukuwi.

Isipänqä zä äwäkuwiŋqä

¹³ Iqua ae uwqanġuwänġanji, Naqä Iqueqä enġätqä hŋqu, Josepä ique wätqeu äwimetä ätukqe. “Heroti

* 2:6 Maika 5:2

iqu, Ymeqä Tquenyqä qävqä itä, päsätŋqä iqiya. Inji si ävautnä, Ymeqä Iquesä, känäutä itmetnä, itaŋga Isipä iuŋqä zä ätuma äwätinä, pmatŋqeä” ätukqe. “Nyi si aŋgumä ktqanqmdqanqanqäüä.”¹⁴ Itani heatqänqä, Josepä iqu ivatuwänäqe, Ymeqä Iquesä, känäutä Isipänqä qe ämitimäukqe. ¹⁵ Iqu iu yqänä pmetanqä, Heroti iqu qe äpäkönqge. Nätmatqä tä ätimäukqe, Naqä Iqu Iqueqä hiŋuä-tqä hŋque ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqe. “Ŋqä ymeqä ique, Isipä buta ätuma äpkqeä” ätkqe.†

Ymeqä qokä iquau äpäkuwiŋqä

¹⁶ Heroti iqu, ämaqä mäptqä timäuqä mäŋgisanjä iqua, ique awä mätkuä, hänaqä hui-mända ämäwqätäukuwiŋqä näŋqä ämeqe, iqueqä äwqe tnänqä wiŋganqä, ämaqä hui Betlemänqä ändowatätä ätukqe. “Betlemä iutä, aŋä-himqä qäqiqi ämätnänqä iutäŋi, he ymeqä qokä quväukuä hŋquauqä mämäwqätäuqä iquauŋi, pizqä päkpiyä.” Iqu näŋqge, ämaqä mäptqä timäuqä mäŋgisanjä iquauqä ämeqe, ymeqä quväukuä iinji mämäwqätäuqä iquauŋqä ätukqe. ¹⁷ Qu ymeqä i äpäkuwi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä, hiŋuä-tqä Järämai ique ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqe.

¹⁸ “Aŋä-himqä Lama iuŋi, Lesoqä kaqäua ymeqä iquauŋqe, kŋuä äqiyäpu pmapqä iqanquwänqä, qu qätä äwikuwi. Ymeqe mäpmeqä itanquwiŋqä, qokä-apäkä huizi iqua iuauqä äwqe jänä iwimäkŋŋqä diŋqe, mäwiŋqä imiŋqe.”‡

Isipäta, Nasäretqänqä anqä äukuwiŋqä

¹⁹ Heroti iqu ae äyä päkönqanqä, Isipä iuŋi, Naqä Iqueqä enätqä hŋqu, Josepä ique äwimetä tiinjä ätukqe. ²⁰ “Ämaqä, Ymeqä Ique pizqä päsanä-tpu ikuwä iqua, ae

† 2:15 Hosiya 11:1 ‡ 2:18 Järämai 31:15

äpäkonjuwiqä. Inji si ävautnä, Ymeqä Iquesä känäütänji itmetnä, qua Israitqänqä anğumä upnqeçä.”²¹ Kukñuä ii qätä äwiyäqe, iqu ävautä, imbaqi itmetä, qua Israitqä iunqä äukuwi.²² Iu ätimäuqe, Akelausi iqu kanä Heroti iqueqä anä ämetä, Jutiya iu mitqätanğqenqä qätä äwiyäqe, iqu zä wiŋğanği iunqä mäwqä ikqe. Iiñä etanği Goti Hanjuwä Iqu wätqeuta kñuä vqanği, iqu qua Galilisänä iŋgisanqä äukqe.²³ Iu ätimäuqe, iqu anä-himqä “Nasäretqävqä” ätmiñuwä iu qe äpmakqe. Iqinyqä äukuwi, hiñuä-tqä iquauqä kukñui qäyunä qe ätimäukqe. “Qu iquenyqe, ämaqä Nasäretqätanä-qeçä” tupnuwiqä.”

3

*Jonä asñä-qäyqä iqu, kukñuä awä ätumiñqenqä**

¹ Itanji quväukuä hui ae äpäwqanğa, Jonä asñä-qäyqä iqu Jutiya iu änyä qe ätimäutä, anä avqñqä iu äpme, ämaqe kukñuä awä tii ätumiñqe.² “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi ae äquvepçenqe, hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.”³ Kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiñuä-tqä Asayä iqueqä mañä iuta ätkqe, ii Jonä iquenyqe. Ii tiinji.

“Anä avqñqä imdanji, ämaqä hñqueqä mañi tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe, näwinyä jänänä imäkepiyä.’”†

⁴ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanğa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäumiñqe. Itanji perñuätä, wiyä-makñuä anjitä ätetä anğmanmiñqe.⁵ Inğanji ämaqä Jerusälemä pmeqä, qua Jutiya iu pmeqä, itanğa eqä Jotänä iqueqä mañä iu pmeqä iqua, qu eeqänä iquenyqä äpmiñuwi.⁶ Qu i äpäpu, quwqä suqä quvçenqä awä tquanğuwänğanji, Jonä iqu eqä Jotänä iu asñä äwqämiñqe.

* 3: Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † 3:3 Asayä 40:3

⁷ Inŋaŋi Jonä iqu, Parisi hŋquatä, Satyusi hŋquatä, asŋä mapŋqä kuapänä pŋaŋgä äqunäqe, iqu tiinjä ätukqe. “He qämäkä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä äpänqiyä. He zä upiyä-qe,’ tqu hitqanŋikä? ⁸ Hiqä kŋui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäunqueqä äktmbu motquapiyä. Iinjä imäkquwi, he zä hŋqu häukuä-tänjä enqä-paŋuenjqä. ⁹ ‘Aprähamä iqu neqä awiqu hitanŋqetani, ne äŋguä äpmeŋunä-qe,’ matŋqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähamä iqueqä kaqä-kawäka epŋqe, äŋguä imäkänä. ¹⁰ Zä-häukuä äŋguä mäwiqanŋutqä iquauŋi, tä täuuepŋqä diŋqe, japiŋi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

¹¹ “Hiqä kŋui äkunmäknäpu, ‘suqä quvqe ae ävquatämäunqueqä’ motquapŋqe, nyi asŋi eqetänä eqiyätqänä. Iinjä etaŋgi Ämaqä nyi ämaŋqutäunqä Iqu, qänaki änä äpänqiyä. Nyi Iqueqä yukä ämuasmänqe mamqe, ämaqä äŋguä-qunä mä, quvqunji. Iqu asŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä Dŋä Äŋguitä, tä itä heqiyänqiyä. ¹² Iqu pokä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä kiqä anju pŋqä maeniŋqe. Itanŋa kuä pai, tä maisquä du tnämäuniqueqä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Ique asŋä äwqäkqenqä[‡]

¹³ Inŋaŋi Jisasi Iqu qua Galili iu ävämaŋi, Jonä iqu asŋä wuqiyätŋqä, ique eqä Jotänä du äwimakqe. ¹⁴ Itanŋa Jonä iqu, “Qäyä eenä. Asŋi, Si ŋqiyqänänjä qäyuna-qe, nyi kqämqä äpŋi, änänŋqäwä?” ätukqe.

¹⁵ I tquanŋa Jisasi Iqu kimaŋi, “Qäyä eenä. Täŋgaŋi Nyi äktqä-pa, ii imäkiyä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä ee-qänänji qäyunä timäutŋqe, ye suqä ii imäkenqe” ätukqe. Inŋaŋi Jonä iqu kukŋuä duŋi qänaknä ikqe.

[‡] 3:12 Makä 1:9-11; Lukä 3:21-22

¹⁶ Jisasi Iqu asnjä ae ämeqe, eqä bu äväma äyapqanğa, maqänänji qäukui qnqanjä enqä-pa qe äütängqe. Itanji Iqu, Goti Iqueqä Dnjä Änguä Iqu, ynñä-heeqä enqä-pa äquvepätä, Iqueä huiwä iu pmeqanği hijnä äqungqe. ¹⁷ Inğanji qäukuä yätutanji, manjä hnqu tiinjä äqängqe. “Ämaqä Tqu, Dqä Ymeqä Nyi kiinjä änyinätñqä Iqueqä. Dqä äwqä imdanji, Iquenyqä aquvänä änyinätqänä” ätukqe.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwikqenqä**

¹ Inğanji Jisasi Iqueni, Dnjä Änguä Iqu, anjä avqñqä iunqä ätma äukqe. Ii, Setänä iqu Ique yamwiqä vätrñqä dirñqä.

² Iqinjä Iqu hiunjitä, heatqetä 40, buayä manqä äpmeqe, buayanqä dä äwikqe.

³ Inğanji dnjä quvqä yamwiqä vqä iqu, Ique äwimeqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, hikä tqua buayä kunmäkmbñqä, kukñuä tuvä” ätukqe.

⁴ Jisasi Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä.

‘Qokä-apäki buayä dutanä pmeqä hmanjqä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä eeqänänjä iutanä pmeqeqä,’ ätä äqänänä” ätukqe.†

⁵ Iqu iinjä tquanğa, Setänä iqu Ique Jerusälemä Goti Hanjuwä Iqueqä anjä-himqä iunqä ätuma äwäqe, hiqäva-imäkqä anjä atääqä iu ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, qua mänji ikuapmävä” ätukqe. “Tiinjä etanği, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tii äqänä.

⁶ ‘Goti Hanjuwä Iqu iqueqä enätqä iqua äñguänä mikipñqä ätuññiyä. Tqä yuki hikä iu hui matävqä isñqä dirñqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäpñqäuä.’ ‡

* 4: Makä 1:12-13; Lukä 4:1-13 † 4:4 Kukñuä-suqä 8:3 ‡ 4:6 Apqä Bukä 91:11-12

⁷ Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Bukä iunji, kukñuä tiinjä-pqe inä äqänänä.

‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueni, yamwiqä mäwqä panä.’[§]

⁸ Itanji Setänä iqu angumä, qoqonjä haqä naqä zi-imänjä hñquenyqä ätuma äyäqe, anjä-himqä eeqänänjä qua täunjitä, iquauqä nätmätqä äñguä eeqänänjä itä ämotquakqe. ⁹ Ga iqu tiinjä ätukqe. “Si qonjä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeqä manmäuqanqtqe, nyi eeqänänjä tä Si ktapmqänä.”

¹⁰ Jisasi Iqu tii ätukqe. “Setänä iquki, huätä päuvä! Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä, *‘Si qonjä äwoktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunui Iqueqenä iqanqinyä.’*^{*}

¹¹ Inganji Setänä iqu Ique ävämeqanğa, enjätqä iqua äpäpu, Ique yätamakqä äwikuwi.

Jisasi Iqu wäunui, Galili iuta ipäqäkqenqä†

¹² “Qu Jonä ique, guä ae äkiqiyäquwiqä” tqanğä äwiyäqe, Jisasi Iqu qua Galili iunqä anği äukqe. ¹³ Itanji Iqu anjä-himqä Nasäretqä iunji ävämanji, anjä-himqä Kapänamä buñqä äwitä äpmakqe. Kapänämäñji, eqä-huänjä Galili-tänjä qäqiqi eä, Seplonä, Näptali gueqiyqä hueqä-himqä iquauqä qua iuvi. ¹⁴ Iqu e imäkätä, kukñuä hñqu Goti Hanjuwä Iqu hiñuä-tqä Asayä iqueqä manjä iu ätimekqenji, qäyunä timäutñqä ikqe.

¹⁵ *“Seplonä, Näptali gueqiyqä quae, hänaqä eqä-huänjä dunqä änyäwänqä qäqiqi eä, eqä Jotänä-tänjä inği-mända, qua Galili-tänjä ingisayi. Itanga ämaqä Israitqä iquanä ma, huiziqua iqi anä äpmeñuä. ¹⁶ Ämaqä pisqukuä imä äpmeñuwä iqua, qu we-hunqä naqä ique hiñuä ae*

§ 4:7 Kukñuä-suqä 6:16 * 4:10 Kukñuä-suqä 6:13 † 4:11 Makä 1:14-15; Lukä 4:14-15

äqunänjäuä. Ga ämaqä ae äpäkonjuwä iqua enqä-parjä äpmejuwä iquauni, we ae äwiomäkqiyä” ätkqeçä.†

¹⁷ Inğanj Jisasi Iqu, qokä-apäkä iu kuknjuä awä ätipäqiyätä, tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi äwiñqä-qae, hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiya.”

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä iquau tääqä ätuätumakqenqä§

¹⁸ Iqu eqä-huänjä mañä Galili iu qañä äwätäqänğanj, Saimonä, Endru gueqi hämapäkä-piqä qa ätnämäutqä-tanğinyä äquñgqe. Saimonä iqueqä yoqä huizi, Pitä ique. Inğueqi hämapäkä äpisinyä, mbqä ämaminjiyi.

¹⁹ Iqu iquaqi hiñuä äqunäqe, “Nyi qänaki nyivän-jinyqä. Ämaqä-piqenqe ämäqesquamqänänyä” ätukqe.

²⁰ I tquanğanj, inğueqi hämapäkä qae, maqänä iqi emäñi, Ique qänaki äwivändkiyi.

²¹ Iqisanj haqä nänä hmbu tii äwäqe, ämaqä inğueqi, Jemisi iquesä, Jonä iquesä hiñuä äquñgqe. Iquaqu Sepri iqueqä hikñä-quaqu eänyä, imätqua yimba iu äpmapu, hämapäkä-piqä qae dakmäuqanği anä imäkqä-manminjuwi. Jisasi Iqu inğueqi hiñuä äqunäqe, tääqä ätuätumakqe. ²² I tuätumeqanğanj, inğueqi yimbaetä, kaniquesä maqänä ävämañi, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä täñjä-yaqä hñquau, äñguä iwimäkkqenqä

²³ Inğanj Jisasi Iqu qua Galili iunji qañä ikitä, quwqä anjä aquväqñqä iunji näqñqä ävätä, kuknjuä äñguänänjä Goti Iqunä qäukuä haqä yätuta miqenqä awä ätuätä, täñjä-yaqä huitañä-huitañä eeqänä äñguä imäkätä ikäminqe.

²⁴ Iquenyqä kukñui, qua Siliya iunji eeqänä im-imä qe äukqe. Ga ämaqe Jisasi Iquenyqä, täñjä-yaqä huitañä-huitañä-tänjitä, dñä quvqä-tänjitä, yaqä ppqä-tänjitä, yaqä

† 4:16 Asayä 9:1-2 § 4:17 Makä 1:16-20

ɲɲuä-tänjitä, eeqänä äma pqaŋguwänɲanji, Iqu eeqänä äŋguä imäkkqe. ²⁵ Itanɲa ämaqä kuapänä qua Galilisanä iquatä, qua Dekapolisisanä iquatä, Jerusälemätanä iquatä, qua Jutiyatanä iquatä, eqä Jotänä yätäqänɲisa pmeqä iquatäni, qu eeqä Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu qoqonä yätu äpme, kukɲuä awä ätukqenqä (5:1-7:27)

5

*Ämaqä äwqä yeeqä-winqä iquaunqä**

¹ Jisasi Iqu ämaqä kuapänä pqaŋgä äqunäqe, qoqonä yätunqä ekqe. Iqu iqi quama pmeqanɲa, Iqueqä wäunɲuänqä ämotquaminqä iqua, Iquenqä äpkuwi. ² Inɲanji Iqu iquau tiinjä ämotquakqe.

³ “Ämaqe, ‘Nyi ämaqä äwa iqunä eämä, Goti Iqueqä hinuä iqi qäyunänɲunä hmanjqä’ kɲuä indqänätqänjuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqu ämaqä iinjä iquau ämitqätanɲqenqe, äwqä yeeqä ipɲqeqä. ⁴ Ämaqä, suqä quvqenqä kɲuä äqiyätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanuä iwimäkätɲqä iinjqe, äwqä yeeqä ipɲqeqä. ⁵ Ämaqä, iquauqä yoqe mäнди äkittqänätqänjuwä iqua, qua tä quwqä heniqä iinjqe, äwqä yeeqä ipɲqeqä. ⁶ Ämaqä, suqä jänänɲinqä äwa ipu, ique mapɲqä kiinjä äwinyätɲqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu jänä imäkɲɲqä qäyunä väniqä iinjqe, äwqä yeeqä ipɲqeqä. ⁷ Ämaqä, huizi iquaunqä qeqä äwimänätä yätamakqä ävätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu quɲqe asä inä wimänäniqä iinjqe, äwqä yeeqä ipɲqeqä. ⁸ Ämaqä, qeqä-quuvqä ikikinyänä änyänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Ique hinuä qumbnuwänɲqe, qu äwqä yeeqä ipɲqeqä. ⁹ Ämaqä, äkasuwä-mäkä mäнди kitqäpɲqä imäkätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu iquaunqe,

* 5: Lukä 6:20-23

‘Ŋqä ymeqä-quaiqä’ tuäniqä iinqe, äwqä yeeqä ipŋqeqä.¹⁰ Ämaqä, suqä jänänä iu qänaki itqätanquwiuta, huizi iquauqä hipa iuta hanä-iqä ämetqänjuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqu ämaqä iinjä iquau ämitqätanqqenqe, äwqä yeeqä ipŋqeqä.¹¹ He Nyaqä yoqä ämetqätanquwinqä, ämaqe kukŋuä quvqä etäpu, quvqä etquepu, henyqä quanqä tqanquwänqanji, he äwqä yeeqä ipŋqeqä.¹² Hiŋuä-tqä he mäpmeqänqä äpmamiŋuwä iquauŋi, ämaqe suqä quvqä asä iinjä itquamiŋuwiqä. Itanqä he Nyaqä yoqä ämetqänjuwitani, nämatqä anqänänji qäukuä haqä yätu henyqä näwi äwinä. Iinjinqe, he äwqä yeeqä kiinjä ipŋqeqä.”

“He hakitä, we-hunqetä, enqä-paŋuenjqä”

¹³ “Qua täu qui maqänä mimäkŋqä, äpakänä witätŋqe, he hakä enqä-paŋuenjqä. Haki ätquänqä qäpu heqanqutqe, hakä ätquänätŋqe, anqumä äänä timäuniqiyä? Oeyqä. Anqä wäunqä miqä iqanquti, ämaqe bi ätnämäupu, qonjqä ipŋqäüä.[†] ¹⁴ Qua täuŋi, he we-hunqä enqä-paŋuenjqä. Anä-himqä hŋqu qoqonjä iu ämätŋnŋqe, zä mamätŋqä itänqiyä.[‡] ¹⁵ Asä iinjä, ämaqä anä iu pmetanquwä iquau we wunätŋqe, ämaqe hiqi-tä ämäsäupu häkä imä matqäteqä ipu, kiqä ätqäüqä iqinyä tqätepŋqäüä.[‡] ¹⁶ Iinjä etanqä heqä we-hunqe, ämaqeu we wunätätŋqänänjqä. Inji iqua, he suqä anqänänjä imäkätqätanqä eqämbiyi, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä yoqe haqeqä mamäupŋqäüä.”

Kukŋuä-suqä, Goti Iqu Mosisi ique äwikqenqä

¹⁷ “He Nyinyqe, ‘Iqu kukŋuä-suqä Mosisi iqu äqäqä itä, kukŋuä hiŋuä-tqä iqua äqäkuwä itä, huätä mamäutŋqä äpqqeqä’ kŋuä mindqänqä pambiyä. Oeyä! Nyi huätä

[†] 5:13 Makä 9:50; Lukä 14:34-35 [‡] 5:15 Matiu 6:22-23; Lukä 11:33-36

mamäumqä äpqä ma, qäyunä naqä-qakuä timäutŋqä äpqeqä. ¹⁸ Nyi he naqä-qakuänä etqänä. Qäukuitä, quaetä, aanqä hiqanŋanqe, kukŋuä-suqä iutanjä wänqä hmbu aanqe, maeqä yäniqeqä. Oeyqä. Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä eeqänäni ae ätimäuqanŋanqe, hiqŋqä wänqä suqä iu äqäkuwi, eeqänäni äwitäniqeqä. ¹⁹ Inäqe ämaqä hŋqu, suqä Mosisi iqu äqäkqä iutanjä wänqä hmbi mändi äkittqiyätä, ämaqä hŋquau mända-pqä inä eyäqiyämetqe, suqä ipu huiziquauqä yäpä imä qäyä witanŋqä-qe, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iuŋi, ämaqä tqeqä yoqe wänqäpu, huiziquauqä yäpä imä winiqeqä. Itanŋi ämaqä hŋqu suqä iuŋi qänaknä itä, ämaqä iuŋi ämotquamitätqe, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iuŋi, iqu yoqä naqä meniqeqä. ²⁰ Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuŋi, jänänänjä imäkäpiyän-ganji, ämaqä kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquauqätä, Parisi iquauqätä, suqä jänänjä imäkqä iuŋi mämäwqätäuqä ipu qänaki iquwi, he Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iuŋqe änä mäyqänänjiqä.”

Äwqä tnänŋiqätä, ämaqä päsqenqätä

²¹ “Kukŋuä hiqä taqä-tawäkiqua qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiinjä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Ämaqä pizqä mapäsäqä ipŋeqeqä.’[§] Itanŋa ‘Ämaqä hŋqu ämaqä hŋque pizqä äpäsätqe, iquenji kukŋuä wimeniqeqä.’^{*} ²² Itanŋi Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä hŋqu ämaqä hŋququque äkasuwä ätuätqe, iquenji kukŋuä wimeniqeqä. Itanji, ämaqä hŋqu hŋquququenji, ‘Hinginjukiyqä’ ätuätqä iqu, kukŋuä iwäsäuqä naqä iquau wimeniqeqä. Itanji ämaqä huizi ique-mända, ‘Si ämaqä kŋuä maeqä hŋgisana iqä iqukiyqä’ ätuätqä iqu, tä quvqä iqu äsänqä iuŋqä

§ 5:21 Angumä Itmakqä 20:13, Kukŋuä-suqä 5:17

* 5:21 Angumä

Itmakqä 21:12

wäniqeqä. ²³⁻²⁴ Iinjıqeqe, si hiqäva äma äpätnä, hiqäva-imäqkä ttawä iu ätqäutnjängarı, tqä sämaquenyqe, ‘Iqu nyitä kukıuä-tänueqä’ kjuä indqängıı, tqä hiqäva iqi pııqä eätnä, iquenyqä äwätnä, äwqä naqä-hııqunä ganä nyiyııqeqä. E ae imäknyiyi, si äwätnä, tqä hiqävae Goti Hanjuwä Ique ınganä wisııqeqä. ²⁵ Ämaqä hııqu si kukıuä miktätııqä iqangutqe, itanı iqutä sitä kukıuä tqä anıııqä hänaqä iu qanı anä äwäsıyängarı, si maqänanı ique äwqä hanuä iwimäkätnä, iqutä jänä imäkiyııqeqä. Si e mimäqkä iqangtqe, iqu ämaqä jänä imäqkä iqueqä hipa iu kivqanguti, jänä imäqkä iqu guä kiyäueqä anä iu miqä iqueqä hipa iu kivqanguti, itanga iqu guä kiyäueqä anä iu maqumuatekiyänıqeqä. ²⁶ Nyi sıııı naqä-qakuänä äktqänä. Mbqä qu si atäııuä äkipqä iııı qäyunä vätnjängarı, si guä kiyäueqä anııu mävämeqä yqänä pmettnıqä.”†

Huiwä yanä ikiqä suqenqä

²⁷ “Qu tiinjä ätätqänııııqeqe, he qätä ae äyä äwıyätqänııııqä. ‘Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipııqeqä!’‡ ²⁸ Itanııı Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä hııqu apäkä hui hııuä äqunä, ‘Iisä hiqaqä anä womqe’ kjuä ävqäqe, iqu iqueqä äwqä iutanı, suqä quvqe ae imäkqeqä. ²⁹ Tqä hııuä ämuangısanıııı suqä quvqeqä äkiyqiyämeqangutqe, huätä ätquätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqangtqe, tqä huiwıtanjä hmbu yuuwä ätänanjä-qe, suqä quvqä iinjä mimäqkä injä-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsänqä iu matnämäuqä ipııqäuä. Huiwä hmbıııı yuuwä ätänanjıııı, ii hanä-iqä wänqäpiyqä. Tä duııqä uwqe, hanä-iqä naqänanıqä. ³⁰ Itanga tqä hipa ämuangısanıııı suqä quvqenqä äkiyqiyämeqangutqe, huätä ätävätnä

† 5:26 Lukä 12:58-59 ‡ 5:27 Angumä Itmakqä 20:14, Kukıuä-suqä 5:18

bi tnämävä. Si iinjä imäkqanqtqe, tqä huiwitanjä hmbu yuuwä ätänänjqä-qe, suqä quvqä iinjä mimäqä injä-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsänjqä iu matnämäuqä ipnqäüä. Huiwä hmbi yuuwä ätänänjqe, ii hanjä-iqä wänjqäpiyqä. Tä dunjqä uwqe, hanjä-iqä naqänänjqä.”

Qokiqutä, apäkisä, anä näweqä pmesiynqenqä[§]

³¹ “Qu tiinjä ätätqänjuwiqä. ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätäqänqani, iqu iinjä imäkätqenqä ämotquetñqe, iinj, tuwanuä hui äqiyätä vätnqeqä.’”^{*} ³² Itanji Nyi he etqänä. Ämaqä hñqueqä apäki, huizitä huiwä yanjä mäwqä itqä qäyä etanji, iqu ii huätä ändowatätqe, ämaqä iqu iqueqä apäki kukñuä-suqä ävausätñqä iunqä iwimäkqiyä. Kukñuä tqueqä quati, tiinjä. Ämaqä hñqu apäkä iinj ämeqe, iqutä iisä, suqä qokä hñqutä apäkä huisä hiqaqä anä mäwiqä iunji ävausqinyqä.”

Kukñuä yänänäqñqä wimäqä suqenqä

³³ “Kukñuä hiqä taqä-tawäkiqua hinuiqänä qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiinjä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Si nätmatqä hñqu imäkñqä diñqä kukñuä yänänäqñqä ätätñänqani, qanñgi matqä panä. Si ätätñä-pa Naqä Iqueqä hinuä iqini ii imäkñqeqä.’”[†] ³⁴ I etanji Nyi he etqänä. Hiqä kukñuä hñqu yänänäqñqä imäkñqä etanqutqe, he nätmatqä hñqueqä yoqe matqä pambiyä. Oeyqä. Iinjä imäkñqä etanqutqe, qäukuiñqä matqä pambiyä. Ii tiinj. Qäukui, tqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä, Iqu äpme ämitñqeyqä. ³⁵ Itanga quaenqä matqä pambiyä. Ii tiinj. Qua iunji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä yuki qutatä haqeqi äui äpmenqeyqä. Itanga Jerusälemänqä matqä pambiyä. Ii tiinji. Jerusälemänji, Ämiqä Kinğanänjä Iqueqä

[§] 5:30 Matiu 19:1-12; Makä 10:1-12; Lukä 16:18 * 5:31 Kukñuä-suqä 24:1,

3 † 5:33 A Täuqä 13:2

anjä-himqeqä. ³⁶ I etanji si kuknuä hñqu yänänäñqä imäktñqä etanğutqe, tqä nyuänä iquenyqe matqä panä. Oeyqä. Si tqä nyuänä iunji, dä qaandätä nättqätä huitñqe, mimäqä isñqinyä. ³⁷ Hiqä kukñui, ‘Auäqä’ ätäpu, ‘Oeyqä’ tññqeqä. Ii qäyuvqä. Kuknuä haqä nändi ätätqänjuwi, quvqä imäqä iquesanjä.”

Hiqä himä-wiunqä iquauñqe, kiinjä enğuätñqä[‡]

³⁸ “Qu tiinjä ätätqänjuwñqe, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Ämaqä hñqu huiziqueqä hiñui qui imäqanğutqe, he iqueqä-pqe, inä imäkpñqeqä. Itanğa ämaqä hñqu hñqueqä hiquani ämisqiyqanğutqe, he iqueqe, inä misqäpñqeqä.’[§] ³⁹ Iinjä etanji Nyi he tiinjänqe etqänä. Hñqu quvqä etqueqanğutqe, iqueni he kimanji mitqueqä pambiyä. Hñqu saqä mangawä iu kpäsqañğutqe, si hñgisa inä wisuätñqeqä. ⁴⁰ Hñqu si kuknuä ämiktätä, tqä gque metñqä iqanğutqe, si tqä gquä quäuqä-pqe inä wisñqeqä. ⁴¹ Hñqu iqueqä yquayä äma qäqi wisñqä ktqanğutqe, si iqtäñi kinä nänji tii äma wisñqeqä. ⁴² Hñqu si nätmätqänqä yatñqä kiyqanğutqe, ique äwisñqeqä. Itanğa ämaqä hñqu, ‘Si yakuä dapiyä’ ktqanğutqe, si ique tuwä mäwiyqä panä.”

⁴³ “Qu tiinjä ätätqänjuwñqä, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Si sämaqä iquenyqe kiinjä äkinyätä,* tqä himä-wiunqä iquenyqe, äwqä quvqä imäktñqeqä.’ ⁴⁴ Itanji Nyi he tiinjä etqänä. He hiqä himä-wiunqä iquauñqe kiinjä enyätä, ä ämaqä suqä quvqä emäkwä iquauñqe, Goti Hanjuwä Iqu iquau äñguä itqueñqä tääqä tññqeqä. ⁴⁵ He iinjä ipqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä ymeqä-quenä eäpu, Iqu imäkätñqä-pa imäkpñqeqä. Iqu Iqueqä mäptqe, ätimäutä ämaqä

[‡] 5:37 Lukä 6:27-36 § 5:38 Anğumä Itmakä 21:24; Hiqäva-imäqä 24:20;

Kuknuä-suqä 19:21 * 5:43 Hiqäva-imäqä 19:18

änğuitä, quvqetä asänä tuätñqä iwimäkätqänä. Itanğa piyä-pqe, ämaqä jänänjä iquauñqätä, suqä qäyunä mimäkqä iquauñqätä, qiyätñqä imäkätqänä. ⁴⁶ Nyi kukñuä iinjä etqe, kiqä quati tiinjä. He äwqe, ämaqä heñqänä äwinyätñqä iquauñqänä hiñğanğutqe, kimanji Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä squä hitapäniñqäwä? Ämaqä mbqä ämotautqänjuwä iqua-pqe, Goti Hanjuwä Ique qätä mäwiyqä ipiyä-qe, asä inä imäkätqänjuwiqä. ⁴⁷ Iinjä etanğqä-qe, he hiqä hita-hiñğüäkaunä yeeqä äväpu itmapqe, ämaqä huizi iquauñi äänä mäwqätäupñqäwä? Suqä kätä-kñğüäkaunqänä äwiñqä ii, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua-pqe inä imäkätqänjuwiqä. ⁴⁸ Inji Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu ikikinyänjä äpmeñqä-pa, he-pqe ikikinyänjä iinjä pmepñqeä.”

Suqä, ängui huiziquauqä hiñuä iqi mimäkqenqä (6:1-18)

6

¹ “He ängüänänjä wimasipiyä. He suqä jänänji imäkpiyänğarñi, ‘Hiñuä naqämbñqäuä’ kñuä hiyqanğuti, ämaqä iuqä hiñuä iqisa mimäkqä ipñqeä. He iquauqä hiñuä iqi imäkqanğpqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu kimanji metapqä yänqiyä.

Nätmatqä maeqä iquau yätamäkqä vqenqä

² Inji si ämaqä nätmätqä maeqä iquau yätamäkqä wisñqä itñänğarñi, ämaqä hääwä-tqä hñqu hiñuiqä äkimetä, ämaqe hiñuä kqämbñqä tuätumetñqenqe, mändowatqä isñqeä. Ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua, yoqe haqeä muämäupñqä anğ aquväñqä iutä, hänaqä iutä, iinjä itqänjuwä iquaiqä. Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutanji

kima ae ämeqäüä. ³ Inäqe si ämaqä nätmätqä maeqä hñque yätamäkqä wisñqä itññngani, sämaqä iqua-pqä maqñqä hipñqeä.* ⁴ Iinjä etangi suqä tqu zä witätñqeä. Inji tqä Tniqu zä wiqä imä hñuä äqunänñqe, Iqu suqä iutani kima ktapäniqeä.

Goti Iquenyqä tääqä tqenqä

⁵ Itanga he tääqä ätäpiyänngani, ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua imäkätqänjuwä-pa, mimäkqä pa iqäpñqeä. Ämaqe, iquau hñuä qumbñqä diñqä, anñ aquväqñqä yäpä ingisatä, hänaqä äuktäuqä iutatä pämä ätqäupu, tääqä tññqä äwinyätñqä iquaiqä. Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutani, kima ae ämeqäüä. ⁶ Inji si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätñngani, anñ hiqñqä ämaqä maeqä ingisa äwätñä, qñqanñ ämäyenji, zä äpmanä tääqä tquätñqe. Si injä imäkqanñngani, tqä Tniqu zä wiqä imä hñuä äqunänñqe, Iqu tqä suqä iutani, kima ktapäniqeä.

⁷ He tääqä ätäpiyänngani, tääqä kuapänä hinginäwa, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua ätätqänjuwä-pa, matqä iqäpñqeä. Ämaqä iqua kñuä tiinjä indqänätqänjuwi. ‘Ne Iquenyqä tääqe, quäuqänä ätquque, Goti Iqu qätä neyänñiyä.’ Inäqe, oeyqä. ⁸ He iquauqä suqä iunji qänaki miqä pambiyä. Ii tiinjia. He yatñqä mäwqä änä etanngani, hiqä Hiniqu nätmätqä eeqänänñqä äwa itqänjuwñqe, Iqu näqñqä ae eänä. ⁹ Inji he tääqe, tiinjä tqäpñqeä.†

‘Neqä Apä Qäukuä Yätu Äpmenñ Iquki, Tqä yoqe huiziquau ämäwqätäuä, naqänänñ äqonänñinyä.

¹⁰ Tqänä miqe, äpänä. Qu qäukuä haqä yätunji, Tqä

* **6:3** Jisasi Iqu, sämaqä iquauä-qe ätnänñqi matqä, kukñuä ktqenä tii ätkqe. ‘Tqä hipa qunamäuqänngisanjiq, nätmätqä hipa ämuangisanjiq imäkätñqä iinjqe, änyä maqñqä enñqiyä.’ † **6:9** Lukä 11:2-4

äkinyänqeu qänaknä itqänjuwä-pa, qua täunjä-pqe, asä ii iqäpnqeqä. ¹¹ Tängani Si buayä hiunji tquenyqe, änätaptñqeqä. ¹² Ämaqä quvqä inetqueqanjuwä iquauñqä ne äwqä hanuä imäknätunquä-pa, Si nenyqä äwqä hanuä imäknätnä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutñqe. ¹³ Yamwiqä nemetñqä itñqä iunji, Si hiñuinä mäquñquä panä. Ämaqä quvqä imäkqä iqueqä hipa iuta anju inätmetnä, metäuku neyä.’

¹⁴ He iinjä ätquwi, ii tiinjä. He ämaquuqä suqä quvqenqä äwqä hanuä imäkñganpqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Haqä Yätutanjä Iqu äwqä hanuä imäknätä, hiqä suqä quvqe huätä maitnämäunqiyä. ¹⁵ Iinjä etanqqä-qe, he ämaquuqä suqä quvqenqä äwqä hanuä mimäkñqä iqanpqe, hiqä Hiniqu äwqä hanuä mimäkñqä itä, hiqä suqä quvqe huätä mämaitnämäuqä yänqiyä.

Suqä, buayä pmua imäkñqenqä

¹⁶ Itanga he hiqä tääqä yänänäqqä imäkpnqenqä buayä pmua imäknäpiyänğani, ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua, hipenji iuismäknätqänjuwä-pa, mimäkñqä iqäpnqe. Qu hipenjuä quvqä iinjä imäknätqänjuwi, ämaqä huiziqua, qu buayä pmua imäkñganjuwinqä näqñqä mapñqä imäkätqänjuwi. Nyi kukñuä naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä iqua, iquauqä suqä iutanjä kimanji ae ämeqäuä. ¹⁷ Itangi si buayi pmua imäknätñi, eqä jinarjä-weqe tqä nyuänjä iu equatnätnä, tqä hipenjuä iunji asñä qändñqeqä. ¹⁸ Si iinjä imäkätñi, buayä pmua imäknätqänñqe, ämaqe qu sinyqe maññqä iqanjuwä-qe, tqä Tniqu si hiñuä mäquñquä enjä Iqu kiqä-kiuänä näqñqeqä. Itanji Iqu nätmatqä zä wiqä imä hiñuä äqunänqe, tqä suqä iutanjä kima ktapäniqeqä.”

Suqä, nätmatqä ängui aquvä qäyqenqä

¹⁹ “He nātmatqā ānguānānjā, qua tāunji aquvā maqiyqā ipñqeqā. Nātmatqā qua tāunji, imātanuā āquvātā, kukuiñuā itā, itaŋga āmaqā quwā-meqā iqua tākñi āpnasāpu mapñqāuā. ²⁰ Iiññqeqe he nātmatqā ānguānānjā aquvi, qāukuā yātutañi qāpñqeqā. Yātuñi, imātanuā maquvqā itā, kukuiñuā miqā itā, itaŋga āmaqā quwā-meqe, tākñā māpnasqā ipu, quwā māmeqā da ipnuwi. ²¹ Tqā kñuā indqāñqā imñitā, ākiñqā imñitā nātmatqā āsquenyqe, ‘Ii āñguiqā. Nyi āmamqānā’ kñuā ākiyātñqe, tqā kñuā indqāñqe, asā iunā witātñqeqā.†

²² Tqā hiñui, huiwā iqueqā hiqi-tā enqā-paniqā.§ Tqā hiñui ānguā āqānnā, si āmaqe yātamākqā wiyquki hitaŋgutqe, tqā huiwā eeqānānjā imñi, we ānguā ākunānā. ²³ Injāqe, tqā hiñui quvqā āqānnā yātamākqā māvquki hitaŋgutqe, tqā huiwi eeqānānjā imñi hea āwinā. Inji we-huñqā tqā huiwā imā āwiñqā ii hea witaŋgutqe, pişqukuināñqā.

²⁴ Āmaqā hñqu, āmiqā hñquaquiyqā yāpā iŋgisa māpmeqā yāñqiyā. Iqu hñquenyqānā āwinyātā, huiziquenyqā māwiñqā yāñqiyā. Itaŋga iqu kukñuā qāte, hñquenyā āwiyātā, hñqueni qātā māwiyqā yāñqiyā. Āmaqā hñqu mbqāñqā āwiñqā iunji, yāpā iqi imitātqe, iqu Goti Hanjuwā Iqueqā yāpā iqinji māpmeqā yāñqiyā.

*Nātmatqā huitañā-huitaññqā qundqāndqā miqenqā**

²⁵ Iiññqā Nyi he etqānā. He ‘Ne ymisañitā, eqetā, squā natuñquāwā?’ kñuā indqānāpu, hiqā hāñjā-pmeqā iuñqā qundqāndqā kiññā miqā pambiyā. Itaŋga ‘Qāki āki yāu-atuñquāwā?’ kñuā indqānāpu, hiqā huiwā iuñqe, āwāwa kiññā miqā pambiyā. Ymisañitā qākitāñi, huiwā iuñitā hāñjā-pmeqā iuñitāñi, māmāwqātāuqā yāñqiyā. ²⁶ He

† 6:21 Lukā 12:33-34 § 6:22 Matiu 5:15-16; Lukā 11:33-36 * 6:24 Lukā 12:22-31

yññä iquauñi hiñuä qumbiyä. Qu ymisañä vowä mamäüqä ipu, aquvâ mämaqiyqä ipu, buayä anä iu maeqä itqänjuwä-qe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu iquauñi buayi ävätqänä. Yññä iqua ämaqä-quneñi mämanaqutäüqä inäüä. ²⁷ Itanñi hesañä hñqu iqueqä häñä-pmeqenqä äwäwa kiññä itä, wiyä näñdi iqa wäñiqiyä? Oeyä. Änä maeqä inä.

²⁸ He qäkä-gquä isuanqe, äwäwa sunqä itqänjuä? Qä-taqä hutqä hiñginäwa ätäñqä iunñi, he hiñuä äñguänä qumbiyä. Qu hutqä tññqe, äänä imäkqäpiyä? Qu wäñjuä yänänäññqä miqä ipu, qäkä ämuasmäññqä mimäkqä itqänjuä. ²⁹ Itanñi Nyi he etqänä. Hiñuiqänänñi ämaqä miqä Solomonä iqu, iqueqä yoqä naqä motquetñqä vä-yauqä äñguä-tänñä qäyä etanñqä-qe, vä-yauqe, qätaqä iquauqä hutqe mämwäwqätäüqä inä. ³⁰ Qätaqä hutqe, täñga hiñginäwa ätqäwänqe, awiñganñi yäüä piqanñuti, qu ätäpu tä du tnämäupñqä iqanñpñqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu huvä-quayunñuä iwimäkätqänä. Iqu heñi asä inä emäkänqutiyä, memäkqä yänqutiyä? He Iquenyqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänjuwä iquenä, Iqu heñi haqä näñdi emäkänqiyä. ³¹ Iiññqe, ‘Ne ymisañitä, eqetä äkitanñi natunñuäwä? Ä, qäkä-gque äki yäuatunñuäwä?’ ätäpu, äwäwa kiññä miqä pambiyä. ³² Ii tiññiqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua, nätmätqä ee-qänänñä iññqe, äwäwa ipu qävqä itqänjuä. Itanñi he äñguä pmapñqenqe, nätmätqä ii mapñqä diñqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu näññqä ae eänä. ³³ Itanñi kiñganänñi he Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu äpmepu, Iqueqä suqä jänänñi mapñqe, qävqä ipñqe. Itanñi he nätmätqä huizññqä äwäwa itqänjuwi, Iqu eeqänä inä hitapänñiyä. ³⁴ Iiññqe he awiñganñe äwäwa miqä pambiyä. Hiunñi iqu, äwäwa iqueqä-kiuänñqä iquänñqä. Hañä-iqä hiunñi hññqe ätimäüqe, ii hiunñi iqueqe, qäyuvqä.”

7

*Ämaqä huiziquauqä suqe iwäsäuqenqä**

¹ “Ämaqä hñquauñqe, ‘Ämaqä quvqä-quaiqä’ ätäpu, miwäsäuqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu suqä asä iinjä di, he-pqe inä emäqñqäuä. ² Ii tiinjä. He ämaqä hñquauä suqe iwäsäutqäjüwä-pañä iinjä, Goti Hanjuwä Iqu heyaqe, inä iwäsäutqäjngari, asä e iwäsäuniceqä. ³ Si hinoqukuä wänqä hmbu tqä tta-tungueqä hiñuä iu witañgi äqunätñä-qe, zä naqänänñä tqä hiñuä iu äwiñqe, hiñuä mäqunquä ininyä. Ii sunqäwä? ⁴ Zä naqänänñä iqu, tqä hiñuä iu yqänä witañguti, si tqä tta-tungueni, ‘Hinoqukuä tqä hiñuä iu änyänqe, huätä mäkmäumqänä-qe’ äänä tutñqäwä? ⁵ Si wopqä itnä, kukñuinä tqä iqukiyqä. Si zä tqä hiñuä iu äwiñqe, huätä ganä mamänyä. Itañi inğanä hiñuä äñguänä äqänätñä, hinoqukuä huiziqueqä hiñuä iu änyänqe, huätä mamäutñqeä.

⁶ He nätmätqä Goti Hanjuwä Iquenyqä ätä äwiñqä iunji ämepu, hiveqä quvqä iquau mäwqä pambiyä. Iqua nätmätqä iinjä, hiñuinä ämäqunqä hiquañä hitäpñqäuä. Itañga wimñä äñguänänñä, yaqueqä iquau matñämäuqä pambiyä. Iqua qonjqenä ipñqäuä.”

Goti Iqueni, nätmätqänqä yatñqä vqenqä

⁷ “He tääqä ätuäpu, Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqäpñqeä. Iqu etapänqiyä. He qävqä iqa uwqäpñqeä. Goti Iqu he ämäqumuapñqenqä yätamäqä hiyänqiyä. He qñqañi ptqä qäyqäpñqeä. Goti Iqu qñqañä euteyänqiyä. ⁸ Ämaqä nätmätqänqä tääqä ätuäpiyä iqua, qu ämapñqäuä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapñqäuä. Ämaqä qñqañä ptqä qiyäpiyä iqua, Goti Iqu qñqañä wuäteyänqiyä.

* 7: Lukä 6:37-38, 41-42

⁹ Hesañä hñqueqä ymeqä hñqu, bretqänqä kiqä kaniqë yatñqä vqangutqe, iqu hiki muayäniqiyä? Oeyä. ¹⁰ Itañga ymeqä iqu kaniqë hämapäkänqä yatñqä vqangutqe, iqu qämäkä quvqe muayäniqiyä? Oeyä. ¹¹ Kaniquenä, suqä quvqä kuapänä imäkäpiyä-qe, hiqä ymeqä iunji, nätmätqä äñguänäñi äyä ämuayätqänjuwiqä. I etañgi hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iquenyqä näññqä äñguänäñi mapñqeqä. Iquenyqä tääqä tquanguwä iquauñi, nätmätqä äñguänäñi väñqiyä.†

¹² Itañi, suqä ämaqä huiziqua he emäkññqä eñ-gangutqe, he-pqe suqä asiqunä motquapiyä. Suqä iinjä iqu, kukñuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hiñuä-tqä iqua äqäkuwitäñi, kiqä quatiyqä.”

Hänaqä, añä häñä-pmeqä ämepu pmeqä iunqä‡

¹³ “Hänaqä añä qui imäkñqä iunqä änyänqä iqu, aañä hiqñqä naqänänjiqä. Iwä ämaqä hänaqä iu qänaknä itqänjuwä iqua, kuapänänjiqä. ¹⁴ Injäge hänaqä añä häñä-pmeqä ämepu pmeqä iunqë, äpätäuqumäkqä änyä, änä mäwqänänjiqä. Itañga hänaqä iunji, ämaqä hñqunä-hñqunä ämäqumuepu qänaknä itqänjäuä. He hänaqä iunä uwqäpñqeqä.”

Ämaqeqä wäunui, quwqä quuvqä heqiyqeqä ämänätquenä§

¹⁵ “He hiñuä-tqä quangä iquauñi, äñguänä wimasipiyä! He iquauñqe, ‘Iqua sipsipqä eñqä-pa äwqä hanuä änyänjäuä’ kñuä eyätangqä-qe, quwqä kñuä indqänqe, hiveqä hiqiyqä iquauqä eñqä-pañä-qae, qui emäkññqäuä. ¹⁶ He zä hñqueqä häukui iwäsäupu, iquenyqä näññqä ämetqänjuwä-pa, ämaqä iinjä iquauqä wäunui, iwäsäupu näññqä mapñqeqä. Ämaqe, guä-wainqä häukui dupñqe,

† 7:11 Lukä 11:9-13 ‡ 7:12 Lukä 13:24 § 7:14 Matiu 12:33-37; Lukä 6:43-45

guä yänjä-tänjä iunqä upnqätanä? Ä, zä-eaqä häukuä dupnqe, qu qätaqä guaqä-tänjä iunqä upnqätanä? Oeyä. ¹⁷ Zä änguä eeqänänjä iqua, häukui änguä wiñqiyä. Zä quvqä iqua, häukui quvqä wiñqiyä. ¹⁸ Zä änguänänji, häukui quvqä maqiyqä yänqiyä. Zä quvqä iqua, häukui änguä maqiyqä yänqiyä. ¹⁹ Zä kiqä häukui änguä maqiyqä iqua, ätäupu tä du väupnqäüä. ²⁰ Iitä asänänji. Hiñuä-tqä quanğä iquauqä suqe, hiñuä äqunäpu, iquauñqe näqñqä mapñqeqä.

²¹ Ämaqä Nyñi, ‘Naqä Iqukiyqä’ ändätqänjuwä iquauñqe, he kñuä tiñjä maeyqä pa inä, ‘Qu eeqänänji Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqeuñqä epnuwiqä.’ Ämaqä Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä äwiñqä iunä qänaknä imitpqä iquanä hipnuwiqä. ²² Hiunji Goti Iqueqä kukñuä mitqä naqä iñgani, ämaqä kuapänänji tii dpnuwiqä. ‘Naqä Iqukiyä, ne hiñuä-tqä wäunui imäkätanä, dnä quvqä iquau huätä ändowatätanä, ämaqä mimäkqänänjä iunji imäkätanänğani, Tqä yoqetanä imäkminqeqä.’ ²³ Iquauñi, Nyi kimanji tii tumniqeqä. ‘Nyi tutqä qäpu henynqe änyä maqñqä eänjänä. He ämaqä suqä quvqä kuapänä imäkquenjqä. Huätä upiyä!’ ”*

Kukñuä ktqä, ämaqä anä määtqä hñquaqiñqä†

²⁴ “Nyi kukñuä etqä tä, ämaqä hñqu qätä änyiyätä qänaknä imitätqe, ii tiñjiqä. Ämaqä kñuä änguänänjä indqänätä, anji hikä haqeu ämätqä-pañiqä. ²⁵ Piyä äqiyätä, huakä äpätä, yunjuä naqänänjä äqunätä, anjä ique hevqänğangutqänğa, hiki qua buta äknä, ique a yänjänäqñqä kiqätatangi, qua iqä mäpnasqiyäüqä yäniqeqä. ²⁶ I etangi, ämaqä hñqu, Nyaqä kukñuä iu qänaknä miqä imitätqe, ii tiñjiqä. Ämaqä kñuä mämeqä itä, anjä weä haqeqi ämätqä-pañiqä. ²⁷ Itanğa piyä äqiyätä, huakä äpätä,

* 7:23 Lukä 13:23-27 † 7:23 Lukä 6:46-49

yurjuä naqänänjä äqunätä, anjä ique hevqänqangutqänqa, anjä iqu äpisäutä, qui eeqänä imäknäniqueqä” ätukqe.

²⁸ Jisasi Iqu kukjuä ii qäpu tqanqa, ämaqä Iqueqä kukjuä qätä äwipiyä kuapänänjä iqua, Iqueqä näqñqä motquetqätanqçenqä yäurjuä naqänänjä ikuwi. ²⁹ Quwqä ämaqä kukjuä-suqenqä näqñqä iqua ämotquamiñuwä-pa, mämotqueqä itä, Yoqä-tänjä-qu eä, ämotquakqe.

8

*Jisasi Iqu, wänymänjqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä**

¹ Iqu qoqonjä iunji äväma quveqeqanqa, qokä-apäkä kuapänänji, Ique qänaki äwivändqa äquveqäkuwi. ² Inqanji ämaqä wänymänjqä-tänjä hñqu Ique äwimeqe, qonjä äwoktäutä ätukqe. “Naqä Iqukiyä. Si äkingangutqe, nyi äñguä nyimäktñqeqä.”

³ I tqanqa, Iqueqä hipae, ämaqä iqueqä huiwiu it-maqiyätä, “Nyi änyingiyä. Si äñguä kimänänä” tqanqa, maqänänji wänymänjqe qäpu eätä, ämaqä iqu äñguä qe imänjqe. ⁴ Itanji Jisasi Iqu iqueni, “Si äkimeqenqe, ämaqu mätquä panä. Si äwätinä, tqä huiwi ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkkqä ique ämotquetnä, Mosisi iqu hiñuiqänä ätkqä-pa hiqäva imäkiyä. Tqä yaqe qäpu eqenqe, ämaqe, näqñqä iuta hipñqeqä” ätukqe.

Mäkä-iqä iutanjä naqä hñqueqä quuvqä heqiyqenqä†

⁵ Jisasi Iqu anjä-himqä Kapänamänji yänqisa peyqanqa, ämaqä Romätanjä mäkä-iqä iutanjä naqä hñqu äwimetä, yatñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁶ “Naqä Iquki, nyaqä wäurjuä-nyiyqä hñqu yaqä vqanqi, anjä du hiqaqä äwinä. Iqueqä yäñi ññuä itä, tänjä-hunqä naqänänjä ämetqäüä.”

⁷ Kimanji Jisasi Iqu, “Nyi äwätmä äñguä iwimäkmqänä” ätukqe.

* 8: Makä 1:40-45; Lukä 5:12-15 † 8:4 Lukä 7:1-10

⁸ E tquanga, ämiqä iqu kimañi, tiinjä ätukqe. “Naqä Iquki, Si nyaqä anjä tängisañqä yaptñqe, nyi ämaqä änguänänä-qunä hmanjqä. Iñi Si kukñuinä tqañgti, nyaqä wäunüä-nyiyqä iqu änguä imänänä. ⁹ Nyi-pqe inänji. Nyi ämaqä yoqä-tänjä hñqueqä yäpä imä äpmamä, ique qä-naknä inä wimqänä. Nyaqä ämaqä mäkä-iqä nyi ämitñqä iquaunji, hñque ‘Si uvä’ tquangundqe, iqu äwähñqiyä. Hñque ‘Si biyä’ tquangundqe, iqu äpäññqiyä. Itanga ñqä wäunüä-nyiyqä hñque ‘Si tä imäkiyä’ tquangundqe, iqu imäkähñqiyä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, yäunüä itä, ämaqä Ique qänaki wivändätanguwä iu ätukqe. “Nyi he etqänä. Ämaqä yäpaqähñgisañä tqueqä quuvqä eqiyätñqä-panjä iñji, Israitqä duñi, Nyi hiñuä mäqunquä itñqeä.

¹¹ Tiiñä-pqe etqänä. Ämaqä kuapänäñi mäptqä yapqä iñgisañä, mäptqä wiqä iñgisañä iqua, qu Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqeu ätimäupu, Aprähämä iqutä, Aisakä iqutä, Jekopä iqutä buayä anä bñqä quamä pmapnuwiqä. ¹² Injäqe Israitqä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmepñqä atäunüä kinganä ikqä iquaunji, Goti Iqu hiawiqä iñgisañqä huätä dowatäniqueqä. Iqini qu kñuä kuapänä äqiyäpu, hiqanjä mangtäsqukuä mäuqäpnuwiqä.”

¹³ E ätuäqetañi, Iqu ämiqä ique, “Si ätunñqueqä. Nyi imäkmqenqä quuvqä ae eqñä-pa timäunñqiyä” ätukqe. Iñjä tquanga, asähñanji ämiqä iqueqä wäunüä imäqä iqu, äñguä qe imähñqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äñguä iwimäkkqenqä[‡]

¹⁴⁻¹⁵ Inñanji Jisasi Iqu Pitä iqueqä anjä yäpä iñgisa äpaquväqe, Pitä iqueqä känemi huiwä tnänjä wimähñanñi, iquvanjä iu witañgi äqunäqe, kiqä hipa iu itmañiyqanña,

[‡] 8:13 Makä 1:29-34; Lukä 4:38-41

huiwä tnänjä iqu ävämeqanğa, ii ävautä Iquenyqä buayä näwenyä imäkkqe.

¹⁶ Mäptqä äwitnqä iqanğanı, Jisasi Iquenyqä ämaqä penqä-tänjä kuapänänjä ätuma äpkuwi. Iqu penqä iquau kuknua ätuätä huätä ändowatätä, yaqä-tänjä iquauñi ängüä qe imäkkqe. ¹⁷ Iqu iinjä imäkätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui, hiñuä-tqä Asayä iqueqä marjä iuta ätkqä hñque, qäyunä imäkkqanğı ätimäukqe.

“Iqueqä-kiuäñi, neqä yaqä huitañä-huitañi ämetä, huätä ämamäuqeğä.”§

*Jisasi Ique qänaki wivändqenqä**

¹⁸ Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänji Ique qäuiqä enqä-pa äkutäupu, pämä tqäutangä äqunäqe, Iqueqä wäñuänñqä ämotquaminqä iquauñi, “Ne eqä-huänjä yätäqä nängisanqä äwanä” ätukqe.

¹⁹ Inğanı ämaqä kuknua-suqenqä näññqä hñqu äpäqe, Jisasi Ique tiinjä ätukqe. “Ämotqueqä Iqukiyä, Si anjä-himqä eeqänänjä iunqä uwqanğtqe, nyi qänaknä kivändmqänä.”

²⁰ Jisasi Iqu kimanı tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anjä-tänjiqä. Yññä iqua, anjä-tänjiqä. Inäqe, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anjä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

²¹ Itanğa wäñuänñqä ämotquaminqä hñquququ tii ätukqe. “Naqä Iuki, nqä apique ganä, qua qäyä map-teumqänä, hiñuinä nqänäwqatiyä.”

²² I tqanğanı, Jisasi Iqu kimanı tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua,† quwqä ämaqä pizqä iqueni, qua qäyä pteññqeğä. Si Nyi qänaki nyivändiyä.”

§ 8:17 Asayä 53:4 * 8:17 Lukä 9:57-60 † 8:22 Jisasi Iqu ii ätkqe, Iqu ämaqä häñä yqänä äpmapiyä-qe, quuvqä maeqiyqä iquauñqä ätkqe.

Yunuä iqutä, eqä iqutä, Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwikiy-inqä[‡]

²³ Kukñuä e ätmbyitarji, Jisasi Iqu yimba iu tkamäuqanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iqua anä ätkamäukuwi. ²⁴ Qu eqä-huänä Galili awä iqi wätqätanğuwänğa, yunuä naqänänä hñqu ätimäutä, eqä änyuämäwa äpäyätä, yimba iqueñi qui imäkätñqä iqanğqä-qe, Jisasi Iqu hiqaqä yqänä äwämiñqe. ²⁵ Iñqe qu äwäpu, Ique ämenä äväpu tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne qui imäknatñqä iqunä. Yätamäkqä neyä.”

²⁶ Iwä Iqu, “Täukueqä! Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqäpiyqä. He ze, suñqä enğiyä?” ätukqe. Itañi Iqu yunuä iquesä, eqä iquesä, “Iñi miqä manyinyqä” tquanğa, iquaqu ämñänğiyi.

²⁷ Inğanji ämaqä iqua yäunuä ipu, tii ätñguwi. “Ae! Ämaqä Tqu äkitanä änäänükä? Yunuä iqutä, eqä iqutä, Iqueqä kukñui qätä äwiyyiyuä.”

Ämaqä peñqä-tänjä hñquaquinyqä[§]

²⁸ Itañi Jisasi Iqu eqä-huänä yätäqä nänğisa ätimäuqe, qua Gatala iu iuäqämakqe. Iqini ämaqä peñqä-tänjä hñquaqu hikä hovqä ämaqä pizqä emiñuwä iuta äpäsiñyä äwimakiyi. Iquaqu hiqi tqäutanğinyñqä, ämaqe huänqä iunji mäwqä imiñuwä. ²⁹ Ique äwimayi, zääqä yänjänäñqä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki, squä nemäk-tñqäwä? Hea qäyuni matimäuqä qäyä etanği, Si qui nemäkñqä äpinyä?” ³⁰ Yaqueqä kuapänänji kinä nänji ätqäupu, ymisanä änmiñuwä. ³¹ Itanğa peñqä iqua yatñqä yänjänäñqä äväpu, “Si huätä nandowatqanğtqe, ne yaqueqä iquau-mända paquvatunquä hiñuinä naqänyäl!” ätukuwi.

[‡] 8:22 Makä 4:35-41; Lukä 8:22-25 [§] 8:27 Makä 5:1-20; Lukä 8:26-39

³² I tquanguwänga, Iqu “He upuiyá” átukqe. Itañi peñqá iqua ámaqá iquaquini áväma, yaqueqá iquauqá yápá ingisa ápaqukuwi. Ingañi yaqueqá eeqänänjä iqua tnänjä áwäpu, iwaqá iuta eqá-huänjä buñqá ápäquveqápiyi, ee-qänäñi eqá ányuápätäkqe.

³³ Ámaqá yaqueqá miqá iqua hiñuá e áqumbiyi, zä anjä-himqá iuñqá áwäpu, iñjä timäuqanqenqätä, itanga ámaqá peñqá-tänjä iquaqui áwimakqenqätäñi, ámaqeu átuquwi. ³⁴ Itanga ámaqá anjä iutañä eeqänänji, Jisasi Ique wimapñqá ápkuwi. Qu Ique hiñuá ae áqumbiyi, Iqu qua iu ávämetñqá yatñqá yänänäqñqá áwimiñuwi.

9

*Jisasi Iqu, ámaqá yänjä ññuá-tänjä hñque áñguá iwimákkqenqá**

¹ I tquanguwänga, Jisasi Iqu yimba hñque átkapmäuqe, eqá-huänjä yätáqänqisañqá anqumä áwätä, Iqueqá anjä-himqá iu átimáukqe. ² Ingañi ámaqá hñqua, yänjä ññuá-tänjä hñque, iqueqá yquvanjä iunä witanqñi Iquenyqá átuma ápkuwi. Itañi Iqu iquauqá quuvqá heqiyqe naqá-qakuänänjä áqunäqe, ññuá-tänjä iquerñi tii átukqe. “Ñqá ymeqá iquki, tqá áwqe hanuá ákinyänä. Nyi tqá suqá quvqe, huätä ae ámakmäuqänä.”

³ Ámaqá kukñuá-suqenqá näqñqá hñqua, Iqu e tquangi áwipiñi, quwqá kñuá indqänqá imnä tiñjä indqänqñuwi. “Ámaqá Tqu Goti Hanjuwä Iqu enqá-pa timäutñqá iqiya.”

⁴ Jisasi Iqu iquauqá kñuá indqänqñeñi näqñqá eätä, tii átukqe. “He heqá kñuá indqänqá iutañi, kñuá quvqe sunqá indqänätqänäuá? ⁵ Nyi iquerñi, ‘Tqá suqá quvqe huätä ámakmäuqänä’ átuätmä imákmqe, yänänäqñqá-tänjunqá. Itanga Nyi iquerñi, ‘Si ávautnä qañä uvä’

* 9: Makä 2:1-12; Lukä 5:17-26

ätuätmä imäkmqä-pqe yänänäqñqä-täjünjqä. Qäquaqu asänänji. ⁶ Inji Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täunji suqä quvqe huätä mamäunqiyä-qe, he näqñqä mapñqä änyinqiyä.” E ätuäqetanji, yänä ññuä-tänä iqueñi, “Si pämä ätqäutnä, yquvañä ämetnä, tqä anä iunqä uvä” ätukqe.

⁷ I tqunğa ämaqä iqu ävauqe, iqueqä anä iunqä äukqe. ⁸ Ämaqä iqua hiñuä iinä äqumbiyi, zä ipu, Goti Iqu ämaqeunji yänänäqñqä iinä vqanqerñqä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukuwi.

Matiu mbqä motauqä iqueñqä†

⁹ Jisasi Iqu anä ique äväma äwätäqanğanji, ämaqä hñqu mbqä motauqä anä iu pmetanji äqunqce. Iqueqä yoqe, Matiu ique. E äqunäqe, iqueñi, “Qänaki nyivändiyä” ätukqe. Inji, Matiu iqu ivatuwänäqe, Ique qänaki qe äwivändkqe.

¹⁰ Ga Jisasi Iqu, iinä iqueqä anä iu buayä änätä pmetanğa, ämaqä mbqä motauqä kuapänänjä hñquatä, suqä quvqä imäkkä kuapänänjä hñquatä äpäpu, Iqutä, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua-pqetä buayä anä äñgmanminjuwi. ¹¹ Parisi hñqua hiñuä e äqumbiyi, wäunqänqä ämotquaminqä iquau yatñqä äwikuwi. “Hiqä Ämetqueqä Iqu buayi, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkkä iquatä, anä änätñqe, äänä etanjiwä?”

¹² Jisasi Iqu qätä e äwiyäqe, tii ätukqe. “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquaunqe, mäwqä ipñqäuä. Ämaqä yaqä-tänä iquanä upñqäuä. ¹³ Nyi äpçe, ämaqä jänänjä iquau tääqä tuätumamqä äpqä hmanjqä. Oeyä. Nyi ämaqä suqä quvqä imäkkä iquau tääqä tuätumamqä äpceqä. Iinñqe he Goti Hanjuwä Iqueä bukä iu tiinä äqänänqe, näqñqä mapiyä.

† 9:8 Makä 2:13-17; Lukä 5:27-32

‘He hiqäva imäkätqärjuwiŋqe, manyiŋqä iqiya. He ämaqä iquaunqä qeqä emänŋanguti äŋguä itquapŋqä änyingiyä.’‡

Suqä, buayä manqä imäkmbu, pmeqenqä§

¹⁴ Inŋarŋi ämaqä Jonä iqu ämotquamiŋqä iqua, Jisasi Ique äwimepu yatŋqä äwikuwi. “Ii änänänŋqäwä? Nesä, Parisi iqua ämotquetqärjuwä iquatä, tääqä yänänäŋqä imäkatuŋquä diŋqä, buayä manqä imäknätanä yakuä äpmetuŋqueqä. Inŋäqe ämaqä Si ämotquetqänä iqua, iinŋä miqä itqärjuwiqä.”

¹⁵ Jisasi Iqu kimaŋi, kukŋuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metŋqä hŋqu, iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetanŋa, qu äwqä haŋä iuta hiperuä iuismäknäpu pmapnuwänqätanä? Oeyä. Qänakndaŋi, huiziqua ique ätuma uwqanŋuwänŋa, iqueqä käyämaqä iqua inŋanä imäkmbu pmapnuwänqeqä.

¹⁶ Itanŋa, gquä yäuä hŋqu äpkŋgqe, ämaqä hŋqu yuä änyä-hänä hŋquesanä ätävätä, hovqä yäuä ique mapmävqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, asŋä äqiyätäqänŋarŋi änyä-hänä guä e äktäpitqä iqu, yäuä iqueni qui naqänänŋä imäkätä, hovqä naqä vänqiyä. ¹⁷ Tiiŋi iinänjqä. Ämaqä hŋqu wainqä-eqä änyä-hänä hui yaqueqä huiwä yäuä du mequatimäuqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hänä, yaqueqä huiwä yäuä iqueni äpisätä, qua bu hiquatäunqiyä. Yaqueqä huiwä-pqe, qui inä imäknänŋqiyä. Wainqä-eqä änyä-hänä, qu yaqueqä huiwä hänä iu iquatimepŋqäuä. Inŋi qäquaqu äŋguänänŋanŋeqä.”

*Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, äŋguä iwimäkkqenqä**

¹⁸ Jisasi Iqu, ämaqä Jonä iqu ämotquamiŋqä iquau, kukŋuä ii yqänä tuätqätanŋa, ämaqä miqä hŋqu äpäqe, Ique qonŋä äwoktäutä tii ätukqe. “Ŋqä ymeqä apäkä

‡ 9:13 Hosiya 6:6 § 9:13 Makä 2:18-22; Lukä 5:33-39 * 9:17 Makä 5:21-43; Lukä 8:40-56

ii, tänğa äpäkonǵqä-qe, Si äpätnä Saqä hipae haqeçi wiyqanǵti, hänä vautreǵänänyä.” ¹⁹ Iqu e tquanğa, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuruänǵqä ämotquaminǵqä iquatä pämä ätqäpiyi, ique äwivändkuwi.

²⁰ E äwäpiyä imdanı, apäkä hui Jisasi Iqueä tuwätänä qäqıqı äpäqe, Iqueqä gquä iu itmaqänǵqe. Ii hea ique-iquenı, qanüä yaqä e pmetanǵı, quväukuä 12 ämäwqätäukqe. ²¹ Ii kñui, “Nyi Iqueqä gquä iu itmaqänmqe, anǵuä nyimänanǵiyä” indqänätä, iinjä ikqe. ²² Ii Ique itmaqiyqanğa, Iqu hiqumuanä äwiyäqe, ii hiñuä äqunätä tii ätukqe. “Ñqä ymeqä iiki, tqä äwqe hanüä äkinyänä. Si Nyinyqä quuvqä eqänjä-qae, anǵuä äyä ikimäqänä.” Hea inǵata-tiñi, anǵuä äpmaka äukqe.

²³ Itanǵanı Jisasi Iqu ämiqä iqueqä anä iu äpaquväqe, ämaqä hñqua hääwä ätäpu, qokä-apäkä kuapanänı kñuä yänänanǵqä qäkmanätqätanǵä äqunǵqe. ²⁴ Itanı Iqu tii ätukqe. “Ii mäpäkonǵqä iqeä. Oeyä. Ii hiqaqenä äwinä. He huätä upiyä.” E tquanǵqetanı, qu Iquenı tä äsukuwi. ²⁵ Qu iquau yäpaqä mänǵisa huätä dowatqanǵuwänğa, Iqu hiqñqä ii witanǵqä inǵisa äpäwäqe, iyyqä hipa iu a maqätqanğa, ii ävaukqe. ²⁶ Inı Iqu i imäqanǵqenqe, kukñui hiñǵinäwa im-imä ätqa äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä hiñuä pisqä hñquaqui anǵuä iwimäkkqenǵä

²⁷ Jisasi Iqu anä ique äväma wätqätanǵanı, ämaqä hiñuä pisqä hñquaqu, Ique qänaki äwivändäsinyä, tääqäqä äuminıyi. “Dewiti iqueqä Kawıquki, Si yenyqä qeqä kimänänä.” ²⁸ Iqu äwätä anä iu paquvqanǵanı, iquaqu Ique wimeqanǵiyänğa, Iqu yatñqä äwikqe. “Nätmatqä iinjı, Nyi qäyunä imäkmqenqe, qe quuvqä eqiyqinyqä?”

Kimanı iquaqu, “Naqä Iquki, ye quuvqä eqiyqueä” ätukiyi.

²⁹ Itanji Iqu iquaquiyqä hinuä iu itmaqiyätä, “Qe Nyinyqä quuvqä eqiyqiyä-pani, nätmatqä iinj äqemenqiyä” ätukqe. ³⁰ I tquanğa iquaquiyqä hinui änguä äqänği. Itanğa Jisasi Iqu kuknuä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “Nätmatqä äqemeqenqe, ämaqä hñque awä mätquä panyinyqä.” ³¹ Iqu i tquanğqä-qe, iquaqu äwiyi, Iqu iwimäkkqanğqenqe, ämaqä eeqänänjiu awä ätuäkämijyi.

Jisasi Iqu, ämaqä penqä-tänjä, kuknuä matqä hñque änguä iwimäkkqenqä

³² Ämaqä iquaqu Ique tii vämeqanğiyänğa, qu ämaqä penqä-tänjä, kuknuä matqä hñque ätuma äpkuwi. ³³ Jisasi Iqu penqä ique huätä mamäuqanğa, ämaqä kuknuä matqä iqu kuknuä tqanğa, ämaqe kñuä kuapä indqänäpu, tii ätkuwi. “Israitqä täunji, nätmatqä huitanjä tiinj, hinuiqänänji matimäuqä iminjeqä.” ³⁴ Itanği Parisi iqua, “Iqu penqä iquau huätä ämamäuqe, penqä naqä iqueqä yänänäqñqetä imäkkiyä” ätkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqeunqä huäqä kiinjä äwunminğenqä

³⁵ Jisasi Iqu anjä-himqä eeqänänjä iu ikitä, anjä aquväqñqä iunji ämaqeu ämotquetä, Goti Iqunä ämitñqä iunqä kuknuä ängui awä ätuäkitä, yaqä huitanjä-huitanjä eeqänänji änguä iwimäkäkämijqe. ³⁶ Iqu qokä-apäkä kuapänä pmetanğä äqunätä, iquaunqä huäqä kiinjä äwunminqe. Qu sipsipqä quwqä ämiqe hma etanği, äwäwa kiinjä ipu, qui imäkkmbñqä itqänuwä-pa pmetanğä äqunminqe. ³⁷ E äqunäqetanji, Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunji, tiinjä ätukqe. “Wäunjuä iunji, ymisanjä yäuä kuapänä iinä, injä etanği ämaqä wäunjuä iqe, hmbnänjñqä. ³⁸ Iinjñqe ämaqä wäunjuä iqä häñjä hñqua, ymisanjä aquvä ptpñqä dowatätñqä iinjñqe, he wäunjuä Kaniquenyqä tääqä tupñqe” ätukqe.

10

*Jisasi Iqueqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä yoqeyi**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dñä quvqe huätä ändowatäpu, täñjä-yaqä hiutanjä-huitanjä-tänjä iquau äñguä wimäkñqä dinqä, yänänäqñqetä yoqä naqetä äwikqe. ² Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä dowatätñqä 12 iquauqä yoqe, tiinji. Kñganäñi Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitä iquvi. Itanja känguequ, Endru iquvi. Itañi Sepri iqueqä hikñä iquaqu, Jemisi iqutä Jonä iqutänji. ³⁻⁴ Itanja Pilipä ique, Batromi ique, Tomasi ique, Matiu mbqä motauqä ique, Jemisi Aläpiyasi iqueqä hikñä ique, Tatiyusi ique, Saimonä ämaqä Selotqä iutanjä ique, itanja Jutasi Iskarioti, † ämaqä qänaknda Jisasi Ique ämaqä huiziuqä hipa iu qui imäkñqä väniñqä iquvi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iqua wäunuä imäkñqä, näñqä äwikqenqä‡

⁵ Ämaqä 12 iquauñi, Jisasi Iqu wäunuänqä ändowatätä tii ätukqe. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanji huiziquauñqä mäwqä pambiyä. Sämalija pmeqä iquauqä anjä-himqä iuñi, mäpaquvqä pambiyä. Oeyqä. ⁶ He Israitqä iquauñqänä upñqeqä. Qu sipsipqä, hänaqä qäyunänñqä mañqä enqä-pañä-quai. ⁷ He äwäpu kukñuä awi, ‘Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, qäukuä yätuta qäqi täqi ae äquveppeqä’ tupñqeqä. ⁸ Ämaqä täñjä-yaqä-tänjä iquau äñguä iwimäkäpu, ämaqä ae äpäkonquwä iquau ävauqumuatäpu, ämaqä wänyimänqä-tänjä iquau äñguä

* **10:** Makä 3:13-19; Lukä 6:12-16 † **10:3-4** Näñqä-tänjä kuapanä iqua, kñuä tiinjä indqänätqänjä. Yoqe Iskarioti, kiqä quati, ‘ämaqä anjä-himqä Karioti iqesañä ique’. ‡ **10:3-4** Makä 6:6b-13; Lukä 9:1-6

iwimäkäpu, dñä quvqä penqä, ämaqä iquau ätqäunqce, huätä dowatäpu iqäupiyä. Nätmatqä he ämejuwi, mbqä mäwqä ipu hingi ämequwitani, ämaqä iunji, hingi wipiyä” ätukqe.

⁹⁻¹⁰ “He qanä äwäpiyängani, mbqä-qatä, yquayä qa-mnqetä, gquä tñänqä hñqutä, yukä iu ämuasmäuqetä, qanä uwqä yäkqetä, qäsä mämeqä pambiyä. Oeyä. Ii tiinjä hitangiyi. Ämaqä wäunjuä iqangppqä iquauñi, ämaqä quwqä yätamäkkä ämetqänjuwä iqua buayi äwipñqäüä.

¹¹ He anä-himqä hñque äpaquväpiyängani, ämaqä suqä äñguä-tänjä hñquenyqä qävqä ipu, anä-himqä iu ävämepiyänganqce, ämaqä iqueqä anjunä pmeqäpñqä. ¹² He iqueqä anju äpaquväpiyängani, iqi pmamitppqä iquauñi, ‘Goti Hanjuwä Iqu äñguänä emäkähñqiyä’ tquäpñqä. ¹³ Iqua aquvänä ipu he etmeqangppce, hiyaqä kukñuä äñgui, iquatä witäniqeqä. I etangqä-qe, qu he etmapñqce aquvänä miqä iqangppce, hiqä kukñuä ii iquau yätamäkkä mäwqä da yänñqiyä. ¹⁴ Ämaqä hñqu he etmetä iqueqä anä iunqä etma mäwqä itä, hiyaqä kukñui qätä maeyqä iqangutqce, he anä-himqä ique ävämepiyängani, qua hinoqukuä yukä iu täka emäkmitätqce, ptä quväteqämä emä uwqäpñqä. ¹⁵ Nyi naqä-qakuä etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kukñuä mitäniqängani, qokä-apäkä anä-himqä iquesani iquauqä kimanji hanjä-iqe, Sotomä iutä Gomora iutä äpmaminjuwä iquauqeunji, § aanä ämäwqätäuniqeqä.”

*Jisasi Iqueqä wäunjuä imäkkä iquauñi, hanjä-iqä wimeninñqeqä**

§ 10:15 Ipäqäkkä 18:16-19:29 * 10:15 Makä 13:9-13; Lukä 21:12-19

¹⁶ “Nyi endowatqe, tiinjqa. Sipsipqa iqua, hiveqa hiqiyqa iquauqa awa ima awquwa enqa-panja iinja endowatqana. Amaqa hui he qui emakpnqa iqapnqaua. Inji he qamak iquauqa suqa iuna qanakna ipu, knua angua gana indqambiyyi imakqapnqa. Injaqe ynja-heeqe, suqa quvqa mimakqa itqanjuwa-pa, he-pqe asa ii iqapnqeqa. ¹⁷ He amaqa iquauji anguana wimasipiya. Qu quwqa amiq iquaua hinua iqiji kuknu metpnuwiqa. Quwqa anja aquvqnnqa iuji, taua hitawipnuwiqa. ¹⁸ Qu Nyi mand i angittqiyapu, amiq Romatan iquauqata, anja-himqa naqa amiq iquauqata, heji eyqiyama upnuwiqa. Inganji he amaqa naqa iinja iquaut a, amaqa Israitqa qaya etangi huizi iquautani, kuknu angui awa tupnuwanqeqa. ¹⁹ Qu heji, kuknuanjqa eyqiyama uwqanguwanGANJI, ‘Ne kuknui, aki tanquatiya? A kimanji, aana tuanquatiya?’ knua mindqanjqa pa iqapnqa. Oeya. He kuknu tpnqanGANJI, Goti Hanjuwa Iqu he kuknu tupnqe, ametquenqiy a. ²⁰ Ii tiinjqa. Kuknui, hiqa-hiu matqa ipnqaua. Hiniqeqa Dnja Angua Iqu hiyaqa manja iuta awa tuanjqiy a.

²¹ Amaqa hui quwqa kata-kangueque, huiziqua ique pizqa pakpnqa iinqe, quwqa hipa iu wipnuwiqa. Itanji kaniqkua, quwqa ymeqa iquauji-pqe, suqa asitanji itquapnuwiqa. Itanga ymeqa iqua, kunaqa-kunujuau-pqe, maka aunapu asa ina ipnuwiqa. ²² He Nyaqa yoqatantuen a etangi, amaqa eeqanani awqa quvqa emakqapnuwiqa. Injaqe qoka-apaka hanja-iqua qapu etqanganqqa yanja aqambu apmamitpqa iqua, Goti Hanjuwa Iqu hanja iquuataniqeqa.

²³ Amaqa anja-himqa hnquesanji quvqa etqueqangpqe, he avamepu, anja-himqa hnquenyqa za uwqapnqa. Nyi naqana etqana. He Israitqa iquauqa anja-himqa eeqanani iuji any a mikiqanga, Amaqeuqa Ymeqa Ekqa Iqu apaniqeqa.

²⁴ Ämaqä näqñqä ämetqänjuwä iqua, näqñqä ävätrñqä iquerñi, mämäwqätäuqä ipñqäuä. Itañga ämaqä wäunjuä imäkätqänjuwä iqua, iquauqä naqä iquerñi, mämäwqätäuqä ipñqäuä. ²⁵ Näqñqä ämetqänjuwä iqua, ämotquetñqä iqutänñi, asänänñä eänjuwi, ii qäyunjqä. Wäunjuä imäkätqänjuwä iqua, naqä iqutä asänä eänjuwi, ii-pqe qäyunjqä. Inñi ämaqä ämiqä iquenyqe, qu ‘Iqu dnñä quvqä Belsäpula iqueqä’ ätpqe,† iqueqä yäpä iqi itqänjuwä iquauñqe, yoqä quvqänänñä asä inä tññqäuä.

Zä tquenyqä winqenqä?‡

²⁶ He ämaqä iinñ etqueqanñpñqä iquauñqe, zä miqä pambiyä. Nätmätqä eeqänänñi huäqä äutnmitätqe, ätnänñä iqi timäunñqiyä. Nätmätqä eeqänänñi zä äwämitätqe, ämaqe näqñqä hipñqäuä. ²⁷ Kukñjuä Nyi ämaqueu mätquä henyä etätñqe, he ätnänñäqi tquäpñqe. Kukñjuä Nyi qeiqinyä etqe, he ämaqueuqä hinjuä iqi ätqäupu awä tquäpñqe. ²⁸ Ämaqä hiqä huiwä iunä päsqä iquauñqe, zä miqä pambiyä. Qu quuvqe, pizqä mapäsqä ipñqäuä. Goti Hanjuwä Iqu, huiwitä, quuvqetä, tä iunqä dowatätä, qui Imäkqä-qu etanñgi, he ze Iquenyqänä iqäpñqe. ²⁹ He näqñqe. Yññä wänqä isuañqe, ämaqe, qu hnjuaquinyqä mbqä wänqä hñqunä itqänñä. Inñäqe hiqä Hiniqu, isuañ äñguä ämitäqetanñi, Iqu hinjuinä mäqunquä iqanñgutqe, isuañtanñä hmbu qua mäññi mapäkñqä inñqiyä. ³⁰⁻³¹ Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqiññi, he yññä isuaññi, ämawqätäunñäuä. Hiyaqä dä nyuänñä iunñi, Iqu a ae ätäuqe. Iinñä etanñgi he hanñä-iqä emeqanñgutqenqä, zä miqä pambiyä.

Jisasi Iquenyqä kuapänä winqanñgi, Iquenyqä awä-tqenqä§

³² Ämaqä hñqu, ämaqä iunñi, ‘Nyi Jisasi Iquesanñunñqä’ tquanñgutqe, ga Nyi-pqe iquenñqe, Apiqu Qäukuä Yätu

† 10:25 Matiu 9:34 ‡ 10:25 Lukä 12:2-7 § 10:30-31 Lukä 12:8-9

Äpmeŋqä Iqueä hiŋuä iqini, ‘Ämaqä tqu, Ŋqeqä’ tumniqeqä. ³³ Itanğa ämaqä hŋqu, ‘Nyi Jisasi Iquesaŋunä manä’ tquanğutqe, ga Nyi-pqe iqueŋqe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqueä hiŋuä iqini, ‘Ämaqä tqu, Nyitaŋu manä’ tumniqeqä.

³⁴ He Nyinyqe, ‘Iqu mäkä eeqäpnäŋi, mäŋdi kit-tqiyätŋqä äpqqeqä’ kŋuä maeyqä pa inä. Oeyä. Nyi ämaqe, äwqä haŋuä iŋqä pmetpnuwä diŋqe, mäma mapqä, ipäqäyuna äma äpqqeqä. ³⁵ Nyi tiinŋqä äpqqeqä.

*‘Hikŋuiqu, kaniqeqä mäkäŋqä vqä iŋqätä, meqi, känäu mäkäŋqä vqä iŋqätä, hikŋueqä apäki, keeŋqä mäkäŋqä vqä iŋqätä, äpqqeqä. ³⁶ Itanğa ämaqä hŋqueqä käyämaqä iquautanä hŋqua, iqueŋi himä-wiunqä wiŋnuwiqä.’**

³⁷ Ämaqä hŋqu kaniquenyqätä, känäuŋqätä kuapanä äwinyätä, Nyinyqe wänqäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanjqa. Ämaqä hŋqu iqueqä ymeqä qokä iquauŋqätä, apäki iuaunqätä kuapanä äwinyätä, Nyinyqe wänqäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanjqa. ³⁸ Itanğa ämaqä hŋqu hanä-iqä Nyaqä yoqeta wimeqanğutqe mämeqä itä, Nyinyqä qänaknä miqä imitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu manä.† ³⁹ Ämaqä hanä-pmeqä äŋgui ämäqumetä, a yänänäqŋqä äqätmitätqä iqu, iqueqä hanä-pmeqe qui imäknänqiyä. Itanği ämaqä Nyinyqä kŋuä indqänätä, iqueqä hanä-pmeqe huätä ävquatämäumitätqä iqu, hanä-pmeqä naqä-qakuänäŋi ämeniqeqä” ätukqe.

Yätamäqä vqä iqu, kima äŋguä mapnuwänqä

⁴⁰ “Ämaqä hŋqu, he etmetä äŋguänä emäkqanğutqe, iqu Nyi-pqe inä inyimäkqiyä. Ämaqä Nyi indmetqä iqu, Nyi änändowatkqä Ique-pqe inä itmeqiyä. ⁴¹ Ämaqä hŋque, Goti Iqueqä kukŋuinqä hiŋuä-tqä hŋqu ique

* **10:36** Maika 7:6 † **10:38** Lukä 14:26-27

wimeqan̄ga, iqu iquenyqe, ‘Hinuä-tqä-queqä’ k̄nuä indqänätä, iqueni itmetä änguä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmatqä ängui, hinuä-tqä iquau ävät̄nqä-pa väniqeqä. Itan̄ga ämaqä h̄nque, ämaqä jänän̄jä h̄nqu ique wimeqan̄ga, iqu iquenyqe, ‘Ämaqä jänän̄jä-queqä’ k̄nuä indqänätä, iqueni itmetä änguä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmatqä änguä, ämaqä jänän̄jä iquau ävät̄nqä-pāni väniqeqä. ⁴² Itangan̄ji ämaqä h̄nqu, Nyaqä ämaqä tqautan̄jä yoqä naqä-tän̄jä maeqä h̄nquenyqe, ‘Iqu Jisasi Iquenyqä qänaknā it̄nqä-queqä’ k̄nuä indqänätä, ique eqä isqä ävätqä iqu, Nyi iquenyqe, ‘Ämaqä tqueqä wäun̄uä änguä iutan̄jä kiman̄ji, ämeniqeqä’ naqä-qakuänän̄jä etqänä” ätukqe.

11

*Jonä asnjä-qäyqä iqu, yat̄nqä äwikqen̄qä**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä 12 iquaūni kuk̄nuä ii ae ämotqueqe, Iqu iq̄ini äväma, an̄jä-himqä huizi, qua Galili iu äwin̄qä iu, ämaqeu ämotquetä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuk̄nui awä ätuäkämin̄qe.

² Jonä iqu guä k̄iqiyäueqä an̄ju äpmeqän̄gan̄ji, iqu wäun̄uä eeqän̄ni Kraisi Iqu imäkqan̄gqen̄qä qätä äwiyäqe, iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä h̄nquaqu, Jisasi Ique yat̄nqä wiyn̄qä ändowatkqe. ³ Iquaqu Ique äwimayi, yat̄nqä tiin̄jä äwikiyi. “Qu ‘Kraisi Iqu äpän̄qiyä’† ätätqän̄juwi, Si Qäqukitanä, ä h̄nquenyqä hinuä inä äqänanä pmetun̄qutanä?”

⁴ Jisasi Iqu kiman̄ji, iquaqi tiin̄jä ätukqe. “Qe nätmatqä hinuä äqunäsinyä qätä äwiyän̄iyin̄qe, äwäsinyä Jonä ique awä tiin̄jä suinyä. ⁵ ‘Ämaqä hinuä pisqä iqua, hinuä änguä äqän̄gäuä. Yukä quvqä iqua, qan̄jä änguä äwqäuä.

* **11:** Lukä 7:18-23 † **11:3** Matiu 3:1-12; Malakai 3:1

Wänyimänjã-tänjã iqua, ängüä imänjãüä. Qätã äyqã iqua, qätã äwiyqãüä. Ae äpãkonguwã iqua, anjã ävauqãüä. Nätmatqã maeqã iqua, Goti Hanjuwã Iqueqã kukjuã ängui qätã äwiyqãüä.† 6 Ämaqe, qu Nyi imãkqangqenqã kjuã indqänäpiyã iqua, quwqã quuvqã heqiyqe qui mimãkñqã iqangutqe, qu aquvãnä ipñqãüä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonã iquenqã ätukqenqã§

7 Jonã iqueqã ämaqã iquaqu ae uwqangiyänjã, Jisasi Iqu qokã-apãkã iunji, Jonã iquenyqã tii ätukqe. “He anjã avñqã dunqe, squã hiñuã qumbñqã äukuwãwã? Qoã-qamqã yuñuã miqangqe qumbñqã äukuwãtanã? Oeyã. 8 Squã hiñuã qumbñqã äukuwãwã? He ämaqã qãkã ängüänänjã yãuqã pmetangqã hñque hiñuã qumbñqã äukuwãtanã? Oeyã. Ämaqã qãkã ängüä äyãuñuwã iqua, ämiqã naqã iqueqã anjã du pmetñqãüä. 9 He squã hiñuã qumbñqã äukuwãwã? Ämaqã hiñuã-tqã hñque hiñuã qumbñqã äukuwãtanã? ññqã. Iinjã sãtãti, Nyi tiinjã etqãnã. Iqu, Goti Hanjuwã Iqueuã hiñuã-tqã huizi iquauñi ämãwqãtäunã” ätukqe. 10 “Bukã iunji, Goti Hanjuwã Iqueqã tuwanjui tii ätä äqãnãnã.

‘Qätã wipiyã. Ämaqã Nyaqã kukjuã ämapqã hñque, Si hiñuiqã kimetñqã ändowatqãnã. Sinyqã hänaqã näwinyã imãuetñqãnãnyã,’ ätä äqãnãnã.*

Kukjuã ii, ämaqã tätquenyqã ätqiyã. 11 Itanjã Nyi he naqã-qakuã tiinjã etqãnã. Ämaqã eeqãnänjã iutanji, Jonã asñã-qäyqã ique ämãwqãtäutñqe, aañqeqã. Injãqe Goti Qãukuã Yätutanã Iqunã miqã iunji, ämaqã yãpakã quvqã äpmenqã iqu, Jonã iquenji ämãwqãtäunã” ätukqe.

12 “Jonã asñã-qäyqã iqu kukjuã awã ätuminqänjã, ämaqã yänänãñqã-tänjã iqua, Goti Qãukuã Yätutanã Iqunã miqã iu paqupñqenqqe, qu wãuñuã yänänãñqã

† 11:5 Asayã 35:5-6 § 11:6 Lukã 7:24-35 * 11:10 Malakai 3:1

ipnqä ipäqäkuwi. Tänganji qu wäunüä iinji yqänä imäkäpu, Goti Iqueqä miqeuñi hanjä-iqä kuapanä ävätqänäuä. ¹³ Jonä iqu ätimäukqänqanqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä näqnqe, qu bukä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiutatä, Mosisi iqu kukñuä-suqenqä äqäkqeutatä ämaminjuwiqä. ¹⁴ Goti Iqueqä bukä iunji, ‘*Hiñuä-tqä Laisa iqu äpäñqiyä*’ ätätä äqänänqe,† ii Jonä iquenyqänä äqänänä. He Nyaqä kukñuä iinqe, quuvqä heqäpñqäpiyä, maeqiyqä ipñqäpiyä? ¹⁵ He qätä-tänñenä epiyi, kukñuä iinqe kñuä äñguänä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁶ “Ämaqä tännga äpmeñuwä iunqe, Nyi änäännyä tmqäwä? Tiiñuäiqä. Ymeqä ququawä aquväññqä iu quamä äpmapu, ymeqä huizi iquauñqä tääqä tiinjä ätätqänjuwä-panjä-quaiqä. ¹⁷ ‘Ne henyqä hääwä qäyä ätqanñu, he himnuñuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanñu, he kñuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqänjuwiqä. Ämaqä tännga äpmeñuwä iqua, qu ymeqä tqua enqä-panjä eäpu, suqä äsque-äsquenqä mäwiñganñiyi. ¹⁸ Jonä asñä-qäyqä iqu äpäqetanji, buayä äñätä, wainqä-eqä manqä iqannga, qu ‘Dñä quvqä-tänjä-queqä’ äyä ätkuwiqä. ¹⁹ Inäqe Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetanji, buayätä eqätä ganñqännga, qu tii ätqäuä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä äñätä, wainqä-eqä kuapä ñqueqä. Itannga ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkqä iquauqätä näueqä-queqä’ inä ätqäuä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauqä wäunñi, tiinjä motquapnä. Iqueqä kñuä indqänñe, ii aanjä naqä-qakuiqä” ätukqe.

Ämaqä, quwqä suqä quvqenqä mäwquatämäuqä iquauqä hanjä-iqenqä‡

²⁰ I ätuäqetanji, Iqu ämaqä anjä-himqä hui-huiwi äpmeñuwä iquauñi, äkasuwä ätukqe. Anjä-himqä

† 11:14 Malakai 4:5 ‡ 11:19 Lukä 10:12-15

iunji, Iqu wäuruä ämaqä mimäkkänänjä di kuapänä qäyä imäkkqangi, quwqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe mäwquatämäuqä imiñuwi. ²¹ Iquauñi Iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hañä-iqenqe, Nyi ‘Oänä’ etqänä. Tiiñä etanjiyä. Nätmatqä ämaqä mimäkkänänjä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-parji, ämaqä hñqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä awä iqisa imäkkqä-säpi, qu qänğanä tiinji ae pmeqäpningä. Quwqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupiyanji, huäqä-huñqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu ae pmeqäpningä. ²² Iiññqe Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqueuqä suqä iwäsäuniñqä atäunuä ikqeunji, heyaqä hañä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätäñi, ämäwqätäuniceqä. ²³ Itanğa Kapänamä pmeqä iquenyä, Goti Iqu heñi, qäukuä haqä yätuñqä etma yäniqätanä? Oeyä, Iqu he ämaqä pizqä iquauqä anjä buñqä endowatäuniceqä. Nätmatqä ämaqä mimäkkänänjä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä enqä-parji, ämaqä hñqu Sotomä pmeqä iquauä awä iqisa imäkkqä-säpi, anjä-himqä iqu yqänä witäninjqä. ²⁴ Iiñä etanji hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqueuqä suqä iwäsäuniñqä atäunuä ikqeunji, heyaqä hañä-iqe Sotomä pmeqä iquauqeunji ämäwqätäuniceqä” ätukqe.

Hapä pmeqe, Jisasi Iquesanji

²⁵ Inğanji, Iqu tii ätukqe. “Apä, Qäukuitä Quetä Miqä Iquki, ämaqä näqñqä kñuä-tänjä iquauñqä si nätmatqä tä zä äkittqiyenä-qe, ymeqä dänjä-sua enqä-pa äyä ämotquenyä. Si e imäkkqanğnä, Nyi ‘änğuiqä’ äk-tqänä. ²⁶ Auä, Apä, Si Tqä-täuä yeeqä imäknđñqä dinqä, imäknjiqä” ätukqe.

²⁷ Tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ŋqä Apiqu nätmatqä ee-qänäni, Ŋqä hipa täu änjiyqeqä. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä näqñqe, aañqeqä. Apiqunänjqä. Ämaqe, Apiquenyqä näqñqe, aañqeqä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämot-quetñqä iquatänä, Apiquenyqä näqñqä eäjäuä” ätukqe.[§]

²⁸ “Ämaqä wäuñuä tnänjä ipu, hanjä-iqä ämepu, huiwä hanjuä enyätñqä iquenä, he eeqänänjuenä hapä hitapmqä Nyinyqä ppiyä. ²⁹ Nyi Ŋqä-näuä äkittqänätmä, ämaqeñi hanjuä itquetñqe. Inji, bulumäka iqua nätmatqä eyqiyämapñqä, zä quavqä hinjuä-qo iu guä ämäsäutqäjüwä-panjä iinji, he Nyaqä yäpä iqi äpmapu, Nyita näqñqä meqäpñqeqä. Itanğa he hanjä-iqä naqänänjä mämeqä, hapä pmepñqäuä. ³⁰ Kukñuä Nyi etmqe, hanjä-iqä naqä manä, he qeiqinyänjä mapñqäuä” ätukqe.

12

*Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iquenyqä**

¹ Qänakndañi, Sämbatqä hiunji hapä pmeqängañi, Jisasi Iqu kuä-witqä wäuñuä awä iu qañä ikämiñqe. Inğañi Iqueqä wäuñuänjqä ämotquamiñqä iqua buayä dä vqanğa, qu kuä-witqä häukui, ätäkäpu änmiñuwi. ² Parisi hñqua hinjuä iinjä äqumbiyi, Jisasi Ique tiinjä ätukuwi. “Hinjuä qunyä! Suqä Tqä ämaqä wäuñuänjqä ämotquetqänjä iqua iquwi, hiunji hapä pmeqänğa imäkqenqe, pmua imäknänä.”

³ I tquanguwänğa, Iqu kima tii ätukqe. “Änäängä? Hiñuiqänänji neqä awiqu Dewiti iqutä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä äpäkombiyi, Dewiti iqu imäkqenqe, he kukñuä iñi a matäuqä itqänjuwätänä? ⁴ Dewiti iqu Goti Hanjuwä Iqueqä anjä yäpä yängisa äpaquväqe, bretqä Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqi äwämiñqe, iqutä iqueqä

§ 11:27 Lukä 10:21-22 * 12: Makä 2:23-28; Lukä 6:1-5

ämaqä iquatäñji, ämepu äñguwiqä.[†] Buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi äwiñqe, ämaqe ämepu ñqänqe, pmua imäknänä. Hiqäva-imäkkä iquanä ämepu ñqä inä äwinä.[‡] ⁵ Änäññqäwä? Bukä Mosisi iqu kukñuä-suqenqä äqäkkä iunji, he kukñuä tä a matäuqä itqänuwätanä? Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji, hiqäva-imäkkä iqua Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkä anä iu, Sämbatqänqä suqä ätä äwiñqä iunji ävausäpiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqiñji, qu suqä quvqä mimäkkä itqänäuä. ⁶ I etanji Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkä anä ique Ämäwqätäunqä Hñqu, täqi äwinä.

⁷ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñuä hñqu tiñjä äqänänä.

‘He hiqäva imäkätqänjuwiñqe, manyiñqä iqiya. He ämaqä iquaunqä qeqä emänğanğuti äñguä itquapñqä änyingiyä.’[§] He kukñuä iñjä iqueqä quatiñqä näññqä meqä-säpi, he ämaqä suqä quvqä mimäkkä itqänuwä iquaunji, hanjä-iqä mäwqä iqäpninğä. ⁸ Iñjä etanji he iqueqä quatiñqä maññqä epu, Nyaqä ämaqä iquaunji hanjä-iqä hinji ävätqänjä. Nyi iñjä etqe, tiñjiqä. Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iunji ämitqänä. Nyi tä qäqunqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, ämaqä hipa hñğini quvqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä**

⁹ Jisasi Iqu iqiñji äväma äwätä, iquauqä anä aquväññqä yäpä inğisa qe äpaqukqe. ¹⁰ Iqiñji, ämaqä hipa hñğini quvqä-tänjä hñqu äpmamiñqe. Inğanji Parisi iqua Jisasi Ique kukñuä mitpnuwä diñqä yatñqä tiñjä äwikiwi. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji, ne ämaqä yaqä iquaunji äñguä imäkqe, ii äñguätanä, ä änäñğä?”

[†] 12:4 1 Samueli 21:1-6 [‡] 12:4 Hiqäva-imäkkä 25:5-9 [§] 12:7 Hosiya

6:6 * 12:8 Makä 3:1-6; Lukä 6:6-11

¹¹ Iqu kimaŋi, tiinjä ätukqe. “Ämaqä hiyaqä awä iqisaŋä hŋqu, sipsipqä-tänjä-qu eä, itaŋga Sämbatqä hiunji hapä pmeqänŋaŋi sipsipqä iqu qua hovqä iu äpäwitqe, iqu äänä imäkäniqiyä? He näqŋqeqä. Ämaqä iqu sipsipqe a ämaqätätä, äkäka yäpaqä täŋgisa ätuma yapänqiyä. ¹² Inji ämaqä di sipsipqä duŋi ämäwqätäutaŋgqenqe, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänŋa suqä äŋguä imäkqe, ii äŋguänäŋiqä” ätukqe.

¹³ I ätuäqetaŋi, Iqu ämaqä hipa quvqä-tänjä iqueni, “Tqä hipa jänä imäkinyä” ätukqe. I tquanŋa ämaqä iqu hipa jänä i imäkŋganŋa, hipae, äŋguänŋgisa änyänqä-pa, e iŋgqe. ¹⁴ Inŋaŋi Parisi iqua aŋä iu äväma, hŋqäqi aquvä äqänäpu, Jisasi Ique pizqä päkpnuwä iŋqä hänaqenqä qävqä ikuwi.

Goti Iqu Jisasi Ique, wäunjuänqä atäunjuä ikqenqä

¹⁵ Jisasi Iqu qu iinjä iqanŋuwiŋqä näqŋqä eäqe, aŋä-himqä iunji qe äväma äukqe. Itanji qokä-apäkä kuapänäŋi Ique qänaki qe äwivändkuwi. Itaŋganji iquautanjä tänjä-yaqä-tänjä iquauŋi, Iqu eeqänänjä äŋguänä qe iwimäkkqe. ¹⁶ Ii iwimäkätäqänŋaŋi, Iqu iqua Iquenyqä kukŋuä awä matqä ipŋqänä pmua imäkkqe. ¹⁷ Suqä e imäkminqe, Iqu kukŋuä Goti Hanjuwä Iqu hiŋuä-tqä Asayä iqueqä maŋjä iuta ätkqä iunä naqä-qakuä timäutŋqä imäkkqe. Kukŋui, tiinjä.

¹⁸ “Ämaqä tqu, Nyaqä wäunjuä imäkkqä iqueqä. Nyi ique atäunjuä ikqeqä. Nyi iquenyqe, kiinjä änyinätŋqeqä. Itaŋga Nyaqä äwqe, iquenyqä aquvänä kuapänä itqänä. Nyi Inqä Dŋä Äŋgui, ique wimqänä. Itanji ämaqä qua täutaŋä ee-qänänjä iunji, iqu suqä jänänŋiŋqä kukŋui awä tquätŋqänänyä.

¹⁹ Iqu kukŋuä äkasuwä ätätä maŋjä tnänjä matqä yätŋqänänyä. Inji hänaqä iutani qokä-apäki, iqu maŋjä yänänäqŋqä tqanŋuti qätä mäwiyqä ipŋqänänyä.

²⁰ Tuuwä-hiyawä äukinymätä iqangutqä iqua, iqu mäquasqä yänqiyä. Hiqi-tä hikui-hikui iqangutqe, iqu maiqupisqä yänqiyä. Hea suqä jänäni, suqä quvqä iu ämäwqätäuninqänqanqe, iqu wäunuä yqänä iqämanguänqiyä.

²¹ Itani ämaqä qua täutanjä eeqänänjä iqua, iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iqu yätamäkqä vätnqä hinuä äqämbu pmepnuwiqä.”†

Jisasi Iquenyqätä, dnjä quvqä iquaujqätä‡

²² Hea ingani qu ämaqä dnjä quvqä-tänjä hñque, Jisasi Iquenyqä qe ätma äukuwi. Ämaqä iqu hinuä pisqä eä, manjä matqä-que. Inqani Jisasi Iqu iqueni anqä imäkqanqa, hinuä äqänätä kuknuä ätkqe. ²³ E äqumbiyi, qokä-apäkä iqua yäunuä ipu, “Täukueqä. Ämaqä Dewiti iquesanjä ne hinuä äqunanä äpmenquä iqu, qäqutiyä?” ätnquwi.

²⁴ Parisitanjä hñqua kuknuä tä qätä äwipiyi, tiinjä ätkuwi. “Ämaqä Tqu, dnjä quvqä iquau huätä ändowatätñqe, Iqu Belsäpulä, dnjä quvqä iquau miqä iqueqä yänänäqñqä iutanänjqä.”

²⁵ Jisasi Iqu iquauqä knuä indqänqä iunji näqñqä eä, tii ätukqe. “Ämaqä, qua naqä hñquesanjä iqua, iwäsänäpu mäkä hunqanqñqe, ämaqä iqua qui imäkmbñqäuä. Itanqa ämaqä anjä-himqä hñquesanjä-qe, hueqä-himqä huitanjä-qe, qu awä äkutnäpu mäkä hunqanqñqe, yänänäqñqe änä matqäuqä ipñqäuä. ²⁶ Inji tiinjä-pqe inänji. Setänä iqu, iqueqä dnjä hñque huätä ändowatätñqe, ne näqñqe, iqueqä ämaqä iqua awä äpatñgäuä. Inji iqu qua täu ämitñqe, äpakänä mämiqä yäniqe. ²⁷ He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäqñqeta dnjä quvqä iquau huätä ändowatätñqe’ qäyunä tqanqñqe, hiqä ämaqä iqua

† 12:21 Asayä 42:1-4 ‡ 12:21 Makä 3:22-30; Lukä 11:14-23

dnä quvqä huätä ändowatätqänjuwi, yänänäqñqä tqueqeta imäkätqänjuwäwä? Hiqä ämaqä iinjä imäkätqänjuwä iqua, heyaqä kukñuä iinj, ii qäyunä hma hitaŋgqenqä ämetquapñqeqä. ²⁸ I etañgqä-qe, Nyi, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqä iquesa, dnä quvqä iquau huätä dowatqañgundqe, iñqe he näqñqä tiinjä mapñqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeqeqä.’

²⁹ Quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäqñqä hñqueqä aña iu äpaquvätä, iqueqä nätmätqe metñqä wiñgañgutqe, iqu äänä imäkäniqiyä? Iqu ämaqä yänänäqñqä iqueni, guä ganä äkiqiyäueqe, iqueqä nätmätqe hiñgi iñga meñqiyä.

³⁰ Ämaqä hñqu wäurñuä yätamäkkä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiurñqä-queqä. Ämaqä hñqu, qokä-apäkä aquvä-qäyqenqä yätamäkkä manyqä imitätqe, iqu ämaqe im-imä ändowatqiyä. ³¹ Iiññqe, Nyi he tiinjä etqänä. § Suqä quvqä eeqänänjitä, kukñuä quvqetä, qokä-apäkä iqua imäkmiqqe, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäurñqiyä. Iñäqe, ämaqä hñqu Dñä Äñguä Iquenyqä kukñuä quvqä ätmitätqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqe, huätäñji änä mämamäuqä da iniqeqä. ³² Ämaqä hñqu, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukñuä quvqä tqañgutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqä di, huätä mamäurñqiyä. I etañgi ämaqä hñqu, Dñä Äñguä Iquenyqä kukñuä ququvqä di tqañgutqe, Goti Iqu, iqueqä suqä quvqä huätäñji, täñga mämamäuqä yänqiyä. Ga qänakndanäp-qe, mämamäuqä yäniqeqä.”

*Zä iquauqä häukuiñqätä, ämaquqä suqenqätä**

³³ “Ämaqe zä hñquenyqä, ‘Zä tqu quvqätiyä, äñguänänjätiyä’ kñuä indqänäpiyängañ, kiqä häukui, hiñuä ganä äqumbiyi, iñgani qu näqñqä mapñqäuä. Zä

§ 12:31 Makä 3:28-29; Lukä 12:10 * 12:32 Lukä 6:43-45

hŋqu äŋguänänjä eänŋqe, kiqä häukuä-pqe, äŋguänänŋiqä. Inŋäqe zä hŋqu quvqä eänŋqe, kiqä häukuä-pqe, quvqeqä. ³⁴ Inŋi heŋi, qämäkä quvqä iqua eämakuwänänjä eqänänänä. He ämaqä quvqä eänjuwi, kukŋuä äŋgui äänä tŋŋqäwä? Ämaqä iquauqä kukŋuä tqe, ii iquauqä kŋuä indqänŋqä dutanŋqä. ³⁵ Ämaqä äŋguänänjä iqua, kŋuä äŋguänänjä indqänäpu, suqä äŋguänänjä dinä imäkŋŋqäuä. Ämaqä quvqä iqua, kŋuä quvqä huitanŋ-huitanŋ indqänäpu, suqä quvqä imäkŋŋqäuä. ³⁶ Itanŋi Nyi he etqänä. Hiunŋi Goti Hanjuwä Iqu ämaŋeukuŋuä mitänŋiqänŋanŋi, Iqu quwqä kukŋuä hiŋgi ätmitpŋŋqä kŋuä indqänätä, iuta iwäsäunŋiqeqä. ³⁷ Si kukŋuä äŋguä tquki etanŋutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä jänänänŋukiyqä’ ktänŋiqeqä, ŋŋ si kukŋuä quvqä tquki etanŋutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä quvqukiyqä’ ktänŋiqeqä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique, “Ne Sinyqä näŋŋqä metunŋuä mänätquayä” ätukuwiŋqä†

³⁸ Iqu e tquanŋa, ämaqä kukŋuä-suŋŋqä näŋŋqä hŋquatä, Parisi hŋquatä, Iquenŋi tiinŋä ätukuwi. “Ämotqueqä Iqukiyä, ne tiinŋinŋä äneŋŋiyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Wäunŋuä Imäkquki eänŋi, ne ‘naqä-qakuä-queqä’ kŋuä neyätŋqe, mänätquayä.”

³⁹ Iqu iquauqä kukŋui, kimaŋi tiinŋä ätukqe. “Qokä-apäkä täŋga äpmeŋuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qanŋa hiŋgi qŋqä eŋqä-panŋä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iquenŋe qänaknä miqä-quenŋqä. He ‘Ne Sinyqä näŋŋqä metunŋuä diŋqä, mänätquayä’ ändquwä-qe, Nyi iinŋi mimäkqä imqänä. He näŋŋqä mapŋqe, hiŋuä-tqä Jona iqu qeyqä. ⁴⁰ Jona iqu hiunŋi hŋquaqui-hŋque, heatqä hŋquaqui-hŋque, hämapäkä naqänänjä iqueqä äwqä yäpä

† 12:37 Lukä 11:29-32

ingisa äpmaqä-pa, Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu asä in-änjqä. Hiunji hñquaqui-hñque, heatqä hñquaqui-hñque, qua yäpä ingisa pmeñqiyä. ⁴¹ Hiñuiqänänji, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua, Jona iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, iquauqä kñui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe huätä ävquatämäukuwiqä. Inäqe tänganji, ämaqä Jona ique Ämäwqätäunjqä Iqu, täqi qäyä pmetanji, ämaqe iquauqä kñui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe mäwquatämäuqä iquwiqä. Ininjqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänjanji, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua ävaupu, ämaqä tänga äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenjqä awä tpuñuwä. ⁴² Hiñuiqänänji apäkä, qua hituñuä nämä äwiñqä iu miqä naqä ii, Solomonä iqueqä kukñuä näqñqe qätä wiyätñqä äpkqeqä. † Inäqe tänganji Ämaqä Solomonä ique Ämäwqätäunjqä Iqu täqi qäyä pmetanji, ämaqe Ique qätä mäwiqä itqänjuwiqä. Ininjqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänjanji, apäkä naqä ii, ävautä ämaqä tänga äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenjqä awä täniqeqä.

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämetä, anji äwimakqenjqä§

⁴³ Dñä quvqä hñqu ämaqä hñque ävämanji, anjä yeñuä duñqä äwäqe, iqu anjä hapä pmeqä diñqä qävqä ik-iqänñqiyä. Itannga hñque mämäqumueqä iäqe, 'Nyi anjä hiñuiqänä ävämaqä duñqä anju umqänä,' täñqiyä. ⁴⁴ I ätäqe, iqu äwäqe, ämaqä hñqua anjä iquenji si-iyä äpipo anñuä imäkepiyä-qe, mäpmetanğä qunänñqiyä. ⁴⁵ Injä äqunäqe, iqu äwätä dñä quvqä 7 hñqua it-meñqiyä. Dñä iquauqä quvqe, dñä kiñganänjä iqueqä quvqeu ämäwqätäunñqiyä. Iquau itmetä, qu anjä yäpä yänğisa äpaquvāpu pmapñqäuä. Ämaqä iqu hiñuiqänänji inñanänjä quvqä äpmamiñqä-qe, tänganji aanjä quvqä

† 12:42 1 Ämiqä Naqä 10:1-13 § 12:42 Lukä 11:24-26

kuapänä pmenqiyä. Suqä quvqä asä iutañi, ämaqä quvqä tänga äpmenjuwä iquauñi äwimenqiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känaisä, kängukuatä, äwimakuwiñqä**

⁴⁶ Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kukñuä iinjä yqänä tuätqätanga, Iqueqä känatä kängukuatä äpäpu, Iqutä kukñuä anä tññqä yäpaqä mäñgisa ätqäumiñuwi. ⁴⁷ Itañi ämaqä hñqu Iqueni, “Hueqä” ätukqe, “Tqä tnatä tungukuatä, Sitä kukñuä anä tññqä yäpaqä tängisa ätqäunäuä.” ⁴⁸ Ii ätukqä iqueni, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Ñqä nipatä guäkatäñi, tqukuakä?” ⁴⁹ Itañi Iqu Iqueqä wäunüñqä ämotquamiñqä iquau atäunüä ävätä, “Qätä nyipiyä” ätukqe. “Ñqä nipatä guäkatäñi, täsquakänä. ⁵⁰ Ii tiinjqä. Qokä-apäkä, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä äwiñqä iu qänaknä imitpqä iqua, qu Nyaqä tasi-guäka, nanyi-napqa, itanga nipaqtänjçä” ätukqe.

13

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenqä**

¹ Hiunji asä qäquenji, Jisasi Iqu anä iu ävämañi, yäpaqä mäñgisa äwätä, eqä-huäjä Galili iqueqä mañä iqi quamä äpmamiñqe. ² I pmetanga, ämaqä kuapänäñi Iquenyqä pqanquwitañi, Iqu yimba hñque ätkamäuqe, quamä qe äpmakqe. Itañi ämaqä eeqänäñi, eqä-huäjä mañä iqi pämä tqäutangä, Iqu yimba iu äpme näqñqä äwikqe. ³ Iqu iquauñi kukñuä ktqä ätuätä, näqñqä kuapänäñi äwikqe. Kukñuä ktqä hñqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä hñqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wänqiyä. ⁴ Iqu ätnämäwäwqanga, hui hänaqä iqi päknätqe, yññä äpäpu ämambnä. ⁵ Itanga hui qua kuapänä hma etangi, hikä-tänj qäsä äwitangqä iu päknätqe, qua äñgui äwa itanguti, kuä uwqä ii bakä

* 12:45 Makä 3:31-35; Lukä 8:19-21 * 13: Makä 4:1-20; Lukä 8:4-15

maqänä hukauŋqiyä. ⁶ Inji mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänjä tqanğa, kuä kiqä tapinji wänqäpu etanġi, yäüä hämänä pinqiyä. ⁷ Itanğa kuä uwqä hui guä yänä-tänjä awä imä päknätqe, guä quvqä iqua qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeunġi, qua aowi änguä mälvqä yänqiyä. ⁸ Itanğa kuä uwqä hui qua änguänänjä iu päknätqe, kiqä näänqce 100 huknänä, hui 60 huknänä, itanğa hui 30 huknänqiyä. ⁹ Ämaqä qätä-tänuenä etanġutqe, kuknuä iinqe knuä änguänä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁰ Qänakndanġi, Iqueqä wäuruänqä ämotquaminqä iqua äpäpu, Jisasi Iqueġi yatnqä äväpu, “Si qokä-apäkä iquauġi, kuknuä ktqä inä sunqä tuätqäninyä?” ätukuwi.

¹¹ Iqu kimanġi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqenqä kuknuä qakui zä witanġqä-qe, he näqnqä mapnqe, Iqu henyä etapqiyä. Inäqe ämaqä huizi iquauġi, mälvqä itnqe. ¹² Ii tiinjä etanġi. Ämaqä näqnqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä ävätä, qu näqnqä kuapänänjä-tänjä-qua hipnqä iwimäkänä. Iinjä etanġqä-qe, ämaqä näqnqä maeqä iqua, näqnqä wänqä qu ämejuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä. ¹³ Inġitanġi, Nyi ämaqä iquauġi kuknuä ktqenä ätuätnqeqä. Qu hiñuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqnqä maeqä-quayqä. ¹⁴ Qu iinjä epu, kuknuä hiñuä-tqä Asayä iqu äqäkqä tqeunġi, ii naqä-qakuänänjä ämotquetqänjä. Iqu pmetanğa äp-maminuwä iquauŋqe, tiinjä ätätä äqäkqeqä.

‘He kuknuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatinqe änyä maqnqä hipnuwiqä. He hiñuä äqunġua äwäpiyä-qe, nät-matqä hñquenyqe näqnqä maeqä ipnuwiqä.

¹⁵ Ämaqä iinjä iqua näqnqä änguä mämeqänqce, quwqä nyuänġi woyqä ae imaqundänqceqä. Kuknuä qätä änguä mäwiqänqce, quwqä qäte, ae imaqundänqceqä. Nätmatqä hiñuä änguä mäqunquä ipnqe, quwqä hiñuä-pqe, ae yä-maqundi inqceqä.

Qu iinjä mimäqä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, Nyinyñqä angumä quvepqangpi, ga Nyi iquauñi anguä iwimäqäminjqä.†

¹⁶ Inäqe he Nyi nätmätqä imäqangqe hiñuä äqunäpu, Nyaqä kukñui qätä änyiyätqäñuwitañi, Goti Hanjuwä Iqu anguä ae emäqä iinqe, näññqä eñä. ¹⁷ Nyi naqä-qakui tiinjä etqänä. Nätmätqä he hiñuä äqunätqäñuwi, hiñuä-tqä iquatä, ämaqä jänänjä iquatä, qu kuapänäñi hiñuä qunqänqä naqänänjä winyätqätangqä-qe, qu hiñuä mäqunquä imiñuwiqä. Kukñuä he qätä äwiyätqäñuwi, qu qätä wiyqänqä naqänänjä winyätqätangqä-qe, qu qätä mäwiyqä imiñuwiqä” ätukqe.

¹⁸ Jisasi Iqu kukñuä äpakänä yqänänñi, tiinjä ätukqe. “Goti Iqu he näññqä mapñqä etapqetañi, täñgañi kukñuä ktqä ämaqä kuä-witqä wäñuä iu tnämäuqä-quenqe, kiqä qakuñqä Nyi awä tqangundi, he qätä nyipiyä. ¹⁹ Ämaqä, qu Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqeuñqä kukñui qätä äwiyäpu, kiqä qakuñqä näññqä mämeqä itqäñuwä iqua, qu kuä uwqä hänaqä iqi äpäknqä-panä-quaiqä. Setänä iqu äwimetä, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu quwqä kñuä indqänqe hiqangqe, huätä maqänä ämotautñqe. ²⁰ Itanga kuä uwqä qua hikä-tänjä iu äpäknqä ii, tiinjä. Ämaqä kukñuä iinjä ique qätä äwiyäpu, maqänä ämepu, aquvänä iquwä iquaiqä. ²¹ Inäqe iquauqä quuvqä heqiyqe, kuä tapinjä wänqäpu uwqatätä, yäüä äpiqä i eñqä-paniqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui mäñdi kittqiyanä-tpu itqäñuwä iqua, ämaqä tqauñi hanjä-iqä äväpu quvqä itqueqanguwännga, iquauqä quuvqä heqiyqe, qui maqänä imäknänä. ²² Itanga kuä uwqä guä yänjä-tänjä awä imä äpäknqä ii, tiinjä. Ämaqä kukñuä iinjä ique qätä äwiyäpiyä-qe, qu nätmätqä qua täutaññqä äwäwa ipu, mbqä aquvä kuapänä qänqenqä kñuä kuapänä in-

† 13:15 Asayä 6:9-10

dqänätqärjuwä iquaiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiñi, suqä iinjä iqu qñqañä yeqañgi, qu suqä jänänjä imäkpñqe, yänänäqñqä mäwqä yänqiyä. ²³ Itanga kuä uwqä qua äñguä iu äpäkñgqe, ii ämaqä kukñuä iinjä ique qätä äñguä äwiyäpu, kiqä quatiñqä näqñqä ämetqärjuwä iquaiqä. Inji, kukñuä iqueqä näänqe, hui 100 huknänä, ga hui 60 huknänä, itanga hui 30 huknänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, qätaqä quvqenqä

²⁴ Iqu ämaqeñi, kukñuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqe, ii ämaqä hñqu iqueqä wäñjuä iu kuä uwqä äñguinä ätnämäwäwqäpanjä iinjä. ²⁵ Injäqe ämaqä iqi äpmamitpqä iqua hiqäqä witañguwänga, ämaqä iqueqä himä-wiñqä iqu ätimäutä, qätaqä quvqe, asä iu ätnämäwanji äwänqiyä. ²⁶ Qänakndañi kuä-witqä uwqä bakä ae äukaupu äpepiyi, näänqe äukñganganji, wäñjuä-wiyqä iqua, qätaqä quvqä hui anä tqäutangä qumbnuwiqä. ²⁷ Inğanji iqua äwäpu, ämaqä wäñjuä kaniqueñi tiinjä tupnuwiqä. ‘Ämaqä naqä iquki, ne si tqä wäñjuä iñi, kuä uwqä äñguinä ätnämäwäwqä-tanä ikque. Qätaqä quvqä hui anä ätqäñuwi, änäänjäñqäwä?’ ²⁸ Iqu iquau kimani, ‘Suqä iqu, ämaqä himä-wiñqä hñqu imäkkqeqä’ tuäniqeqä. Itañi iqua yatñqä wipnuwiqä. ‘Ne äwätanä, qätaqä quvqe ekautanä, aquvä maqiyatunquenqä äkingiyä?’ tupnuwiqä. ²⁹ Inğanji iqu iquañi kimani tuäniqeqä. ‘Oeyä. He qätaqä quvqe ekaupiyänganji, kuä-witqä itä qäsä hikauñqäü. ³⁰ Kuä täkqänganqä, qäquaqu qäyä ätqäunyqä. Kuä täkqänganji, nyi ämaqä kuä täkpñqä iquau tii tumniqeqä. “He qätaqä quvqe ganä ekaupu, aquvä äqiyäpu, tä väuepnuwänqä hatñä äquqotäupu epiyä. Inğanji he kuä-witqe ätäpu, aquvä äqiyäpu

nyaqä buayä pñqä wiqä anjä iu pñqä hipiyä” tumniqeqä, tuänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä hnjuaqinçä[‡]

³¹ Iqu kukñuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqe, ii zä-guawä[§] piikä, ämaqä hñqu iqueqä wäunüä iu vowä ämäutñqä ençqä-pañä iinjäqä. ³² Zä iqueqä piiki, wänqänänjä-sua etançi, piikä huiziqua, ique ämäwqätäunüä. Inäqe, kiqä baki äukautä naqä äpeyätäqänçañi, nätmataqä huizi wäunüä iu ätqäunçqä iquaurñi ämäwqätäutanguti, yññä iqua äpäpu, kiqä äpa iurñi yuuwä imäkprñqäüä.”

³³ Itanğa Iqu kukñuä ktqä hñqu-mända inä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqe, ii nätmataqä änyuämäuqä ençqä-pañiqä. Apäkä hui nätmataqä änyuämäuqe, hmbunä ämetä, kuä-witqä* kuapanä ämetä naqä-huinyä imäkänä, buayä pälawä eeqänñi änyuämäutñqä diñqeuä” ätukqe.

Jisasi Iqu kukñuä ktqe, sunçqä ätumiñqätiyä

³⁴ Kukñuä eeqänänjä Jisasi Iqu qokä-apäkä iu e ätumiñqe, Iqu kukñui ätnänjä iqi matqä, ktqä dinä ätumiñqe. ³⁵ Kukñuä, Goti Iqu hiñuä-tqä hñqueqä manjä iuta ätimekqä hñqu qäyunä timäutñqe, Iqu iinjä imäkmiñqe. Ämaqä hiñuä-tqä iqu tiinjä ätkqe.

Nyi kukñuä ktqe etätmä, nätmataqä qua täu imäkkqän-gatqä zä äwäka äpäänqenqe, tänğa awä etmqänä.[†]

Qätaqä quvçqä iqueqä kukñuä ktqä quatinçqä

[‡] 13:30 Makä 4:30-32; Lukä 13:18-21 § 13:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. * 13:33 Jisasi Iqu kuä-witqä iqueqä hanjä-iqe, 20 kilo iqä ätukqe. † 13:35 Apqä Bukä 78:2

³⁶ Jisasi Iqu ämaqä iu ävämañi, anjä yäpä ingisa qe äpaqukke. Itañi Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iqua Iquenyqä äpäpu ätukuwi. “Kukñuä ktqä qätaqä quvqä wäunjuä iuta äukautñqeqe, Si ne kiqä quatiñqä awä natiyä.”

³⁷ Iqu kimañi tii ätukqe. “Ämaqä kuä uwqä änguänäñi tnämawäwqä iqu, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqueqä. ³⁸ Wäunjui, ii qua tqueqä. Kuä uwqä änguänäñi, qokä-apäkä Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqä iutañä iquaiqä. Qätaqä quvqe, Setänä iqueqä ämaqä iquayqä. ³⁹ Himä-wiunqä, qätaqä quvqä tnämawäwqä iqu, Setänä iqueqä. Kuä täkqängañi, qua täuñi iqueqä yäpakänganjqä. Itanga kuä täkqä iqua, enätqä iquaiqä. ⁴⁰ Qu qätaqä quvqä aquvä ämaqiyäpu, tä väuepñqä imäkätqänguwä-pa, qua täuñi iqueqä yäpakängañä-pqe asä iinjä imäkpnuwiqä. ⁴¹ Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä enätqä iquau dowatqanga, Iqueqänä miqä iutañi, nätmätqä ämaquqä quuvqä heqiyqä qui iwimäkkä iutä, ämaqä suqä quvqä imäkkä iquautäñi, eeqänäñi huätä mamäupnuwiqä. ⁴² Itañi qu tä naqänänjä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäuqanguwänja, qu kñuä naqänänjä äqiyäpu, hiquañä mangtäsqukuä mäuqäpnuwiqä. ⁴³ Ingañi ämaqä jänänjä iqua, iquauqä Kaniqunä ämitñqä yäpä ingisa äpmepu, quwqä huiwitañi mäptqä enqä-pa we hunäniqeqä.† He qätä-tänjena epiyi, kukñuä iñqe kñuä indqämbiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, mbqä pñqä wiqä ipñä iquenyä

⁴⁴ “Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqe, mbqä pñqä wiqä ipñä imäkäpu, wäunjuä iu qua zä äptekuwä enqä-pañiqä. Ämaqä hñqu mbqä ipñä ique ämäqumuetä hñjuä äqunäqetañi, iqu ‘Nätmatqä iinjä mbqeunji ämäwqatäunä’

† 13:43 Deniyäli 12:3

kɲuä indqänätä, hiɲuä qunämapenä yeerɲiqiyä. Inɲaɲi iqu aquvänä itä, iqueqä nätmatqä eeqänäɲi aquvä ämaqiyätä, ämaqä hɲquququa mbqä ipɲqä imäkänɲiqiyä. Mbqä iinɲi ae ämeqe, iqu äwätä wäuɲuä iqueɲi mbqä inɲiqiyä” ätukqe.

Kukɲuä ktqe, wimɲä äɲɲuänäɲiɲqä

⁴⁵ “Anɲumɲi, Goti Qäukuä Yätutaɲä Iqunä miqe, ämaqä hɲqu mbqä wäuɲuä imäkätä, wimɲä äɲɲuänäɲiɲqä qävqä ikitɲqä-paɲiqä. ⁴⁶ Iqu äɲɲuänäɲä hɲque ämäqumueqe, iqu äwätä, iqueqä nätmatqä eeqänäɲi aquvä ämaqiyätä, ämaqä huiziqua mbqä ipɲqä imäkänɲiqiyä. Mbqä iinɲi ae ämeqe, iqu wimɲi mbqä yänɲiqiyä” ätukqe.

Kukɲuä ktqe, hämapäkä qaenqä

⁴⁷ “Anɲumɲi, Goti Qäukuä Yätutaɲä Iqunä miqe, ii tiinɲiqä. Hämapäkä qa, qu eqä-huänɲä bu ätnämäupu, hämapäkä huitaɲä-huitaɲä äqupuquwä enqä-paɲiqä. ⁴⁸ Hämapäkä qa mɲqä iuɲi maɲɲuä mɲgaɲga, qu hikä weä aanqä täɲgisa eyqiyäma äyapäpu, quamä äpmapu, itaɲga hämapäkä äɲɲuänäɲä iquauɲi häkiu ämiməpu, hämapäkä quvqä iquauɲi bi tnämäupnuwiqä” ätukqe. ⁴⁹ “Itaɲga qua tqueqä hiunɲi yäpakänɲaɲi, asä iinɲänqeqä. Ynaunɲqä iqua äpäpu, ämaqä quvqä iqua, jänänɲä iquauqä awä iqi pmetanɲuä iquauɲi itmapnuwiqä. ⁵⁰ Itaɲi qu tä naqänänɲä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäupnuwiqä, kɲuä naqänänɲä äqiyäpu, hiqunaɲä maɲgtäsqukuä mäuqäpnuwiqä” ätukqe.

⁵¹ Itaɲi Iqueqä wäuɲuänɲqä ämotquaminɲqä iquauɲi, yatɲqä tiinɲä qe äwikqe. “Kukɲuä tquauqä quatinɲqe, he näqɲqä ae ämequwätänä?”

Qu “Auqä, ne näqɲqä ae ämeququeqä” ätukuwi.

⁵² I ätuäqetaɲi, tiinɲä-pqe inä ätukqe. “Iinɲä etaɲgi ämaqä Goti Iqueqä kukɲuä-suqenqä näqɲqä iquataɲä hɲqua, qu Goti Qäukuä Yätutaɲä Iqunä miqenqä näqɲqä ämepu qänaknä imipqä iqua, qu aɲä naqä hɲqueqä kaniqu

enqä-parjä hipnuwiqä. Iqu iqueqä nätmatqä ängüänänjä pñqä wiqä iu äpaquväqe, nätmatqä änyä-hänjitä yäuetä qäsä äma pänqiyä” ätukqe. §

*Nasäretqätanjä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä**

⁵³ Jisasi Iqu kukñuä ktqä tä awä ae ätuäqe, anjä-himqä iunji qe ävämakqe. ⁵⁴ Äväma äwäqe, Iqu kaniqueqä anjä-himqä† iu ätimäuqe, iquauä anjä aquväqñqä iu äpaquväqe, ämaqä iunji Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuwiñqä näqñqä äwikqe. Qu Iqueqä kukñui qätä äwipiyanji, yäunüä ipu, “Ämaqä Tqu näqñqä tä ängisa ämeqäwä? Itanga änäñjñqäwä, Iqu ämaqä mimäkqänänji imäkätñqeüä?” ätkuwi. ⁵⁵ “Ne Ämaqä Tquenyqe, näqñqe. Iqu ämaqä anjä imäkqä iqueqä Ymeqä Iqueqä. Itanga Mäliya ii, Iqueqä känäiyqä. Inji Jemisi ique, Josepä ique, Saimonä ique, Jutasi ique, iqua Iqueqä kängukuayqä. ⁵⁶ Täqinji Iqueqä känäpqa, nesä anä äyä äpmeñunä. Inji Iqu ii imäkätñqe, näqñqe ängisa ämeqäwä?” ätñguwi. ⁵⁷ Qu iinjä ätnäpu, Iquenyqe äwqä quvqä ätimäukñguwi.

Inganji Iqu iquauñji tii ätukqe. “Hinüä-tqä iqua, anjä-himqä eeqänänjä iunji, yoqä-tänuae. Etangqä-qe, hñqunä-hñqunänji, iqueqä anjä-himqä iutä, iqueqä anju anä äpmeñuwä iutänji, iqu yoqä maiqä-queqä.” ⁵⁸ Inji Jisasi Iqu-pqe, Iqueqä anjä-himqä iunji, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqätangä, Iqu wäunüä ämaqä mimäkqänänji, kuapänä mimäkqä iminqe.

14

*Heroti iqu, Jonä ique pizqä äpäkkqenqä**

§ 13:52 Näqñqä-tänjä iqua, “Jisasi Iqu ii ätkqe, suqenqäti, kukñuä naqä-qakuinqätiyä, ätkqe” ätätqänä. * 13:52 Makä 6:1-6a; Lukä 4:16-30

† 13:54 Iqueqä kaniqueqä anjä-himqe, Nasäretqä iiyi. * 14: Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20; 9:7-9

¹ Hea ingani ämaqä ämiqä Heroti iqu, qu Jisasi Iqu wäunjuä imäkqanqenqä tqangä qätä äwikqe. ² Iwä, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquauji, tiinjä ätukqe. “Ämaqä Tqu, Jonä asnjä-qäyqä iqueqä. Iqu qua äptekuwä iuta angumä ävaukqä iqueqä. Iinjñqe Iqu yänänäññqä-täñju eä, wäunjuä ämaqä mimäkqänäñji, imäkqiyä” ätukqe.

³⁻⁴ Kukñjuä iinjä iqueqä quati, tiinjia. Qanğanäñji Heroti iqueqä käta Pilipä iqu, apäkä Herotiyasi ämaminñqe. Ii Pilipä ique ävämanji, Heroti ique ämuangqce. Heroti iqu ii ämakqenqce, Jonä iqu iqueni tiinjä ätuminñqe. “Si apäkä täsi ämenji, ii qäyunä hmanjqä.” Iqu e tquangqetani, Heroti iqu iqueni a äkiqätätä, guä äkiqiyäütä, guä pmuateqä anju äpmuatekqe. ⁵ Iqu iqueni pizqä päsqänjqä kñjuä wiyqanqä-qe, qokä-apäkä iqua, “Jonä iqu hiñjuä-tqä-queqä” kñjuä indqänätanquwiñqä, iqu iquauñqä zä äwiñgqe.

⁶ Hiunji hñqueni ämaqä hñqua, Heroti iqueqä känai ique ämikqenqä kñjuä indqänäpu, iqtä buayä anä äñguwi. Inğanji Herotiyasiyqä meqi ätimäuqe, iquauqä awä iqisa yeewä iminñqe. ⁷ Itanğa Heroti iqu iyyqä yeewä iqanqenqä kiinjä wiñganñgi, kukñjuä guä tiinjä ämäsäukqe. “Si nätmataqä äkitanä äkinqä kinğanñgi, yatñqä nyisqe, nyi äktapmqänä” ätukqe. ⁸ Iinjä etanñgi apäkä hitqiyqä kanai, meqiu kñjuä yändqänjqä vqanñgi, ii Heroti iqueni tiinjä ätukqe. “Jonä asnjä-qäyqä iqueqä nyuänji, ätäväpu hevqä iu eqanñpi, si äma äpätnä, nyi dapiyä” ätukqe.† ⁹ Heroti iqu qätä iinjä äwiyäqe, iqueqä äwqe hanä qäyä vqanñgi, iqu kukñjuä guä ae ämäsäukqenqä kñjuä indqänätä, ämaqä iqtä buayä anä änmiñuwä iquauqä hiñjuä iqi womba metñqe mäwiñganñgi, iqu “Apäkä hitqä ii ätqä-pa, ii imäkpiyä” ätukqe. ¹⁰⁻¹¹ Iqu ämaqä hñque guä kiqiyäueqä

† **14:8** Ii Jonä iqueqä nyuänji, iinjä imäkpnjqä ätukqe, “Iqu ae äpäkonñqätiyä” tä näqñjqä metñqä inñqeyi.

anä dunqä dawatqanğa, qu Jonä iqueqä hiiñuä-qo iu häuä ätäväpu, iqueuä nyuäñi hevqä hñque ämiqutäwa äma äppiysi, hitqä ii äwikuwi. Ii äma äwätä, känäu äwikqe. ¹² Iiñä imäkqanğuwänğa, iqueqä wäunğänğä ämotquamiñqä iqua äppiysi, iqueqä huiwi äma äwäpu, qua äptekuwi. Iqua qua ae äptepiysi, äwäpu Jisasi Ique qe ätukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenğä#

¹³ Jisasi Iqu Jonä ique pizqä äpäkuwiñqä qätä äwiyäqe, Iqu anä iuñi äväma, yimba ikuapmäütä anä avqñqä imqä äukqe. Iqutä Iqueqä wäunğänğä ämotquamiñqä iquatänä äukuwi. Itanği qokä-apäki, “Jisasi Iqu äwqiyä” tqanğä qätä äwipiysi, qu quwqä anä-himqä äväma, Iqutä ämim-bñqä eqä mañä iu qanğä äukuwi. ¹⁴ Iiñä etanği, Jisasi Iqu iuäqämetäqänğani, qokä-apäkä kuapänänğä pmetanğä äqunğqe. Iqu iquauñqä huäqä wunğanği, iquautanğä ämaqä täñä-yaqä iquauñi anğua imäkkqe.

¹⁵ Mäptqä äwitñqä iqanğani, Iqueqä wäunğänğä ämotquamiñqä iqua äpäupiysi, Jisasi Iqueni tiinğä ätukuwi. “Mäptqe ae äquveqetñqä iqiyä. Täqinği qua avqñqäqiyä-qae, Si ämaqeunği anä-himqä ämätñgäwänğä iunğä ymisanğä mbqä ipu bñqä dowatiyä.”

¹⁶ Iqu kimanği, “Qu täqinği sunğä äväma upñqäwä? He hiqä-hiuä ymisanğä wipiyä” ätukqe.

¹⁷ Iwä, qu Iqueni, “Ne ymisanği kuapänä hmanğä. Bretqä hipa hñginitä, hämapäkä hñquaqutänä ämeñunä” ätukuwi.

¹⁸ Inğanği Iqu “Ymisanğä iinği, Nyinyqä ämappiyä” ätukqe.

¹⁹ Itanği Iqu ämaqeu, qätaqä iqi quamä pmappñqä ätukqe. Quamä pmeqanğuwänğa, Iqu bretqä hipa hñginitä, hämapäkä iquaqutä ämeqe, hiñuä haqä yätu

14:12 Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17; Jonä 6:1-15

äqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änguiqä” ätäqe, buay-itä hämapakitä äkutätä, Kiqä ämaqä iquau äwikqe. Iqua ämepu, ämaqä iu äwikuwi. ²⁰ Qu buayä änäpu, äwqä puäsqanğa, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi. ²¹ Qokä iqua buayä änguwi, kuapänäñi 5,000. Apäkiutä ymeqeutäñi, a matäuqä ikuwi.

Jisasi Iqu, eqä haqeqi qanä äukqenqä§

²² Qu iñi qäpu iqanguwänğa, Jisasi Iqu wäunqänqä ämotquamiñqä iquauñi, “He yimba iu ätkamäupu, eqä yätäqä nänğisanqä hiñuiqä upuiyä. Nyi ämaqä täu dowatmqänä” ätukqe. ²³ Iqu ämaqeu ae ändowatäqetanji, Iqueqä-kiuänä qoqonjä yätunqä Kaniquenyqä tääqä tätñqä ekqe.

Mäptqä ae äquvqanğa, Iqu Iqueqä-kiuänä qoqonjä iu yqänä äpmamiñqe. ²⁴ Inäqe yimbae kiiñä näñi ae äwqanğa, yunui himänğisa yänänäqñqä äqunätä, eqä änyämäwa äpeyätä, yimba iqueni ämäquvasämäuqänä itä, nänği-tänği ämimiñqe. ²⁵ Zä vätnqä qäqiqiñi, Jisasi Iqu eqä-huänjä haqeqä iquau wimetñqä äukqe. ²⁶ Iqua Iqu eqä-huänjä haqeqi qanä quvepqanği äqumbiyi, “Hi-wiyqeqä” kñuä indqänäpu, zä kiiñä ipu, zä-zääqä, ätkuwi. ²⁷ Itanği maqänänji, Iqu iquauñi ätukqe. “He zä miqä pambiyä! Yänänäqñqä pmapiyä! Ii Nyinjqä.”

²⁸ I tquanğa, Pitä iqu kimañi, “Naqä Iquki, Si Qäquki etanğutqe, ‘Eqä haqeqi qanä biyä’ diyä” ätukqe. ²⁹ Itanji Jisasi Iqu, “Si yqä biyä!” ätukqe. I tquanğa Pitä iqu yimba iu ävämañi, eqä-huänjä haqeqi Jisasi Ique wimetñqä äukqe. ³⁰ Itanji yunui yänänäqñqä yqänä qunätqätanği äqunäqe, iqu zä äwiñqqe. Ga eqä-huänjä yäpä inğisa quveqetñqänä tii itäqänğanji, zääqä ätätä tiñjä ätukqe. “Naqä Iquki, nyi yätamäqä nyiyä!” ³¹ Maqänänji Jisasi Iqu iqueni

§ 14:21 Makä 6:45-52; Jonä 6:16-21

a äkiqätätä ätukqe. “Si ämaqä quuvqä wänqäpu heqiyä iqukiyqä. Knuä hñquaquñi, sunqä indqänätqäninyä?”
³² E ätuäqetani, iquaqu yimba iu ikuapmäuqanqiyänqa, yunui qäpu qe ämñängqe. ³³ Inqani ämaqä yimba iu äpmamiñuwä iqua, qu Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäupu tii ätkuwi. “Naqä-qakuiqä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäqukiyqä.”

*Jisasi Iqu, Genesäretqä pmeqä iquau äñguä iwimäkkqenqä**

³⁴ Itanqa iqua eqä-huänjä iunji qäyakämä ipiyi, qua Genesäretqä iu iuäqämakuwi. ³⁵ Ämaqä anjä iutanjä iqua Ique hiñuä äqunäpu, Jisasi Iqu iqi timäuqanqi näqñqä epiyi, qu kukñuä anjä qäqiqiñiunqä ändowatkuwi. Itani qu ämaqä täñjä-yaqä-tänjä eeqänänjä iquauñi, Iquenyqä qe ätuma äpkuwi. ³⁶ Äwimapiyi, qu Iqueni yatñqä änäänä äväpu, tiñjä ätukuwi. “Ämaqä yaqä-tänjä iqua hipae tqä gquä hämänänjä iu qäyä itmaqämbñqä hiñuinä qunya.” Itani qokä-apäkä inyänä ipiyitani, qu eeqänäñi äñguä imänquwi.

15

*Goti Iqueqä kukñuä-suqä iqu, suqä kaqä-kawäka äwikuwiiu ämäwqätäunqenqä**

¹ Inqani Parisi hñquatä, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñquatä, qu Jerusälemä iu ävämanji, Jisasi Iquenyqä äquveppiysi, yatñqä tii qe äwikuwi. ² “Äänä etanqikä? Tqä ämaqä wäunjuänqä ämotquetqänjä iqua, suqä atqä-awäka änätapukuwi, qu qui imäkätqänjuwiiuä. Qu buayä bñqänqani, hipa asñi eqä akiyä inqä du,[†] ganä maqñqä, hipa kiyä mätqetä änätqänjuwiiuä.”

* 14:33 Makä 6:53-56 * 15: Makä 7:1-13 † 15:2 Quwqä suqä asñä-qñqe, tiñji. Qu eqä akiyä inqä ämepu, hipa iu hiñgi equatembñqäuä.

³ Jisasi Iqu iquauñi kimañi tiinjä ätukqe. “Änäñänqäwä? Hiqä-hiuäñi, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iuñi ävasäupu, hiqä suqä iuñi qänaknä itqänjuwiüä. ⁴ Goti Hanjuwä Iqu kukñuä hñquaqu tii ätkqeqä. ‘Si tqä tniqetä, tnäwqätä, kukñuä qänaknä itnä, yäpä iqinyä ishqeä.’[‡] Itanga ‘Ämaqä hñqu kiqä kaniqueñqätä, känäuñqätä, kukñuä quvqä ätätqe, qu iqueni pizqä päkñqeä.’[§] ⁵⁻⁶ Goti Iqu iinjä ätkqä-qe, he tii tquenjä. Ämaqä hñqu iqueqä kaniquesä känäütäñi, ‘Nätmatqä nyi yätamakqä qemätmä ämeñqe, nyi Goti Hanjuwä Ique wimqä a ae ätäuqeqä’ ätuätqe, ämaqä iqu kaniqueqätä känäwqätä, yäpä iqi itä mäwqä yänqiyä. Suqä iinjä dutañi, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui mäñdi äkittqiyäpu, hiqä taqä-tawäkauqä suqe, haqeqä ävauqumuätätqänjäuä. ⁷ He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjä! Hiñuä-tqä Asayä iqu hiqä suqä iñqe, atäñuä qäyunä itä, tiinjä ätkqe.

⁸ ‘Ämaqä tä, qu Nyaqä yoqe, mañitänä haqeqä ämamäutqänjuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, Nyinyqe kiinjä nämä äwinä.

⁹ Qu ämaqä iquauqä kukñuä-suqä dinä awä ätäpiyä-qe, “Kukñuä tä Goti Hanjuwä Iqueqe-qe” quangä ätätqänj. Iñqe, qu ñqä yoqe haqeqä mamäupñqä qonjä äñäuk-täutqänjuwi, hiñginäwa itqänjuwiä.”*

Jisasi Iqu, ämaqe kiyä mätkä imäkqenqä ätkqe[†]

¹⁰ Iqu iinjä ätuäqetañi, qokä-apäkä iquauñi, tääqä ätuätumetä tiinjä ätukqe. “He qätä änyiyäpu, kñuä äñguänä indqämbiyä! ¹¹ Nätmatqe ämaqä hñqueqä mañä iu äpaquvqe, ii ämaqä iqueni Goti Iqueqä hiñuä iqinjä kiyä

[‡] 15:4 Anqumä Itmakqä 20:12; Kukñuä-suqä 5:16 § 15:4 Anqumä Itmakqä 21:17; Hiqäva-imäkqä 20:9 * 15:9 Asayä 29:13 † 15:9 Makä 7:14-23

mätqä mimäkcqä iqiyä. Oeyqä. Ämaqä kiyä mätqä imäkqe, nätmatqä manjä iuta ätimäutä awä ätqe, ii qäqunänjqä” ätukqe.

¹² Qänakndanji wäuruänjqä ämotquamiñqä iqua äppi, Jisasi Ique tiinjä ätukuwi. “Parisi iqua, Saqä kukñui qätä äkipiyitanji, qu äwqä quvqä äwiñgqenqe, Si näqñqä ae eänjätanä, änäänandanä?”

¹³ Itanji Iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Ŋqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu wäuruä-tänjueqä. Itanga nätmatqä eeqänänjä Iqu vowä mikqä ikqä iunji, hukä qäsä äyau-niqeqä. ¹⁴ Ämaqä tquauñqe, he äwäwa miqä pambiyä. Iqua hiñuä pisqä epu, hiñuä pisqä hñquau-mända hänaqä ämotquetqänuwä-paniqä. Hiñuä pisqä hñqu, hiñuä pisqä hñque-mända hänaqä motquamätä itqe, qäquaqu qua hovqä iu quanjä päkinyiyänqinyqä.”

¹⁵ Itanji Pitä iqu Jisasi Iquerji tiinjä ätukqe. “Kukñuä ktqä kiqä quatinqe, awä natiyä.”

¹⁶ Jisasi Iqu kimanji, “Inji suñqäwä? He kñuä mämeqä iquwätanä?” ätukqe. ¹⁷ “Tiinjñqä he maññqätanä? Nätmatqä eeqänänji, manjä iu äpaquvätñqe, ii tuqä iunjqä äwitä, iqisanji zä-anjä buñqä äquveqänä. ¹⁸ I etanji nätmatqe, manjä iqu awä ätätñqe, ii kñuä indqänjqä iutanjqä. Nätmatqä ämaque, Goti Iqueqä hiñuä iqi kiyä mätqä imäkätñqe, ii qäqunänjqä. ¹⁹ Nyi ‘kñuä indqänjqä iutanjqä’ etqe, ii suqä tiinjñqä ätqä. Kñuä indqänjqä quvqä, suqä ämaqä pizqä päsqä, huiziqeqä apäkänjqä iqä, huiwä yanjä hingi injqä, quwä-meqä, kukñuä mitqeta quanğä-tqä, itanga hñquauñqä kukñuä quvqä tqä, iquayi. ²⁰ Suqä tqua ämaqä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinji kiyä mätqä imäkätqänä. Itanji ämaqä hñqu hipa asñä maññqä buayä äñgqäqe, suqä iinji, ique kiyä mätqä mimäkcqä iqiyä” ätukqe.

Apäkä Kenanätanjä hui quuvqä eqäkqenqä[‡]

²¹ Jisasi Iqu iqi ävämañi, aña-himqä Tayätä Saitonätä ämätñänqä-tänjä inginyqä äukqe. ²² Apäkä hueqä-himqä Kenanätanjä iqi äpmamiñqä hui, ii äpätä tääqä tiinjä ätukqe. “Naqä Iqukiyä, Dewiti iqueqä kawiquki, dñä quvqä hñqu nyaqä ymeqä apäkä hmbi qui imäkätqäüä. Si nyinyqä qeqä kimänänä” ätukqe.

²³ Itangi Iqu iñi, kimañi hui mätquä ikqe. Itanga Iqueqä wäuruänqä ämotquamiñqä iqua äpäpu, Iquerñi tii ätukuwi. “Apäkä ne änavändä, tääqä ätqapätñqä täsiñi, huätä dowatiyä.”

²⁴ Itañi Iqu kimañi tiinjä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu, Nyi Israitqä iquaunä yätamäqä wimqä äñändowatkqe. Qu sipsipqä hänaqä qäyunäñinjä maqñqä eñqä-parjä-qua etañgä.”

²⁵ I tquangi äwiyäqe, apäkä ii Iqu-tänjä qäqi äpätä, qoñä äusäuepätä, “Naqä Iqukiyä. Si nyi yätamäqä nyiyä” ätukqe.

²⁶ Iyqä kukñui, Iqu kima tii ätukqe. “Ne ymeqä iquauqä buayi ämetanä, hiveqä iquau-mända vatuñque, ii qäyu manä.”

²⁷ Itangi apäkä ii, “Naqä Iquki, Si naqä-qakuänä ätnyä” ätukqe. “Itangi buayä hituñuä hñjua, quwqä kaniqueqä hevqä iuta qua iqi ätiväutqe, hiveqä iqua pänanjä ipu, ämambñqäüä.”

²⁸ Jisasi Iqu kukñuä tä qätä äwiyäqe, Iqu kimañi tii ätukqe. “Tqä quuvqä heqiyqe, naqänäñiqä. Nätmätqä si äkiñgqe, äkimenqiyä.” Asañgani iyyqä hitqä ii, äñguä qe imañgqe.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänä äñguä imäkkqenqä

²⁹ Jisasi Iqu aña iuñi ävämañi, eqä-huäjä Galili mañä iuñqä äpäquveqäkqe. Iqisañi Iqu qoqoñä yätuñqä

[‡] 15:20 Makä 7:24-30

äyätä, iqi äpmaniŋqe. ³⁰ Iqu iqi pmetanŋa, qokä-apäkä kuapänäni, qu yukä quvqä iquautä, hiŋuä piŋqä iquautä, yukä ŋuä iquautä, maŋä matqä iquautä, itanŋa ämaqä täŋä-yaqä-täŋä kuapänänä iquauŋi, Iquenqä ätuma äpkuwi. Äwimapiyi, qu Iqueuä yukä-täŋä qäqi pmuatetanŋuwänŋa, Iqu iquauŋi äŋguä imäkkqe. ³¹ Itanŋi ämaqe, qu maŋä matqä iqua kukŋuä tqanŋä, yukä quvqä iqua äŋguä imänŋanŋä, yukä ŋuä iqua qanŋä uwqanŋä, hiŋuä piŋqä iqua hiŋuä qänŋanŋä, hiŋuä äqunŋuwi. Hiŋuä iinŋä äqumbiyitanŋi, qu yäunŋuä ipu, “Täukueqä” ätäpu, Goti Hanjuwä Israitqä iquau Miqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 4,000 iu buayä äwikqenqä[§]

³² Hiunŋi hŋquaqui-hŋque ae äpäwqanŋa, Jisasi Iqu Iqueqä wäunŋuänŋä ämotquamiŋqä iquauŋi, tääqä ätuätumetä, tiinŋä ätukqe. “Nyi qokä-apäkä täunŋe huäqä änuŋgiyä. Qu Nyitä hiunŋi hŋquaqui-hŋque äpmequwi, buayi hmayqä. Buayä dä qäsä dowatmqe, hänaqä awä ipe popo ipu päkŋqenŋe, Nyi manyiŋqä iqiyä” ätukqe.

³³ Iqu e tqanŋa, iqua kimanŋi ätukuwi. “Täqinŋi anŋä avqŋqä eänŋe, ämaqä kuapänänä tiinŋä du ymisanŋä vatunŋuä diŋqe, ne bretqe äŋgisa metunŋuäwä?”

³⁴ Itanŋa Iqu yatŋqä tii äwikqe. “He bretqe, äänä meŋäuä?”

Itanŋi iqua, “Ne bretqe, 7 hŋquatä, hämapäkä wänŋqä hŋjuatä ämeŋunä” ätukuwi.

³⁵ I tqanŋuwänŋa Iqu qokä-apäkä iquauŋi, “Qua iqi quamä pmapiyä!” ätukqe. ³⁶ Inŋanŋi Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änŋuiqä” ätuäqe, äkutätä, itanŋi wäunŋuänŋä ämotquamiŋqä iquau qe äwikqe. Itanŋanŋi iqua ämotapiyi, ämaqä iu qe äwikuwi.

[§] 15:31 Makä 8:1-10

³⁷ Qu eeqäni äwqä änäpäsäpu, iqi änätqutekuwi, iqua hiqokä-qa 7 ämamikuwi. ³⁸ Qokä iqua buayä änguwi, kuapänäni 4,000. Apäkiutä ymeqeutäni, a matäuqä ikuwi. ³⁹ Itäni Jisasi Iqu qokä-apäkä iu ae ändowatäqe, Iqu yimba iu ätkamäutä, Makändanä iuñqä äukqe.

16

*“Si Tquki eäñiqä ämänätquetnä, wäunuä hui imäkiyä”
ätukuwiñqä**

¹ Parisi hñquatä, Satyusi hñquatä Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si Goti Qäukuä Yätu Äp-menqä Iqueqä wäunuä imäkkuki etanqutqe, si wäunuä ämaqä mimäkkänänä hñqu imäkätinä mänätquayä.”

² Itanji Iqu iquau kimanji, tiinjä ätukqe. “Mäptqä äquveqetä, qäukui qua häñesqä qäyqanqanji, he ‘Qäukui häñesqä äqiyqe, ziquitäni mäptqä änguänä täñqiyä’ tqä-quenjqä. ³ Itanga ziquitäni, he tii tqä-quenjqä. ‘Qaquvqe hea äwitä, qäukui häñesqä imängqenqe, ii yuñuä äqunätä piyä qiyänqiyä.’ Auqä, qäukuä iutanjä hiqñqe, he hiñuä äqunäpu, iuta iwäsäupñqenqe, näqñqä änguänä ämenäüä. Injäqe Goti Hanjuwä Iqu tänqa imäkätñqenqä hiqñqe, he hiñuä äqumbiyi, iuta iuwäsäupñqä iñqe, he maqñquenjqä. ⁴ He qokä-apäkä tänqa äpmenjuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qanjä hingi qñqä enqäpanjä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iqueri qänaknä miqä-quenjqä. He ‘Si Tquki eäñiqä ämänätquetnä, wäunuä hui imäkiyä’ ändquwä-qe, Nyi wäunuä hui mimäkkä imqänä. He näqñqä mapñqä hiqñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä” ätukqe. I ätuäqe, qunji äväma äukqe.

* 16: Makä 8:11-13; Lukä 12:54-56

Jisasi Iqu, Parisi iquaunqätä, Satyusi iquaunqätä, ätkqenqä†

⁵ Jisasi Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua eqä-huänä-tänjä yätäqängisanqä äukuwi. Iqua qarjä äwäpiyän-gari, bretqe qäsä äma pqenqe, kjuä hui imäukuwi. ⁶ Ingarji, Jisasi Iqu iquaunji tiinjä ätukqe. “Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmatqä änyuämäuqä iinqe, he manjitä ämäwqätäupu änguänä mimbiyä.”

⁷ Iqu i tquanqenqä kjuä indqänäpu, quwqä-quwä tiinjä ätnjuwi. “Ne bretqe äma mapqä iququenqä, i änatqiyä.”

⁸ Qu kukjuä iinjä ätnminjuwiinqe, Jisasi Iqu näqñqä eä, tii ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqänänjäpiyqä. ‘Ne bretqe hmanjqe’ sunqä ätätqänjäüä? Nyi bretqenqä maetqä da iqänä. ⁹ He Nyinyqätä, Nyaqä kukjuinqätänji, näqñqä änä mämeqä iquwätanä? Buayä hipa hñginänä, ämaqä kuapänänjä 5,000 änguwinqe, he hui imäuquwätanä? He qae squmä ämamikuwäwä? ¹⁰ Itanga buayä hipa hñgi eeqä hñgi hñquaqunänji, ämaqä kuapänänjä 4,000 iqua änguwinqä-pqe, he hui imäuquwätanä? Ingarji he qae squmä ämanyuequwäwä? ¹¹ He iinjinqä maqñqä eänjuwi, ii sunqäwä? Nyi bretqenqä kjuä nyiyqanji maetqä da iqänä. Nyi Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmatqä änyuämäuqä iinqe, ‘He manjitä ämäwqätäupu änguänä mimbiyä’ etqänä” ätukqe. ¹² Qu kukjuä tä qätä äwipiyanji, näqñqä tiinjä ämakuwi. “Iqu nätmatqä bretqä änyuämäuqä iinqä mänatqä iqiyä. Oeyä. Iqu Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, kukjuinqä änatqiyä-qe” näqñqä ämakuwi.

Pitä iqu, “Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä‡

¹³ Jisasi Iqu anjä-himqä Sisariya-Pilipai-tänjä ingisanqä äwäqetani, Iqu Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä

† 16:4 Makä 8:14-21 ‡ 16:12 Makä 8:27-30; Lukä 9:18-22

iquaunji, yatnqä äwikqe. “Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe, qokä-apäki kjuä äänä indqänätqänjuwäwä? Iqu tqukä?”

¹⁴ I tquanğa iqua kimañi, “Hnqua ‘Jonä asñä-qäyqä iqueqä,’ hnqua ‘Laisa iqueqä,’ itanğa hnqua ‘Järämai iqudiyä, hiñuä-tqä hnququdiyä?’ ätätqänjuwiqä” ätukuwi.

¹⁵ Iqua e tquanğuwänğa, Iqu “Hiyaqä kjuä dunji, Nyi tqunğä?” ätukqe.

¹⁶ Saimonä Pitä iqu kimañi, tii ätukqe. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ne äminesñqä atäunüä äkikqä Iqukiyqä. Si Goti Hänä Pmeqä-tänä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukqe.

¹⁷ Itañi Jisasi Iqu kimañi tiinjä ätukqe. “Jona iqueqä ymeqä Saimonä iquki, Goti Hanjuwä Iqu äñguä ikimäkqeqä. Ämaqä qua täutanä hnqu, kukñuä tä si mämäktqueqä ipeqä. Oeyä. Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqunä si ämäktqueqä. ¹⁸ Itanğa Nyi si tiinjä äktqänä. Si Pitä[§] iqukiyqä. Itanğanji ämaqe, anä yänänäññqä hikä haqeqi ämätätqänjuwä-pa, Nyi Nqä ämaqä iquau aquvä ämaqiyätmä, hikä tqueqä haqeqi pmuatemniqeqä. Itanğanji äpäkonqä iqueqä yänänäññqe, Nyaqä ämaqä aquväññqä tquaunji, änä makittqiyqä yäniqeqä. ¹⁹ Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqetanä qñqanä hutäuqe, Nyi si ktapmniqeqä. Nätmatqe, si qua täunji pmua imäkqanğtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanğa nätmatqä qua täunji hiñuinä qunğanğtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä” ätukqe. ²⁰ Itañi Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunji, pmua yänänäññqä iwimäkätä, tii ätukqe. “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä miqenqä atäunüä ikqä Kraisi Iqu, Nyi Qäqunjqae, he ämaqeunji awä mätkuä pambiyä.”

§ 16:18 Yoqä Pitä iqueqä quati, ii hikiqä.

Jisasi Iqu, nätmatqä äwimeniqeqä ätukqeqä (16:21-17:27)

²¹ Ingarji Jisasi Iqu wäunjuänqä ämotquaminqä iquauji kuknuä tiinjä tuätñqä ätipäqäkqe. “Nyi Jerusälemä iunqä umqe. Iqinj, ämaqeu miqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqeqä näqñqä iquatäñi, qu hanjä-iqä naqänänjä ändapäpu, Nyi pizqä bäkpnuwiqä. Iwä hea hñquaqu-hñque ae äpäwqanğarji, Goti Hanjuwä Iqu Nyi anği änyivauqumuatäniqueqä.”

²² Pitä iqu kuknuä tä qätä äwiyäqe, Jisasi Ique manjitä ätuma äwäqe, Ique äkasuwä tuätñqä ätipäqäkqe. “Naqä Iquki, oeyä! Nätmatqä tä, Si mäkimēqä inğiyä!” ätukqe.

²³ Itanji Jisasi Iqu hiqumuanañ äwiyäqe, Pitä iquenji tiinjä qe ätukqe. “Setänä iquki, wawiyä! Si hikä hänaqä iu äknänä, Nyi quannjä päknmqä nyimäkñjä-panjä iqukiyqä. Si qänaknänji, Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä indqänqä iunä miqä itnä, ämaqeuqä kñuä iunä inyä” ätukqe.

²⁴ Ingarji Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänaknä nyivändätñqä wiñganğutqe, iqueqä äwiñqä eeqänänji, kiuä mäñdi äkit-tqänätä, iqueqä zä-huätatä hñque ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ²⁵ Ii tiinjqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqueqä.

Inğaqe ämaqä hñqu, Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hñjä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hñjä pmetäniqueqä.

²⁶ Itanğa ämaqä hñqu nätmatqä qua täunji eeqänä ämetä, iqueqä hñjä-pmeqe qui imäkñganğutqe, iqueqä nätmatqä eeqänänjä iinj, yätamakqä äänä väniqiyä? Itanğa ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe anğumä metñqe, squä di väniqiyä? ²⁷ Nyi iinj etqäqe, kiqä quati tiinjqä.

Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu Kaniqueqä yänänäqñqe ämetä, Iqueqä enğätqä iquatä quvepäñiqueqä. Itanğa Iqu ämaqä eeqänänjä iunji, qu suqä imäkmitpçeqe, kimanj

ingga väniqeä. ²⁸ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä täqi pämä ätqäunuwä hñqua, mapäkoñqä änä yqänä pmetañguwänğanj, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämiqä naqä enqä-panjä-qu pqañgi qumbnuwiqä” ätukqe.

17

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitañä ingqenqä**

¹ Hiunji 6 ae äpäwqañğanj, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itañga kängua Jonä ique itmeqe, qoqoñä quäuqä hñquenqä ätuma ekqe. Iqinji iquauqä-quwänä äpmamiñuwi. ² Iquauqä hiñuä iqisañj, Jisasi Iqueqä huiwi huitañä änyätä, Iqueqä hipenji mäptqä enqä-panjä ätätä, qäki qäpaiqänänjä imänätä we äungqe. ³ Iunä äqunänjunä tpu ikuwi, Jisasi Iqutänji, Mosisi iqutä, Laisa iqutä, anä ätqäunyä kukñuä tätqätangä äqunquwi.

⁴ Ii äqunäpiyinqä, Pitä iqu, Jisasi Iquenji tiinjä ätukqe. “Naqä Iqukiyä. Ne täqi äpmenque, ii änguanänjiqä. Inji Si äkingangutqe, nyi ittänjä anjä hñquaqui-hñque mätmqänä. Hñqu Tqäuä. Hñqu Mosisi iqueqäuä. Itañga hñqu Laisa iqueqäuä” ätukqe.

⁵ Pitä iqu kukñuä änä tätqätangä, qaquvqä wenyä-hunqä hñqu iquauñi qe äpatqäkqe. Itañji qaquvqä iqueqä yäpä imdanji, manjä hñqu tiinjä ätukqe. “Tqu ñqä Ymeqä Nyi kuapänä änyinätñqä Iqueyqä. Iquenyqe, Nyi aquvänä kiinjä itqänänä. He Iqueqä kukñui qätä wipñqeä” ätukqe. ⁶ Iqueqä ämaqä iqua kukñuä tä qätä äwipiñi, qu zä kiinjä wiñganji qoñä äusäukipu, hipenji qua bu ekuwi. ⁷ Itañji Jisasi Iqu iqua-tänjä qäqiqi äquvepäqe, iquauñi itmaqiyätä, tii ätukqe. “He zä miqä pambiyä. Pämä tqäpiyä.” ⁸ Qu ätkimbu hiñuä ämaqunquwi, ämaqä huizi iquaqu aañqä etañgi, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänä tqäutangi äqunquwi.

* 17: Makä 9:2-13; Lukä 9:28-36

⁹ Itanga qu qoqonjä yätuta äpawipiyänganji, Jisasi Iqu iquaunji yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “Nätmatqä he hiñuä äqunänjuwiñqe, ämaqä hñque mätquä pambiyä. Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu, qua äptepqetani ävämetä, angumä ävauqanggutqänqanqäuä” ätukqe.

¹⁰ I tquanğa, iqua Iqueni yatñqä tiinjä äwikiwi. “Laisa iqu tänğanä quvepqañgi äqunänjunä. Inji ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqua tiñji, suñqä ätätqänjuwäwä? ‘Laisa iqu Kraisi Iqueni hiñuiqä wimenqiyäqeuä.’ ”

¹¹ Iqu kimañi, tii ätukqe. “Qu qäyunä ätätqänjuwiqä. Laisa iqu äpätä, nätmatqä eeqänänji angumä jänä imäkänqiyä. ¹² Itangi Nyi tiinjä hitmqeqä. Laisa iqu ae äquvepkqeqä. Itanga ämaqä iqua qu iquenyqä maqñqä eäpu, iquauqä äwiñqä dunä imäkäpu, suqä huitañä-huitañä itquamiñuwiqä. Itangi Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu, iquauqä huiqä iutani, asä iinjä menqiyä” ätukqe. ¹³ Iqu iinjä tquanğqenqe, iqua näqñqä tiinjä ämakuwi. “Tä, Jonä asñä-qäyqä iquenyqä ätqiyä.”

Jisasi Iqu, ymeqä dnjä quvqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä†

¹⁴ Iqua qoqonjä yätuta äquveppiwi, qokä-apäkä kuapänä imänätanguwä iu äwimakuwi. Inğanji ämaqä hñqu Jisasi Iquenyqä äpäqe, qonjä äusäuepätä tii ätukqe. ¹⁵ “Naqä Iqukiyä. Nyaqä ymeqä qokä iqu ppqä-tänjä etangi, Si iquenyqä qeqä äkimänänä. Iqu tä iu äpäknätä, ä eqä iu äpäknätä, qui kuapänä imäknätñqeqä. ¹⁶ Itanga nyi iqueni, Tqä wäñuñqä ämotqetqänjä iquauñqä ätuma äppä-qe, iqua iqueni, äñguä mimäkqä iquwiqä” ätukqe.

¹⁷ Kimañi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tänğa äp-meñuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänjuwiqä. Hiqä kñuä indqänqetä, suqetäñi, jänä hmanjqä. Nyi hesä anänji,

† 17:13 Makä 9:14-29; Lukä 9:37-43a

squänganqä pmamqäwä? Ä, hesanji hanjä-iqä squänganqä meqämqäwä? Ymeqä iquenji, ätuma bpiyä” ätukqe. ¹⁸ Itanji Jisasi Iqu dnä quvqä ique äkasuwä tquanğa, dnä quvqä iqu ymeqä iquenji ävämecanğa, maqänänji ymeqä iqu anğuä qe imängqe.

¹⁹ Qänaknji wäunjuänqä ämotquamiñqä iqua, Jisasi Ique äwimepu, yatñqä tiñä äwikuwi. “Ne dnä quvqä ique huätä mämamäuqe, äänä hitanğikä?”

²⁰⁻²¹ Iqu kimanji tiñä ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, aanjä wänqänänjäpu etanği, he iñji änä mimäkqä ipñqäuä. Nyi naqä-qakuä hitmqeqä. Hiqä quuvqä heqiyqe, zä-guawä† piikä wänqä isua enqä-panä etanğutqe, he qo-qonjä tquenji, ‘Täqisanji, näññqä uvä’ tquanğuwänğanji, iqu äwänqiyä. He eeqänänjä iñji, qeiqinyä imäkprñqäuä.”§

*Jisasi Iqu, nätmataqä äwimeniqenqä anği ätukqenqä**

²² Jisasi Iqutä wäunjuänqä ämotquamiñqä iquatä, qua naqä Galili iu aquvü äqämbiyi, Iqu iquauñji tiñä ätukqe. “Hea hatnjä mäpäwqanğa, qu Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iquenji ämaqä iquauqä hipa iu wipñqäuä. ²³ Itanji iqua Iquenji pizqä päkprñqäuä. Ga hiunji hñquaqi-hñquenjä iunji, Goti Hanjuwä Iqu Ique anğumä vauqumuatañqiyä.” Iqua qätä iñä äwipiyi, äwqä hanjä kiñä qe äwikqe.

Hiqäva-imäkqä anññqä mbqä vqenqä

²⁴ Qänaknji iqua äwäpu, anjä-himqä Kapänamä iu ätimäukuwi. Iqinji Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä Jerusälemä iu ämätnänqä iñqe, mbqä motauqä hñqua, Pitä iquenyqä äpäpu, yatñqä tiñä äwikuwi. “Hiqä

† **17:20-21** Jisasi Iqu zä-guawä matqä ikqe. Iqu zä huizñqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. § **17:20-21** Ämaqä näqñqä-tänj hñqua, “Matiu iqu kukñuä hui inä äqäkqeqä” kñuä indqänätqänj. Kukñui tiññiqä. “Dñä quvqä tiñä iqua huätä dowatqe, Goti Iquenyqä tääqä ätätnä, buayä mañqä itnä dutanqä.” * **17:20-21** Makä 9:30-32; Lukä 9:43b-45

Ämetqueqä Iqu, hiqäva-imäkcqä anijqe, mbqä ävätnqä-tanä, ä mävcqä itqätanä?”

²⁵ Pitä iqu “Ŋŋqä. Iqu ävätnqeqä” ätukqe.

Itaŋi iqu aŋä yäpä yängisa äpaquväqe, kukŋuä hui matqännga, Jisasi Iqu yatŋqä tii äwikqe. “Saimonä iquki, si kŋuä äänä kiyqiyä? Ämaqä ämiqä qua täutaŋä iqua, mbqä huitaŋä-huitaŋi, tquesa ämotautqänjuwäwä? Iquauqä ymeqä iquautatanä, ä ämaqä hŋquau-mändatanä?”

²⁶ Kimaŋi iqu, “Ämaqä huizi iquaiqä” ätukqe.

I tquanga, Jisasi Iqu iqueni tiinä ätukqe. “Iiŋitaŋi, ämaqä miqä iquauqä ymeqä iqua mävcqä itqänjuwä-pa, Goti Iqu Iqueqä ymeqä-quauta mämotauqä yänä. ²⁷ Ii qäyä etanqä-qe, ne iquau äwqä äkasuwä iwimäkcqä iijqe, si äwätnä, eqä-huänä iuŋi hämapäkänqä guä quväyä. Hämapäkä kiŋganä äpiŋä iqueni, si iqueqä maŋi a hutamäkätnä, mbqä hŋqu yäpä iŋgisa witaŋgi qundŋqinyä. Si mbqä iqu ämetnä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkcqä anijqe, yeqä-yeuänqä iquau wisŋqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqunä miqeuŋganqä ätkqenqä (18:1-20:34)

18

*Yoqä naqä, tqukua mapnuwänqeqe?**

¹ Iŋgaŋi wäŋuänqä ämotquamiŋqä iqua Jisasi Ique äwimepu, yatŋqä tii äwikuwi. “Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqeu äpmejuwä iquautani, huizi iquau mipŋqe, yoqä naqä tqukua mapnuwänqäwä?”

²⁻³ I tquanguwännga, Iqu ymeqä hmbi tääqä ätuätumeqe, iquauqä awä iqi pämä ämatqätetä, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etmqänä. He hiqä kŋuä äkunmäknäpu, ymeqä

* 18: Makä 9:33-37; Lukä 9:46-48

täpu enqä-pa matimäuqä iqanqpe, he Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqeuñi, mäpaquvqä ipnuwiqä. ⁴ Ämaqä hñqu iqueqä-kiuä mäñdi äkittqänätä, ymeqä täpu enqä-pa ätimäutqe, iqu yoqä naqä ämetä, Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqeuñi, huizi iquau ämäwqätäunqiyä.

⁵ Ämaqä hñqu Nyinyqä kñuä indqänätä, ymeqä täpu enqä-panä tiinjä hmbi itmetä, anqunä iwimäkätqe, iqu Nyi-pqe asä iinjä nyimäkqiyä. ⁶ Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä täutañä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkqanqä du hiñuä äqunätä, asä iññi imäkätä quanñä päkñganqutqe, ämaqä iquerñi, hañä-iqä naqänänñi wimenä. Ämaqä hñqua hikä naqänänñä hñqu ämepu, iqueqä hiñuä-go iu guä äkiqiyepu, eqä-huänñä bu tnämäueqanqpe, ii hañä-iqä wänqäpiyqä. Hañä-iqä ique wimeniqä iqu, tqerñi aañä naqänänñä ämäwqätäunä.

Quuvqä heqiyqä qui mimäkqenqä†

⁷ Oänä, ämaqä qua täutañä eeqänänñä iquenä. Naqä-qakuiqä. Ämaqe, qu suqä quvqä du quanñä päkm-bñqenqe, nätmätqä huitañä-huitañi wimenä. Inäqe, ämaqä suqä quvqä iinjä iqua äma äpätqä iqu, hañä-iqä naqänänñä meni qeqä. ⁸ Tqä hipainä-qe, yukinjä-qe suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanqutqe, huätä ätävätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanqutqe, tqä huiwitañä hmbu yuuwä ätäñätqä-qe, si suqä quvqä iññi mimäkqä inä-qae, hññä-pmeqe ämatñqinyä. Si iinjä mimäkqä iqanqutqe, huiwä yuuwä matänqä-qe, qu si tä maisquä inqä iu ktnämäupnuwiqä. Huiwä hmbi yuuwä täñqe, hañä-iqä ii, wänqäpiyqä. Tä duñqä uwqe, hañä-iqä naqänänñiqä. ⁹ Tqä hiñui suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanqutqe, huätä ätqoätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanqutqe, hiñuä hñqunä äqänñä, hññä-pmeqe ämatñqinyä. Si iinjä mimäkqä

† 18:6 Makä 9:42-48

iqangtqe, hiñuä hñquaqu yqänä qänätangnä, qu si tä maisquä inqä iu ktnämäupnuwiqä. Hiñuä hñqunä qñqe, hañä-iqä ii, wänqäpiyqä. Tä duñqä uwqe, hañä-iqä naqänähijä.

¹⁰⁻¹¹ Ymeqä wänqä isuaüä awä iqisañä hmbinyqe, ‘Ipu nätmätqä hiñginäwanqeqä’ kñuä miqä pambiyä. Kñuä iquenyqe, he äñguänä wimasipiyä. Nyi he tii hitmqeqä. Ynaunjqä qäukuä yätuñä ymeqä tquau ämitqäñuwä iqua, qu Ñqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä hiñuä iqi ätqäunäü.”[‡]

Kukñuä ktqä, sipsipqä imatñgqenqä[§]

¹² “He kñuä äänä heyqiyä? Ämaqä hñqu sipsipqä kuapänänjä 100 täñä-qu emitätqe, ga iquautañä hñqu imatnätqe, iqu qävqä miqä iniqiyä? Oeyä. Iqu kuapänänjä 99 iquau qoqonjä iu äpmuatemä äwätä, imatnätqä iquenyqä qävqä yäkiñqiyä. ¹³ Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Iqu sipsipqä kuapänänjä 99 mimatñqä iquauñqe yeeqä itäqä-qe, sipsipqä kiuänänjä imatnätqä iqueni, anñi itmetqe, inğanji iqueqä yeeqä iññqe, aanjä naqänänjä yäniqueqä. ¹⁴ Asä iñji, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu, ymeqä isua eñqä-panjä hmbu imatnätä qui imäknätñqe mäwiñqä inä” ätukqe.

Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu, si quvqä ikitqueqä iññqä

¹⁵ I ätuätäqänğanji, Iqu kukñuä hui-pqe inä ätukqe. “Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu si quvqä ikitqueqangutqe, si iquenyqä äwätinä, qeeqä-qeuänä äpmanyä, iqueqä suqä imäkätqenqä kukñuä ätäsinä, kukñuä jänä imäkiyänqä yamwiqä inyqä. Iqu saqä kukñui qätä kiyqangutqe, si tqä

[‡] **18:10-11** Ämaqä näqqqä-tänjä hñqua, “Matiu iqu kukñuä hui inä äqäkqeqä” kñuä indqänätqänjä. Kukñui tiñjiqä. “Ii tiñjiqä. Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu ämaqä qui imäkmbñqä iqanguwä iquau häñä iqumuatätñqä äppeqä.” [§] **18:10-11** Lukä 15:3-7

näueqä iquenji anjumä itmenyä. ¹⁶ Iqu saqä kukñui qätä makiyqä iqangutqe, si Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ätkqä-pa qänaknä itnä, ämaqä hñqunänjä-qe, hñquaquinjä-qe itmetnä, iqtä kukñuä anä tññqeqä. Goti Iqu tii ätkqe. *‘Ämaqä hñquaquinjä-qe, hñquaqui-hñquenjä-qe kukñuä asänänjä dinä tqangpqe, he qätä iunä wiyqäpnä.’** ¹⁷ Itanji iqu iquauqä kukñui qätä mawiyqä iqangutqe, si ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquauñi, iqueqä suqenqä tutñqeqä. Itanji iqu iquau-pqe qätä mäwiyqä iqangutqe, suqä si ämaqä quuvqä maeqiyqä iquautä, mbqä motauqä iquautä, itquetqänjä-pa, ga si ique-pqe asä inä itquatñqeqä.

¹⁸ Nyi naqä-qakuänänjä tii etmqänä. Nätmatqe he qua täunji pmua imäkqangpqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanga nätmatqä qua täunji hinuinä qungangpqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä.

¹⁹⁻²⁰ Itanga Nyi kukñuä hui inä hitmqeqä. Ämaqä hñquaquinjä-qe, hñquaqui-hñquenjä-qe Nyaqä yoqenqä aquvä qänqangpqe, Nyi iquatä anä pmamqänä. Iñññqe, ämaqä hesanjä qua täutanjä hñquaqu, iquaquiyqä knui nätmatqä hñquenyqä naqä-hñqunä indqänäsinyä tääqä siyqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu ävänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, wäunjuä-wiyqä hñqu, hñquququenyqä huäqä mäwunqä ikqenqä

²¹ Inganji Pitä iqu Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äpäqe, yatñqä tii äwikqe. “Naqä Iquki, ñqä näueqä hñqu suqä quvqä indqueqangutqe, iqueqä suqä quvqenqe, nyi äwqä hanui, squmä änä imäknmniñqäwä? Hipa hñginji eeqä hñginji hñquaquinji, ii äñguätanä?”

* **18:16** Kukñuä-suqä 19:15

²² I tquanğa kimaŋi, tii ätukqe. “Suqä quvqenqä äwqä haŋuä imäkŋqenqe, Nyi hipa hŋgiŋi eeqä eäqe, hŋgiŋi hŋquaqunä iunqe, maktqä da iqänä. Si suqä quvqenqä äwqä haŋui imäkŋga-imäkŋga äwätinä, aañä kuapänänjä 490 iuŋi ämäwqätäutŋqeqä.

²³ Nyi e äktqe, Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqe, kukŋuä ktqä tiinjä etaŋgiyqä. Ämiqä naqä hŋqu, iqueqä wäunüä-wiyqä iqua mbqä hinginäwa ämequwi, aŋgi wiŋŋqä winyänqiyä. ²⁴ Iqu aŋgi metŋqä ipäqiyqanŋi, qu wäunüä-wiyqä hŋque iquenyqä ätuma pŋŋqäuä. Iqueqä hinginäwa meqe, mbqä aañä kuapänänjä 10,000,000 kinaiqä. ²⁵ Injaqe, iqu kima vätnqe hma etaŋgutqe, ämiqä iqu tii tuänqiyä. ‘He ämaqä tqesä, iqueqä ymeqä-apäkä iutä, iqueuä nätmataqä eeqänänjä-pqe, ämaqä hŋqua mbqä ipŋqä qäsä ätuma upuiyä. Inji, imbqua ämaqä iquauqä wäunüä-wiyqä hinginqä hipŋqänänjä. Itanğa he mbqä kimaŋi, iuta mapŋqänänjä.’ ²⁶ Wäunüä-wiyqä iqu kukŋuä tä qätä äwiyäqe, iqu ämiqä iqu-tänjä qäqiqi äpäknätä, qonjä äuktäuä, tii tuänqiyä. ‘Yää, si nyinyqä huäqä kuŋganguti, hiŋuä äqännä pmayä. Itanğa nyi si hinginäwa ämäktaukqe, kimaŋi äktapmqänä.’ ²⁷ Itanji ämiqä naqä iqu iquenyqä huäqä wuŋganŋi, iquenji ävquatäwatätä, iqueqä hinginäwa ämamiŋqä-pqe, pipa iuŋi, yoqe huätä kutänqiyä.

²⁸ Itanji wäunüä-wiyqä iqu yäpaqä mäŋgisa äpäwäqe, iqueqä wäunüä anä isinyä 10 kina hinginäwa ämotaukqä hŋque wimenqiyä. Iqu ique a äkiqätätä, hiŋuä-qo iu a äkiyamäkätä, tii tuänqiyä. ‘Si hinginäwa ämakŋä eeqänänji, täŋga maqä dapiyä!’ ²⁹ Iutaŋi wäunüä anä imisiyqä iqu quanjä äpäknätä, ‘Yää, nyinyqä huäqä kuŋganguti, hiŋuä äqännä pmayä’ tuänqiyä. ‘Nyi si hinginäwa ämäktaukqe, kima ktapmqänä.’ ³⁰ I tquanŋi, kiŋganänjä iqu iinŋiŋqe mäwiŋganŋi, ‘Oeyqä’ ätuätä,

iquerji guä pmuateqä anä iunqä ätuma wänqiyä. Iqueqä hinjinäwa ämotaukqe, kimanji qäyunä äyä hiqanqanqe, iu yqänä pmetänqiyä.

³¹ Ämaqä wäunjuä anä imipqä huizi iqua, ämaqä iqu i imäkqanji äqumbiyi, qu äwqä hanjä wiŋganquti äwäpu, iquauqä ämiqä naqä ique, suqä e timäunqanji äqumbqenqä tupnqäuä. ³² Inqanji ämiqä naqä iqu, iquerji tääqä ätuätumetä, tiinjä tuänqiyä. ‘Si wäunjuä imäkqä ququvqä-qukiyqä. Kinganänji si zääqä dqanqänä, tqä hinjinäwa naqänänjä ämändaukñi, nyi pipa iunji huätä äyä äkuteqeqä. ³³ Nyi sinyqä huäqä änungqeqä. Inji sunqäwä? Si tqä wäunjuä anä imäkqä iquenyqä huäqä makunqä iqueä’ tuänqiyä. ³⁴ Itanji iqu äwqä tnänjä wiŋganquti, ämaqä tänjä-hunqä vqä iquauqä hipa iu väniqeqä. Iqueqä hinjinäwa ämotaukqe, kimanji qäyunä äyä hiqanqanqä, iu yqänä pmetänqiyä.

³⁵ He hiqä näueqä hñqu suqä quvqä etqueqanqanji, iqueqä suqä quvqenqä äwqä hanjuä mimäkñqä iqanqgpqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqe, ämiqä iqu iqä-pa iinjä emäkänqiyä” ätukqe.

19

*Suqä, apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu kukñuä tä qäpu ätuäqetanji, Iqu qua Galili iunji äväma, qua Jutiya eqä Jotänä ique yätäqä nänqisanqä äukqe. ² Itanji ämaqä aanjä kuapänänjä, Iquerji qänaki äwivändkuwi. Itanqä iqinjä, Iqu iquauqä yaqe äñguä iwimäkminqe.

³ Itanqanji Parisi hñqua Ique äwimepu, “Iqu kukñuä quvqä hui natqanqutqe, Ique kukñuä mitqanqä” kñuä ämapu, yatnqä tiinjä äwikuwi. “Ämaqä hñqu iqueqä

* **19:** Matiu 5:31-32; Makä 10:1-12; Lukä 16:18

äwiŋqetanä apäki huätä dowatqe, näyaqä suqä iuŋi, äŋguätanä, quvqätanä?”

⁴ Kimañi, Iqu tii ätukqe. “He Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, kukjuä tiinji a matäuqä itqänjuwätanä? Kinganäŋi, *Goti Nätmatqä Eeqänänjä Imäkkä Iqu, ämaqe imäkätäqänqanji, Iqu qokätä apäkätä imäkkqeqä.*† ⁵ Iiŋä imäkätäqetanji, tiinjä ätkqeqä. ‘Qokä hñqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänqeqä.’‡ ⁶ Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätkqenqä, qäyaqu huiwi hñquaqu miŋqä, hñqunä änyinyä pme-siyänqeqä. Iinjä etanji nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hñqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hñqu mandumakqñqeqä” ätukqe.

⁷ E tquanga, Parisi iqua Iquenji, yatñqä änyä-hänjä hñqu tiinjä äwikiwi. “Inji, Mosisi iqu suqä tiinji, änäänqä änätapkqäwä? Iqu suqe, ‘Ämaqä hñqu huätä dowatqä tuwanuä äqiyätä, apäki ävätä, ii huätä dowatätñqeqä’ ätätä änätapkqeqä.”

⁸ I tquanguwänqä, Iqu kimaŋi tii ätukqe. “He ämaqä hñgisänä iquendaŋi, Mosisi iqu apäkä huätä qäyä dowatpñqä hiŋuinä eqänqeqä. Injqe kinganäŋi suqä täutanji maeqä imiŋqe. ⁹ Nyi tiinjä hitmqeqä. Ämaqä hñqueqä apäki, ii ämaqä hñqutä miqä imitätqä, iiyqä qokiqu iinji hiŋgi huätä ändowatätä, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä huiwä yanjä ikiqe, imäqiyä” ätukqe.

¹⁰ Iqueqä wäuruänqä ämotquamiŋqä iqua, qu kukjuä tä qätä äwipiwi, Iquenji tiinjä ätukuwi. “Täukueqä! Ämaqä hñqu Si äñjä täuŋi qänaknä itä, iqueqä apäkitä anä äpnamitätqe, iqu hanjä-iqä naqänänjä ämattqiyenänqiyä. Suqä apäkä mämeqä iqe, ämäwqätäuänä.”

† 19:4 Ipäqäkkä 1:27 ‡ 19:5 Ipäqäkkä 2:24

¹¹ Itanga Iqu tiinjä ätukqe. “Kukñuä ii meqe, ämaqä eeqänänjä iuqä hmanjqä. Oeyqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu yänänäqñqä ävqä iquanä mapñqäuä. ¹² Ämaqä kukñuä ii ämetqä iqu, äñguä menjqiyä. Nyi e ätqäqe, ii tiinjäqä. Ämaqä hñqua, kânai ämikqänqatqä huiwi qui imäknätä, apäkä mämeqä ipñqäuä. Ämaqä hñqua, hñqua-mända ya äyitqätangä, iqua apäkä mämeqä ipñqäuä. Itanga hñqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñqä kñuä indqänäpu, quwqä-quwä pmua imäknäpu, apäkä mämeqä ipñqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä isuau hipa haqeqi äwikqenqä[§]

¹³ Inqangi ämaqe, Jisasi Iqu ymeqä isuau hipa haqeqi äwiyätä, Goti Hanjuwä Iqu äñguä wimäkätñqä tääqä tuätñqä winganqi, quwqä ymeqä isuau ätuma äpkuwi. Inqäqe, wäunqänqä ämotquaminqä iqua, “Ymeqe, ätuma mapqä pambiyä” ätukuwi.

¹⁴ I tquanguwänqä, Iqu “He ‘oeyä’ mätquä pambiyä. Isua änyimapñqä qäyä äppiyä. Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñi, ymeqä täsua enqä-panä iinjä isuauqeqä.”

¹⁵ Itanji Iqu ymeqä isuau äñguä iwimäkätñqä, hipa haqeqi äwiyäqetani, iqinjä äväma äukqe.

*Hikñä mbqä kuapä-tänä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätkiy-ijqä**

¹⁶ Hea hñqueni, hikñä hñqu Jisasi Iquenyqä äpätä, tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iqukiyä. Nyi hänjä hea ique-ique pmeqä mamqe, suqä äñgui äänä imqäwä?”

¹⁷ I tquanga, Iqu iqueni tiinjä ätukqe. “Si suqä äñguinqä sunqä yatñqä änyinyä? Äñguänänji, Goti Hanjuwä Iqu kiqä-kiuänänjqä. Inqäqe si hänjä hea ique-ique pmeqe

[§] 19:12 Makä 10:13-16; Lukä 18:15-17 * 19:15 Makä 10:17-31; Lukä 18:18-30

matıŋqä kinganġutqe, si Goti Hanjuwä Iqueqä suqeuŋi qänaknä isıŋqeä” ätukqe.

¹⁸ Inġanı ämaqä iqu yatıŋqä tii inä äwikqe. “Si suqe, äkitaŋıŋqä tnyä?”

Kimanı, Iqu “Suqä tiinjä ätnänġä iquanġä ätqänä” ätukqe.

“Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukıuä jänä imäkqä iquenı, quanġä mätquä panä.

¹⁹ *Tnaqä-tnuıuau yäpä iqi qänaknä iqätıŋqe.† Itanġa tqä-täunġä äkinyätıŋqä-panı, ämaqä si-tänä qäqıqıŋä iquauŋqe, asä ii kinyätıŋqeä.”‡*

²⁰ Jisasi Iqu i tquanġa, hikıŋä iqu tiinjä ätukqe. “Suqä eeqänänjä täuŋi, nyi qänaknä itıŋqeä. Ga nyi äwanı, nätmätqä äkıŋqä itqänänä?”

²¹ Itanı Jisasi Iqu iquenı tiinjä qe ätukqe. “Si jänänänġukui hisıŋqä kıŋqanġutqe, tqä nätmätqä eeqänänı, ämaqä hıŋqua mbqä ipıŋqä äma äwätinä, iuta mbqä ämatqe, ämaqä nätmätqä maeqä iquau yanä wisıŋqeä. Si iinjä imäkqanġtqe, qäukuä yätutanjä nätmätqä anġuanänjä-tänġukui hisıŋqınyä. Ga si Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. ²² Hikıŋä iqu kukıuä ii qätä äwıyäqe, nätmätqä kuapänänjä-tänı etanġi, iqueqä äwqä imdanı hanjä-iqä ämeqe, äväma äukqe.

²³ Iqu ae äväma uwqanġa, Jisasi Iqu Iqueqä wäunıanġqä ämotquamiŋqä iquauŋi, tiinjä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iu paqupıŋqe, qeiqınyä manä, yänänäŋıŋqeutana paqupnuwi. ²⁴ Nyi he anġumä etqänä. Kametqä hıŋqu, qäkä guä ktäpiqä yänä hovqä iu wätıŋqe,

† 19:19 Anġumä Itmakqä 20:12-16; Kukıuä-suqä 5:16-20 ‡ 19:19 Hiqäva-imäkqä 19:18

iqu yänänäqñqeutana wänä. Inäqce, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqueqä miqeuñqä paqupñqä yänänäqñqce, kametqä iqueqeuñi ämäwqätäunä.”

²⁵ Wäunüñqä ämotquaminqä iqua kukñuä ii qätä äwipiwi, qu yäunüä naqänänjä ipu, tii ätkuwi. “Mbqä kuapä-tänjä iqua yänänäqñqeuta paqupñqä etangutqe, ämaqä qui imäknätqänjuwitañi, häñjä hea ique-ique pmeqe, tqu meniñiyä?”

²⁶ Itañi Jisasi Iqu iquauñi hiñuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqce, iñi änä mimäkqä iqangpñqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänänjä imäkätñqce, Yänänäqñqä-tänjueqä.”

²⁷ Ingañi, Pitä iqu kimañi, tiñjä ätukqe. “Nenyänñqe äänä etangiwä? Ne nätmätqä eeqänänñi ävämañi, Si qänaki äyä äkivändänjunä. Inñi ne nätmätqe, äkitañi metuñquäwä?”

²⁸ Itañi Jisasi Iqu iquauñi tiñjä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Hea nätmätqä eeqänänñi änyä-hänjä ätimäutqänğañi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqä-tänjä-qu eätä, zä-hawä aanjä äñguänänjä iu pmeniñeqä. Inğañi he ämaqä Nyi qänaki änyivändänjuwä iquenä-pqe, zä-hawä äñguänänñä huizi 12 iu äpmapu, Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau mipnuwänñeqä. ²⁹ Itanga qokä-apäkä Nyaqä yoqenqä kñuä indqänäpu, quwqä anñä iutä, käta-känñuäkautä, känanyi-känapqautä, kanuñuautä, känapqautä, ymeqä iquautä, qua itä, ävämapqä iqua, qu eeqänänñi, kuapänä 100 inä ämepu, häñjä hea ique-ique pmeqe, ämapnuwiqä. ³⁰ Ämaqä tänğa yoqä-tänjä äpmeñuwä iutañi, kuapänänñä hñqua qänaki pmapnuwiqä. Itanga ämaqä tänğa yoqä maeqä äpmeñuwä iutañi, kuapänänñä hñqua yoqä-tänjä pmapnuwiqä” ätukqe.

20

Kukñuä ktqä, ämaqä wainqä wäunüä iu ipnuwänñqä iñqä

¹ “Nyi kukruä ämaqä yoqä-tänjä pmapnuwä iquauŋqä i etqe, ii tiinjä etanġi. Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, tiinjä eŋqä-paŋiqä. Ämaqä hŋqu qua kanä eä, ziŋuä quaesqänġa 6 klokiuŋi ämaqä hŋquau, iqueqä wainqä wäuŋuä iu wipŋqä, itmewänŋqiyä. ² Ämaqä wäuŋuä imipqä iqua, ‘Ne hiunji tqe wäuŋuä itanä, mbqä huätäkŋqä metuŋqueqä’ tquanguwänġa, ämaqä naqä iqu iquauŋi, iqueqä wainqä wäuŋuä iunqä dowatänŋqiyä. ³⁻⁴ Hiunji ziŋuitäŋi 9 klokŋga, iqu äwätä, ämaqä hŋqua ququawä aquväsŋqä iu hiŋginäwa tqäutangä äqunäqe, tiinjä tuänŋqiyä. ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäuŋuä iu wäuŋuä iqanġpqe, nyi mbqe, qäyunä etapmqänä.’ ⁵ I tquanġa, qu upŋqäüä. Hiunji quemisqä 12 klokŋgatä, äwiyyä 3 klokŋgatä, ämaqä naqä iqu ququawä aquväsŋqä iunqä anġi äwätä, suqä asitanjinä imäkänŋqiyä.

⁶ Itanji heatqä awiyqä 5 klokiuŋi, iqu äwätä, ämaqä huizi iquau-pqe, hiŋginäwa pämä tqäutangä äqunäqe, yatŋqä tiinjä vänŋqiyä. ‘Äänä etanġikä? He hiunji tqeŋi, wäuŋuä maeqä hiŋgi, suŋqä tqäunäüä?’ ⁷ Qu kimaŋi, ‘Ämaqä hŋqu, ne wäuŋuä mänätapqä iqe qä’ tupŋqäüä. Itanji iqu iquauŋi, ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäuŋuä iu, wäuŋuä nyipiyä’ tuänŋqiyä.

⁸ Hiappkä ae äyä wiqanġa, wäuŋuä kaniqu, iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquau miqä ique, tiinjä tuänŋqiyä. ‘Si ämaqä wäuŋuä imäkqä iquau tääqä ätuätumetnä, mbqä wiyä. Si mbqä wisŋqä ipäqiyätŋänġanġi, qänaki ätimäupqä iquau ganä ävätinä, qu-ganä ätimäupqä iquauŋi qänaki wisŋänqe qä.’ ⁹ Ga ämaqä wäuŋuä heatqä awiyqä 5 klokiu ipäqäp qä iqua äpäpu, hŋqunä-hŋqunä mbqä huätäkŋqä mapŋqäüä. ¹⁰ Itanġa ämaqä wäuŋuä qu-ganä ipäqäp qä iqua äpäpu, ‘Ne mbqä kuapänä meŋqunä’ kŋuä indqänġanġp qä-qe, oeyqä. Iqua-pqe hŋqunä-hŋqunä mbqä huätäkŋqä hŋqunä mapŋqäüä. ¹¹ Qu quwqä mbqä

ämepiyä du hiñuä äqumbiyi, wäñuä kaniqenji äkasuwä tiñjä tupñqäüä. ¹² ‘Ämaqä qänaki ätimäquwä iqua, wäñuñi wänqäpu qäyä iquwä-qe, si mbqe ne änätapñä-pañi, iquau-pqe asänä äwinyä. Ne wäñuä tnänä iqa päťqätanġu, mäťqä-pqä natätñqe, tänġa täsuwänä.’

¹³ Wäñuä kaniqu qätä iñjä äwiyäqe, ämaqä iquau-tañä hñqenji tiñjä tuänqiyä. ‘Näueqä iqukiyā. Nyi siñi, quvqä miktqueqä iqänä. Täñġa ziñuitänji, ye mbqä huätäkñqenqä “änġuiqä” äťquee. Qäyutanä? ¹⁴ Si tqä mbqe ämetnä, uvä. Ĩqä änyinġä dutanä, ämaqä yäpakä äpäťqä iquenji mbqä asiqunä wimqänä. ¹⁵ I näťmatqä tqä ma, Ĩqeqä. Nyaqä mbqe iwäsäuqanġani, Ĩqä änyinġä iunji, pmua tqu nyimäkätñqäwä? Aanqeqä. Nyi ämaqä tqauñi suqä äñġuä di iwimäkqanġenqeqe, si äkasuwä sunġä kmñġiyä?’ tuänqiyä.” ¹⁶ Itañi Jisasi Iqu tii äťukqe. “Kukñuä ktqä ämänätqueqä-pa, asä iñji, ämaqä tänġa yäpakä äpmeñuwä iqua, hiñuiqä pmapnuwiqä. Itanġa ämaqä tänġa hiñuiqä äpmeñuwä iqua, qänaki pmapnuwiqä” äťukqe.”

*Jisasi Iqu, näťmatqä äwimeniqenqä anġumä äťukqenqä**

¹⁷ Jisasi Iqu Jerusälemänqä qañä äwätäqanġani, Iqu Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä 12 iquañä ämitmetä, qeiqi tiñjä äťqäuminqeqe. ¹⁸ “Qätä nyipiyä. Täñġani ne Jerusälemänqä äyätanä, äyä äťqeyqunä. Yänñi, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenji, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, hipa iunä wipñqäüä. Itanġa iqua Iquenji, kukñuä ämitäpu, ‘Iqu äpäkonätñqeqä’ tññqäüä. ¹⁹ Inġani qu Iquenji, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanġi huizi iquau-mända wipñqäüä. Ämaqä iñjä iqua, Iquenji ewiiqä kukñuä ämitäpu, täu-atätäu ipu, itanġa zä-huätati äuepñqäüä. Itañi hiunji

* 20:16 Makä 10:32-34; Lukä 18:31-34

hŋquaqui-hŋquerjä iunji, Goti Hanjuwä Iqu Ique anġumä ävauqumuatänġiyä” ätukqe.

Jemisi Jonä gueqiyqä känai, Jisasi Ique yatŋqä äwikqenqä†

²⁰ Qänakŋi Sepri iqueqä ymeqä inġueqiyqä känai, Jemisi iquesä Jonä iquesä ätuma, Jisasi Ique äwimakuwi. Äwimapiyi, ii Iqu-tänjä iqi qoŋä äwoktäütä, “Nyi yatŋqä hŋqu kimqänänġqä” ätukqe.

²¹ Itaŋi Iqu iinji yatŋqe, “Si nätmatqä äkitanġqä kinġiyä?” ätukqe.

Ii kimaŋi tii ätukqe. “Nyi Si ämaqä ämitŋänġanji, tii ttŋqenqä änyinġiyä. Iŋqä hikŋä tquaqu, hŋqu saqä hipa ämuangisa pmeqanġa, hŋquququ hipa qunamäuqänġisa pmeninġeqä.”

²² Iqu kima tiinjä ätukqe. “Nätmatqä he yatŋqä äny-iquwiŋqe, he änyä maqŋqä yqänä enġäuä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqe, ‡ qe-pqä inä nyiyŋqätanä?”

Itaŋi iquaqu, “Iŋqä. Ye-pqä qäyu änenġueä” ätukiyi.

²³ Iqu iquaquiŋi tii ätukqe. “Qe naqä-qakuä ändqinyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqe, qe nyiyŋqeqä. Inġaqe Iŋqä hipa ämuangisatä, qunamäuqänġisatä pmanyiyänqe, Nyi atäunüä miqä da imqänä. Nyaqä Apiqu ämaqä hŋquaqu atäunüä itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqä.”

²⁴ Wäunüänqä ämotquaminqä 10 iqua, inġueqi Ique tquanġiyinqä qätä äwipiyitaŋi, qu iquaqui himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkuwi. ²⁵ Iwä Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “He näqŋqeqä. Ne Israitqä qäyä etaŋgi huizi iquau miqä iqua, yänänäqŋqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaqeunji, äwiŋqä quwqä dunä

† 20:19 Makä 10:35-45 ‡ 20:22 Jisasi Iqu eqä-häkinqä naqä-qakuä ätkqä hmanä. Ktqe ätkqeqä. Iqu hanjä-iqä Goti Iqueqä äwqä tnänjä iuta wimeninqä diŋqä ätkqe. Matiu 26:39; Jonä 18:11; Itkimäkqä 16:19.

qänaknä ipñqä iwimäkätqänjäuä. ²⁶ Injäqe, hiyaqä awä iqiñi, suqä tä mäwiqä itñqeqä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisañi hiqä ämeyätñqä wingangutqe, iqu heqä wäunuä-eyqä-qu pmetñqeqä. ²⁷ Auä, ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä wingangutqe, iqu hiyaqä wäunuä-eyqä hingänqä-qu pmetñqeqä. ²⁸ Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iñi asä inä imäkqiyä. Iqu äpkqe, ämaqe Ique wäunuä yätamäkqä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäunuä yätamäkqä ävätä, Iqueqä hñjä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä kuapänänjä iquau anju mbqä imetñqä äpkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, hinuä pisqä hñquaqui ängüä iwimäkkqeqä§

²⁹ Iqua anjä-himqä Jeriko ävämeqanguwänga, qokä-apäkä kuapänänjä Ique qänaki äwivändkuwi. ³⁰ Inganji ämaqä hinuä pisqä, hänaqä manjä iqi äpmeqäsminjiyä hñquaqu, “Jisasi Iqu qañä äpqiyä” tqangä äwiyitanji, tääqä yänänäqñqä tiinjä ätukiyi. “Naqä Iqukiyä. Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si yenyqä qeqä äkimänänä.” ³¹ Qokä-apäki, qu iquaqu tääqä tqanginyä qätä äwipiyi, manjä matqä iynqä yänänäqñqä ätukuwi. Iinjä qäyä ätquanguwä-qe, iquaqu aanjä tääqä yänänäqñqä ätkiyi. “Naqä Iqukiyä. Dewiti iqueqä Ymeqä Iqukiyä. Si yenyqä qeqä äkimänänä.”

³² Jisasi Iqu qañä äuminqe, tääqä tqanginyä äwiyäqe, Iqu iqi ätqäuwäqe, iquaqui tääqä ätuätumetä, tii ätukqe. “Qeñi, äänä qemäkmqä qengiyä?”

³³ Itañi iquaqu kimañi, tiinjä ätukiyi. “Naqä Iqukiyä. Yeyaqä hinui ängüä qänenqä yemäktñqä äyengiyä.”

³⁴ I tquangiyänja, Iqu iquaquinyqä huäqä wungangi, iquaquiüä hinuä iunji, a qe ämikqe. Maqänänji, ängüä imänyiyi, hinuä äqänäsinyä, Ique qänaki äwivändqa äukiyi.

§ 20:28 Makä 10:46-52; Lukä 18:35-43

21

*Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä ingisa, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa äpekqenqä**

¹ Itanga iqua, Jerusälemä-tänjä qäqi timäupnqä ipiyänqanji, qoqonjä Olipä ingisa anjä-himqä Betäpake iu ätimäukuwi. Inqanji Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä hnquaqui ändowatätä, tii ätukqe. ² “Qe anjä-himqä nänqisanqä winyqä. Ique äpaquväsiyänqanji, qe dongi hnqu, guä äkiqiyäuequwä, kiqä meqä iqutä anä pmetanginyä, qunyiyänqinyqä. Iinjä äqunyiyi, gue iwasqiyäsinyä, Nyinyqä ätuma binyqä. ³ Ämaqä hnqu kuknuä hui qesqangutqe, ga qe tiinjä tquinyqä. ‘Naqä Iqu iquaqui wäunjuä vätnqeqä.’ Qe i tquangisqe, maqänänji iqu hinuinä qeqänäwqatänqiyä.”

⁴ Nätmatqä ii ätimäukqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui, hinjuä-tqä iqueqä manjä iuta ätkqe, qäyunä imäkätinqä ätimäukqe. Hinjuä-tqä iqu kuknui tiinjä ätäänqe.

⁵ “Kuknuä tä, ämaqä Sayonä† äpmejuwä iu awä tii tuvä. ‘Hinjuä qumbiyä! Hiyaqä ämeyqä naqä iqu, emetnqä äpqiyä. Iqu ämaqä yoqä maeqä-qu enqä-pa, dongi haqeu pmeqä äyä äquvepqiyä. Iqu dongi iyyqä meqä iqueqä haqeu pmeqä äquvepqiyä.’”‡

⁶ Itanga ämaqä wäunjuä imäkqä iquaqu äwäsinyä, Jisasi Iqu ätukqä-pa iinjä imäkkiyi. ⁷ Iquaqu dongi känäütä meqä iquesä ätuma äpäsinyä, iquaquvqä gquä quäuqe, dongi iquaquiyqä haqeqi eqangiyänqä, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe. ⁸ Itanji ämaqä kuapänänji quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiz-iqua zä-äpa ätäväpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Itanji

* 21: Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19 † 21:5 Sayonä, ii anjä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huiziyi. ‡ 21:5 Sakätiyasi 9:9

qokä-apäkä Jisasi Ique hiñuiqä äwimamiñuwä iquatä, qä-naki äwivändmiñuwä iquatä, tääqä tii ätmiñuwi.

“Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.

Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätñqä Iqenji, Goti Hanjuwä Iqu äñguänänä iwimäkqiyä.[§]

Goti Haqä Yätu Äpmeñqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”

¹⁰ Jisasi Iqu Jerusälemä yäpä ingisa peyqanğa, ämaqä anğ-himqä iutañä iqua, yäñuä ipiyi, yatñqä hinginäwa, “Ämaqä Tqu, äsqukuä?” ätukuwi. ¹¹ Itanğarñi qokä-apäkä Iqutä anä äpmamiñuwi, kima tii qe ätukuwi. “Ii Jisasi Iqueqä. Iqu Hiñuä-tqä anğ-himqä Nasäretqä qua Galili iutañä Iqueqä.”

*Jisasi Iqu, mbqä wäñuä imäkmiñuwä iquau, huätä äpäsäwqatkqenğä**

¹² Itanğa Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anğ täknä yäpä ingisa äpäyäqe, Iqu ämaqä mbqä wäñuä imäkätqätanğuwä eeqänänji, huätä äpäsäwqatkqe. Itanğa ämaqä mbqä huitañi tñänğä imäkäpu vätkätanğuwä iquauqä hevqetä, ämaqä yñğä-heeqe mbqä itqätanğuwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqe. ¹³ Iiñä imäkäqe, tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiiñä äqänänä.

‘Nyaqä anjñqe, qu “Anğ tääqä dqä anjñqä” tñnuwiqä.[†] Iñäqe, he ämaqä quwä-meqä iquauqä zä pmeqä anğ[‡] enğäpanğä imäkätqänäuä.’”

¹⁴ Iqu hiqäva-imäkqä anğ täknä yäpä ingisa yqänä äpme, ämaqä hiñuä pisqä iquatä, itanğa yukä quvqä iquatä, Ique wimeqanğuwä iquauñi, äñguä qe imäkqqe. ¹⁵ Itanği hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä

§ 21:9 Apqä Bukä 118:26 * 21:11 Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 † 21:13 Asayä 56:7 ‡ 21:13 Järämai 7:11

kukɲuä-suqerɲqä näqɲqä iquatä, Iqu nätmätqä ämaqä mimäqänänji imäqɲangi äqumbiyi, itaŋga ymeqe, hiqäva-imäqä anjä täkɲä yäpä iŋgisa äpmapu, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä” ätäpu, tääqä tqaŋgä äwipiyyi, äwqä quvqä äwiŋgqe. ¹⁶ Itañi qu Jisasi Iquerji, yatɲqä tiinjä qe äwikuwi. “Tääqä tä tqaŋguwi, Si qätenä äwiyätinä, hiŋuinä äqunäŋnä?”

Kimañi Iqu tii ätukqe. “Auä, itañgi änäänjəŋqäwä? He kukɲuä Dewiti iqu Goti Ique ätukqä tä, a matäuqä itqəŋuwäta?”

Si ymeqä wəŋqänänjä isua, Tqä yoqe haqeqä makmäuɲɲqä ämotquetqänjia.”§

¹⁷ Itañga Iqu iquau ävämeqe, anjä-himqä naqä iuñi, yä-paqä mäŋgisa äwäqe, anjä-himqä Betani ätimäutä, heatqä iquerji iqi äpmaqke.

*Jisasi Iqu, zä-eaqä hɲque qui imäkkqerɲqä**

¹⁸ Aanjä ziŋuä matqəŋgañi, Jisasi Iqu anjä-himqä naqä iuŋqä aŋgumä äwätəqəŋgañi, buayəŋqä dä äwikqe. ¹⁹ Iqu zä-eaqä hɲqu, hänaqä mañä iqi tqäutangi äqunäqe, qäqiqi äwäqe, kiqä häukuä nənqe aanqä, quwqenä nyätəŋgi äqunŋqe. Itañi Iqu zä-eaqä iquerji, tiinjä qe ätukqe. “Si häukui aŋgumä maqiyqä isɲqinyä.” I tqaŋgqetəñi, zä-eaqä iqu maqänä yäuä qe äpəkqe.

²⁰ Iqueqä wäuñuəŋqä ämotquamiŋqä iqua, hiñuä iinjä äqumbiyi, yäuñuä ipu, “Änäänjəŋqäwä? Zä-eaqä iqu yäuä maqänänji, äänä itä piqiyä?” ätkuwi.

²¹ Iqu kimañi, tii ätukqe. “Nyi heñi naqä-qakuänä etqänä. He kɲui, ‘Ŋqä änyinŋe ätimäunqutiyä, matimäuqä yəŋqutiyä-qe?’ kɲuä hɲquaqu mindqəŋqä ipu, quuvqe

§ 21:16 Apqä Bukä 8:2 * 21:17 Makä 11:12-14; 11:20-26

yänänäŋŋqä heqäpŋqä, he zä-eaqä tŋeŋi, Nyi imäkqä-pa asä iinjä imäkŋŋqäüä. Itanŋa he imäkŋŋqä, iquenyä ma. He qoqoŋä tŋeŋjä-pŋqä, ‘Goti Iqu si äkiyautä, eqä-huänjä bu äktnämäünä’ ätupŋqä, ii ätimäunŋqiyä. ²² Asä iinjä, he quuvqä eqiyäpu tääqä tupŋqä, nätmatqä eeqänänjä he yatŋqä äwipqä iunji, ämapŋqäüä” ätukŋqä.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, äŋgisa ämenjäwä?” ätukuwiŋqä†

²³ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anjä täkŋä yäpä ingisa äpäyätä, ämaŋqä ämotquetqätanŋa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitŋqä miqä iquatä Ique äwimepu, yatŋqä tiinjä äwikuwi. “Wäunjuä tä imäkätqänŋŋqä, yoqä naqä äŋgisa ämenjäwä? ‘Si ii imäkŋŋqä’ tŋu ktkqäwä?”

²⁴ Iqu kimaŋi tii ätukŋqä. “Nyi-pŋqä nätmatqä hŋquenyŋqä, yatŋqä inä heyqanŋmdi, ga he kima qäyunä ändquwi, Nyi wäunjuä tä imäkqä yoqä ändapqä Iquenyŋqä, etmqänä. ²⁵ Jonä asŋä-qäyqä iqu wäunjuä imäkminŋqä, äŋgisa ämetä imäkqäwä? Iqu yänänäŋŋqä, qäukuä haqä yätuta ämakqätanä, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukŋqä.

I tquanŋa, iquauqä-quwä kukŋuä tiinjä qä ätŋguwi. “Ne kimaŋi, ‘Qäukuä haqä yätutanŋiqä’ tquanŋuatŋqä, Iqu tiinjä natänŋqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyŋqä, sunŋqä itqänjuwäwä?’ ²⁶ Injäŋqä, ne kimaŋi, ‘Ämaqä iquautanŋiqä’ ätuatŋqä, änäänŋqätiyä? Ämaŋqä, ‘Jonä iqu hinjuätqä iqueqä’ kŋuä indqänätqänjuwiŋqä, iquauŋqä ne zä änenŋqiyä.” ²⁷ E ätmbiyitaŋi, Jisasi Iquenyŋqä, “Ne maŋŋqäqä” ätukuwi.

Ga Iqu kimaŋi, “Nyi-pŋqä inänŋqä. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunjuä e imäkätŋqenŋqä, he awä maetqä ymqänä” ätukŋqä.

Kukŋuä ktqä, ämaqä hŋqueqä hikŋjä iquaquinyqä

† 21:22 Makä 11:27-33; Lukä 20:1-8

²⁸ “Itanga he kɲui äänä heyqiyä? Ämaqä hikɲä hɲquaqu-tänjä hɲqu, iqueqä ymeqä hitmqä ique äwimeqe, tuänqiyä. ‘Ymeqä iquki, tänğanı si äwätinä wainqä wäunui iyä.’ ²⁹ Itanı ymeqä iqu, ‘Nyi enyqä änyingiyä’ ätuäqe, qä-nakndaɲı iqu tɲänqä imäkäqe, äwänqiyä. ³⁰ Itanga kaniqu iqueqä ymeqä kängueque-pqä inä äwimeqe, kukɲuä asä iqunä tuänqiyä. Ymeqä iqu, ‘Apä, nyi imäkmqänä’ ätuäqe, mäwqä yänqiyä. ³¹⁻³² İni kaniqueqä äwiŋqä iu qänaknä itɲqe, ymeqä iquaquisanı, äsqutiyä?”

Kimanı hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, “Hitmqä iqueqä” ätukuwi.

İtanı İqu tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqänä. Jonä iqu he emetä, suqä jänänı qäyä ämetqueqanđı, he iquenyqe quuvqä maeqiyqä äyä imiɲuwiqä. İtanđı ämaqä mbqä motauqä iquatä, apäkä qanđ hınginäwa ikiqä iuatänı, qu iquenyqä quuvqä eqämiɲuwiqä. He iunı hiɲuä qäyä äqunäpiyä-qe, kɲuä indqänqe tɲänqä mimäkqä ipu, iquenyqä quuvqä maeqiyqä imiɲuwiqä. İiɲiɲqe, ämaqä mbqä motauqä iquatä, itanga apäkä qanđ hınginäwa ikiqä iuatänı, Gotı Hanjuwä İqunä ämitɲqä iuɲqe, qu-ganä hiɲuiqä hemapɲqäuä” ätukqe.

Kukɲuä ktqä, wainqä wäunjuä miqä quvqä iquaunqä[‡]

³³ “He kukɲuä ktqä huizi tqu qätä nyipiyä. Ämaqä hɲqu guä-wainqä vowä ikqäwäqe, täkɲä äqäyäqe, kiqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätɲqä hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunuiunqä hiɲuä äqumbu pmeqä anđ quäuqä ämätäqe, itanga wäunui, ämaqä mbqä meqä imäkɲnqä hɲquauqä hipa iu äwimä, anđ kinä nämqä wänqiyä. ³⁴ İtanğanı guä-wainqä häukuä nänqe äyä qäyqanđanı, iqu iqueqä wäunjuä-wiyqä hınginqä hɲquau, ämaqä wäunjuä ämimitpqä iquaunqä, häukui iqueqe

[‡] 21:31-32 Makä 12:1-12; Lukä 20:9-19

mapnqä dowatänqiyä. ³⁵ Itanği iquauñi, ämaqä wäunüä ämimitpqä iqua, a äkiqätäpu, hñque häptqä äpäsäpu, huiziqueni pizqä hämänä äpäsäpu, itanğa huiziqueni hikä päkpñqäüä. ³⁶ Anğiñi kaniqu wäunüä-wiyqä kuapänänjä hui inä dowatänqiyä. Inäqe ämaqä wäunüä ämimitpqä iqua, iquauñä-pqe suqä asä iqunä iwimäkpñqäüä. ³⁷ Qänakñi iqu, ‘Qu nyaqä ymeqä iqueni qätä wipñqäüä’ ätätä, iqueni iquauñqä dowatänqiyä. ³⁸ Inäqe, ämaqä wäunüä ämimitpqä iqua, hikñuqu äpqanği äqumbiyi, tii tmbñqäüä. ‘Wäunüä kaniqueqä hikñuqu äpqiyä. Kaniqu äpäkonganganji, kanmä nätmätqä eeqänänji, iqu ämeniqeqä. Iñññqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunui neqä metuñqueqä’ tmbñqäüä. ³⁹ Iinjä ätmbiyi, qu ique a äkiqätäpu, wäunüä yäpaqä mängisa ätnämäupu, pizqä päkpñqäüä. ⁴⁰ Itanğanji he kñui äänä heyqiyä? Qänakñ-danji wäunüä kaniqu äpäqe, wäunüä ämimitpqä iquauñi suqä äänä iwimäkänqutiyä?’ ätukqe.

⁴¹ Ga hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, Ique kima tii ätukuwi. “Iqu ämaqä quvqä tquauñi, qui wimäkänqiyä. Itanğa wäunui, iqu ämaqä hñquau-mända muayänqiyä. Ämaqä ymisänjä meqänğanji, ymisänjä aquvä äqämipqe, ique-pqe wipnuwänqä iquau, muayänqiyä” ätukuwi.

⁴² Inji, Iqu yatñqä tii äwikqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqce, he a matäuqä itqänjuwätanä? Kukñuä tä, tiinjä.

Hikä-anjä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunüä maeqä hiñuinä äquñguwi, hikä injä iqu, anjä quea enqä-pañä, anjä yänänänqñqä imäkqä-queqä. Nätmätqä tä ätimäuqe, Naqä Iqu Iqueqä-kiuä imäkqiyä. Itanji ne hiñuä äqunani, ‘Äi, aanjä anñuänänjiqä’ äyä ätqunä. §

§ 21:42 Apqä Bukä 118:22-23

⁴³ Iinjä etanji, Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä yäpä injisañqä uwqanqe, hiyaqä hipa iutani huätä ämetautä, ämaqä hñquau-mända muayänqiyä. Qu Iqueqä ämiqä iu äpmapu, kiqä häukui imäkññqä iquau muayänqiyä. ⁴⁴ Itanğa ämaqä, Hikä Tqueqä haqeqi äpäknätqe, iqu qui imäknänqiyä. Ga Hikä Tqu haqä yätqä äwämitätqe, ämaqä hñqueqä haqeqi äpäknätqe, iqueni guipäyänqiyä” ätukqe.

⁴⁵ I tquanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, qu Jisasi Iqueä kukñui qätä äwipiyyi, Iqueä kukñuä ktqe, iquauqä-quwänqä äyä äwqanji näqñqä ekuwi. ⁴⁶ Qu näqñqä injä epiyyi, a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi iqua, “Jisasi Iqu hiñuä-tqä hñqueqä” kñuä indqänğanguwiñqä, zä ikuwi.

22

*Kukñuä ktqä, ämaqä ymisañä naqänänjñqä**

¹ Asä qänğanji, Jisasi Iqu kukñuä ktqä huiziqu, ämaqä naqä iquauñi tiinjä qe ätukqe. ² “Goti Qäukuä Yätutarñä Iqunä miqe, ämiqä naqä hñqu imäktqä enqä-paniqä. Iqueqä ymeqä qokä iqu apäkä metñqänğanji, ämaqä ämiqä iqu, ymisañä naqänänjä imäkänqiyä. ³ Kınğanänji iqu ämaqä hñquauñi, ‘Nyi ymisañä naqänänjä imäkmqänğanji, he nyitä ymisañä anä natuñquä ppnuwänqeqä’ tuänqiyä. Itanğa hiunji ymisañä-ñqä iqueni, iqu iqueqä wäñuä-wiyqä iquauñi, tääqä tuätumapñqä dowatqanğa, qu äpçenqe, enyqä winyänqiyä. ⁴ Itanji iqu wäñuä imäkqä huiziquau-mända ändawatätä tii tuänqiyä. ‘He ämaqä nyi tääqä ätukqä iquauñqä äwäpu, nyaqä kukñui, tii jipiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi ymisañi näwe ae imäkeqeqä. Bulumäka qokä iquautä, nañuä äñguänänjitä äpästätanä,

* 22: Lukä 14:15-24

nätmatqä eeqänänji näwenyä ae imäkequä äwinä. He ämanqä ymisanjä täunqce, ppiyä” tupnqä äupiya’ tuänqiyä.

⁵ Ämaqä wäunüä imäqä iqua äupiysi, kuknuä tä iquau tquanquwänqa, ämaqä iqua qätä mäwiyqä ipu, hinginäwa wepnqäüä. Hnqu iqueqä wäunquwä-anguwionqä wänqiyä. Hnqu iqueqä mbqä wäunüä yätnqä wänqiyä.

⁶ Ga huiziqua, wäunüä imäqä iquau a äkiqätäpu, ämuamuapqä ämipu, pizqä päknqäüä. ⁷ Iutanji, ämaqä ämiqä iqu, äwqä tnänjä winganguti, iqueqä ämaqä mäkä-iqä iquau, ämaqä pizqä päsqä iquauqä dowatänqiyä. Qu äwäpu, iquau pizqä äpäsäpu, iquauqä anjä-himqe tä qäyävänqäüä.

⁸ Inğanji ämiqä iqu, iqueqä wäunüä-wiyqä iquauji tuänqiyä. ‘Ämanqä ymisani näwenyä witangqä-qe, ämaqä nyi tääqä kınqanä ätquäqä iqua, buayä tänqä pnnqe, änguä-qua manä. ⁹ Iinjä etangi, he hänaqä manjä eeqänänjä iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmetangä äqunänjuwä iquau, ämanqä ymisanjä tä bnqä tääqä tuätumapiyä’ tuänqiyä. ¹⁰ Ga iqua hänaqä eeqänänjä im-imä äwäpu, qokä-apäkä quvqä iquautä, änguä iquautä äwindäpqa iquauji, aquvä maqänqäüä. Itanji qu äpäpu, ämanqä ymisanjä täu äpmepiyänğanji, anjä iunji täptembnqäüä.

¹¹ Inäqe ämiqä iqu, yäpä ingisa iquau hinüä qunätnqä äpäyäqe, ämaqä hnqu ämanqä gque mipnätangi qunänqiyä. ¹² Iinjä äqunäqe, iqueni, ‘Näueqä iqukiyä’ tuänqiyä. ‘Si ämanqä gque, mipnqa mäyapqä inji, äänä etangikä?’ Iqu kimani matqä yänqiyä. ¹³ Itanji ämiqä iqu iqueqä wäunüä imäqä iquauji, tiinjä tuänqiyä. ‘He iqueqä yukä hipa iunji hatnjä äququätäpu, hiawiqä imä pmetnqä yäpaqä mängisa tnämäupiyä. Anjä hiawiqe, ii knüä äqiyäpu hiqunjä mangtäsqukuä ämätqänjuwä ivqä’ tuänqiyä. ¹⁴ Ii tiinjä etangiyqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuapänänjä iquauji, tääqä ätuätnqeqä. Itangi yäpä ingisa

upnqä iinqe, Iqu hñqunä-hñqunäni atäunjuä itñqeçä” ätukqe.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä†

¹⁵ Inñanji Parisi iqua äupiysi, “Jisasi Iquenji, kukñuä äänä mitaniquäwä?” ätnäpu, kñuä yanä änyäpu, iqueä kukñuä quvqä hui tqangutqe, äkäpnqä kukñuä guä ämäsäukuwi. ¹⁶ Qu iquauqä wäunjuänqä ämotquaminjuwä hñquautä, ämiqä naqä Heroti iquenqä äwinyäminqä hñquautä‡ Jisasi Ique tii tupnqä ändowatkuwi. “Ämotqueqä Iquki, ne näqnqä eänunä. Si kukñuä naqä-qakuä Tqukiyqä. Itanña Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqe, Si qokä-apäkä iquau naqä-qakuä ämotquetqänjä qäyujä-qe, Si ämaqä hñquenyqä zä miqä itnä, yoqä-tänjä iquautä, yoqä maeqä iquautänji, kukñuä asänänji ätuätqänjiqä. ¹⁷ Inji ne Romätanjä ämiqä naqä Sisa ique mbqä takisi ävätunqe, ii äñguätiyä, quvqätiyä? Si kñuä äänä äkiyänqe, ne natiyä” ätukuwi.

¹⁸ Itanñi Iqu iquauqä kñuä indqänqä quvqä iunqe näqnqä ae eätä, tiinjä ätukqe. “He wopqä ipu, kukñuinä tqä iquenä, sunqä yamwiqä nyiyqäüä? ¹⁹ He mbqä takisi iunä ävätqänjuwitanjä hñqu, Nyi mändquapiyä.” Inñanji qu mbqä hñqu Iquenyqä äma äpkuwi. ²⁰ Itanji Jisasi Iqu iquauñi, “Ktqä itä, yoqä itä, ii tqeqäwä?” ätukqe. ²¹ Qu “Sisa iqueqä” tqanñuwänña, Iqu iquau tii ätukqe. “Inji, nätmätqä Sisa iqueqä etanñutqe, ii kaqäque wipñqeçä. Ä nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanñutqe, ii Goti Ique wipñqeçä.” ²² Qu kukñuä tä qätä äwipiysi, eämepu, Iquenji äväma äukuwi.

† 22:14 Makä 12:13-17; Lukä 20:20-26 ‡ 22:16 Ämaqä iqua, Heroti ique quea äwisäuminjuwä iquayi. Qu kñui, ‘Mbqä takisi Romätanjä iquau vqe, ii äñguiqä’ indqänminjuwi. Parisi iqua, ‘Ii suqä quvqeçä’ kñuä indqänminjuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anjumä vauqenqä ätukqe§

²³ Hiunji iquenji Satyusi hñqua, Jisasi Iquenyqä qe äpkuwi. Satyusi iqua, tii tqä-qua. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anjumä mävuqä ipñqäüä.” Itanji qu Jisasi Iquenji, yatñqä tiiñä äwikuwi. ²⁴ “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunji tiiñä ätätä äqäkqe.

*‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tñänqe, känguequ apäqñqe ämetä, ymeqä hemeñqiyä.’**

²⁵ Hiñuiqänäñi, ämaqä 7 hñguiqua, neyaqä awä iqi äp-mamiñuwiqä. Itanğa iñguiquautanji, kätequ apäkä äme-qetanji, äpäkonqgeqä. Iqu ymeqä meämeqänğa äpäkon-ğanji, apäqñqä iinji, känguequ ämakqeqä. ²⁶ Itanji känguequ-pqe, asä inä ikqeqä. Itanji kängua huiziqu-pqe, asä inyänä ikqeqä. Itanğa inyänä-inyänä iqanji, kängua yäpakä iquenyqäüä. ²⁷ Eeqänğuiqua äpäkonğanğuwänğa, yäpaki, apäqñqä ii inä äpäkonqgeqä. ²⁸ Inji qänakndanji, ämaqä äpäkombqä iqua anjumä ävauqanğuwänğanji, apäkä eeqänğuiqua ämamiñuwä ii, tqeqä heäniqäwä?” ätukuwi.

²⁹ Kimanji Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukä iu äqänänqenqätä, itanğa Iqueä yänänäqñqenqätä maqñqä epu, kukñuä iunqe qämä-qämä ipu ätqäüä. ³⁰ Hea iñğanji, ämaqä ae äpäkombqä iqua anjumä ävaupiyänğanji, qokä-apäkä mämanqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunjä iqua äpmeñuwä-pa, iinjä pmapnuwiqä.

³¹ Itanği ämaqä äpäkombqä anjumä ävauñuwänqe, Nyi yatñqä hemqeqä. Kukñuä Goti Hanjuwä Iqu etkqä bukä iu äqänänqe, he a matäuqä itqänuwätanä?

³² *Nyi Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunjqä.†*

§ 22:22 Makä 12:18-27; Lukä 20:27-40

* 22:24 Kukñuä-suqä 25:5

† 22:32 Anjumä Itmakqä 3:6

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä manä. Ämaqä hänjä äpmejuwä iquauqä Goti Iqueqä” ätukqe.

³³ Qokä-apäkä iqua i tqanji äwipiwi, näqñqä Iqu vqanqñqä yäunjä kiinjä ikuwi.

Kukñuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämäwqätäunqä iqu, äsqukuä?#

³⁴ Parisi iqua, Jisasi Iqu Satyusi iquauñi, qu kukñuä matqä ipñqä imäkqanqñqä, qätä äwipiwi, iqua aquvä äqänäpu Iquenyqä äpkuwi. ³⁵ Iquautañä kukñuä-suqñqä näqñqä hñqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, yatñqä tii äwikqe. ³⁶ “Ämotqueqä Iquki, kukñuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämäwqätäunqä iqu, äsqukuä?”

³⁷ Itañi Iqu kimanji tii ätukqe. “Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueñi, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kñuä indqänqetä Ique äwinyätinä, Iquenyqänä kuapänä kinguätñqeqä.”§

³⁸ Kukñuä-suqä tqu, naqä kinganänjä-qu eä, huizi iquau ämäwqätäunä. ³⁹ Itanga kukñuä-suqä tqueqä tuwä iqiñä iqu, asä tiñiqä. ‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänä iqi äpmejuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqeqä.*’ ⁴⁰ Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hinuä-tqä iqua äqäkuwitäñi, kukñuä-suqä tquaqu, kiqä quatiyqä” ätukqe.

Kraisi Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

⁴¹ Parisi iqua aquvä yqänä äqämbu pmetanquwännga, Jisasi Iqu iquau yatñqä äwikqe. ⁴² “Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqä iquau ämitñqä ataunä ikqä Iquenyqe, he kñui äänä hiyqiyä? Iqu tqueqä ymeqäwä?”

Itañi qu Iqueñi, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä” ätukuwi.

22:33 Makä 12:28-31; Lukä 10:25-28 § 22:37 Kukñuä-suqä 6:5

* 22:39 Hiqäva-imäkqä 19:18 † 22:40 Makä 12:35-37; Lukä 20:41-44

⁴³ Iinjä tquanguwänga, Iqu iquauñi tii ätukqe. “Inji änäänjäñqäwä? Djä Änguä Iqu Dewiti ique kñuä indqänqä vqanji, ga iqu Kraisi Iqueni, ‘Ŋqä Naqä Iqueqä’ ätuätäqe, inji änäänjäñqä äqäkqäwä?

⁴⁴ *‘Naqä Hanjuwä Iqu, ŋqä Naqä Ique tii ätukqeä, “Nyi Tqä himä-wiuñqä iquauñi, Saqä yäpä iqı pmuatekimniqän-ganqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmatñqinyä” ätkqeä,’ ätätä äqäkqeä.†*

⁴⁵ Inji änäängä? Kraisi Iqueni, Dewiti iqu, ‘Ŋqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqeä’ änäänjäñqä tätqänjäuä?’ ätukqe. ⁴⁶ Iqu e tquanga, qu kimanji änä mätquä ikuwi. Hiunji iquesarñi, qu zä ipu, yatñqä hui inä mäwqä imiñuwi.

23

*“Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quauñqä, wa wipiyä”**

¹ Inğanñi Jisasi Iqu qokä-apäkä iquautä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquautä, kukñuä awä tiinjä ätukqe. ² “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä yoqä naqä ämapu, suqä Mosisi iqu ätkqenqä näqñqä äyä etapätqänjäuä. ³ Iinjñqe, kukñuä eeqänñi qu he hitqanpñqe, he qätä äwiyäpu qänaknä iqäpñqeä. Injäqe qu kukñuinä kuapänä ätäpu, iquauqä-quwänñi qänaknä miqä-qua etanji, suqä qu imäkquwi, he qänaknä miqä iqäpñqeä. ⁴ Quwqä suqe, ktqä tii enqä-paniqä. Nätmatqä hui aquvä äqiyäpu, qa enqä-ma manjuä ämanyuäpu, ämaqä iquau hanjä-iqä ävätqänjäuä. Injäqe iquauqä-quwänñi, ämaqä hanjä-iqä metanjuwä iquauñi, yätamakqä mäwqä-quaiqä. ⁵ Suqä eeqänñä qu imäkätqänjuwi, ii ämaqe qu hiñuä äqumbu yoqä naqä wipñqä iyyqä. Qu tääqä tññqä ipiyänğanñi,

† 22:44 Apqä Bukä 110:1 * 23: Makä 12:38-40; Lukä 11:43, 46; 20:45-47

wäpiqä-qatäwä, naqänänjä imäkmbñqäüä. Itañi qu Goti Iquenyqä qänaknä iqä iquaiqä motquapñqä iñqe, quwqä gquä quäuqä marjä iñji, ttinüä-tänjä quäuqe imäkmbñqäüä. ⁶ Ymisanjä naqä imäkqänğanji, anjä anğuäqinyä pmapñqä winyänqiyä. Anjä aquväqñqä iunjä-pqe, zä-hawä anğuänänjä iqinyä pmapñqä winyänqiyä. ⁷ Ququawä aquväqñqä iu pmetanğuwänğa, ämaqe iquañji, ‘hiunjinğanjqä’ tupñqätä, ‘Ämotqueqä naqä iqukiyä’ tupñqätä, winyänqiyä.

⁸ Inäqe hiyaqä Ämetqueqä Naqe, Hñqunänjqä. Ga he hiñguiquenyqä hiuänjqä. Iutañi, he hñqunä-hñqunänji, huiziqä, ‘Si ämotqueqä naqä iqukiyqä’ ktpñqä iñqe, hiñuinä mäqunquä isñqe. Oeyä. ⁹ Itanğa hiqä Hiniqu Hñqunä eä, qäukuä yätu äyä äpmenä. Iutañi, he ämaqä qua täutañjä hñque, ‘Apä-qä’ mätquä pam-biyä. ¹⁰ Ga heqä näqñqä etapqe, Kiuänänjä Hñqunänjqä. Ii Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqeu ämitñqä atäunüä ikqä Iquvqä. Iutañi he hñqunä-hñqunänji, hui-ziqä, ‘Näqñqä nätapqä iqukiyqä’ ktpñqä iñqe, hiñuinä mäqunquä isñqe. ¹¹ Hesänjä ämaequtäunqä iqu, hiqä wäunüä emäkiyqä pmeniqeqä. ¹² Ämaqä hñqu iqueqä yoqe haqeqä mamänğangutqe, Goti Iqu iqueni mäñdi kittqiyänqiyä. Itanğa ämaqä hñqu iqueqä yoqe mäñdi äkittqänğqe, Goti Iqu iqueqä yoqe yäänä imäkänqiyä” ätukqe.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quau, hanjä-iqä wimapnuwänjqä†
¹³⁻¹⁴ “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendänji, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiñinjqä emenqiyä. Ämaqe, Goti Qäukuä Yätutañjä Iqunä miqeuñqä yäpä inğisa peyqenqe, he hoptäwä äyä ävätqänäuä. He hiqä-hiuänji yäpä inğisa mäyqä ipu,

† 23:12 Lukä 11:37-52

ämaqä yäpä ingisa yanä-tpu iqanjuwä iquauji, hoptäwä äyä ävätqänäuä. †

¹⁵ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäñi, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjqä emenqiyä. Ämaqä yäpaqänqisanjä hñqu, iqueqä kñuä äkunmäknätä, Israitqä iqune Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutunquä-pa mamäutñqä iinqe, he eqä-huänjä ätäutqutänqä iutä, qua hitunjuä äwitqutänqä iutä, qanjä ikiqenjqä. He iinji äñguänä imäkpiyä-qe, hñqu kñuä kunmäkñganjutqänqanji, he iqueqä suqä quvqe, hiqenji ämäwqätäutñqä iwimäkätqänäuä. Inji iqu-pqä tä maisquä iunqä wänqiyä.

¹⁶ He hiñuä pinqä eäpu, huiziu hänaqä motquapñqä itqänjuwä-pañuenji. He tiinjä ätätqänjuwitanji, hanjä-iqe emenqiyä. 'Ämaqä hñqu, "Iinjä-iinjä imäkmqänä" ätätqänqanji, kukñui naqä-qakuiqä tqe motquetñqe, hiqäva-imäqä anjä iunqänä ätätqe, ii nätmätqä hinjqenqä. Injäqe iqu golqä hiqäva-imäqä anju äwinjqenqä ätätqe, iqu iinjä ätätqä-pa imäkänqiyä' ätätqänäuä. § ¹⁷ He hiñuä pinqä qämä-qämä iqä-quenjqä. Golqä hiqäva-imäqä anjä iu äwinjqä ii, hänaqä äkiutangä, Goti Iqueqänä ätimäuqeuä? Ii, Iqueqä anjä iutanjqä. Iutanji, Iqueqä hiñuiqinji, nätmätqä kinqanäñi, äsukä? Ii golqetanä, ä Iqueqä hiqäva-imäqä anjitanä? Ii Iqueqä

† **23:13-14** Näqñqä-tänjä hñqua tii ätätqänjä. Täqinji Matiu iqu tiinjä-pqä äqäqke. "He kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäñi, hanjä-iqe tänqe emenqiyä. He wopqä ipu, kukñuinä tqenjqä. Inji he apäqñqä iquauji, quanqä ätuäpu, quwqä anji quwä mapñqäuä. He wopqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqe, quäuqä tquäpñqäuä. Iinjqä, hiqä hanjä-iqe, ämaqä huizi iquauqe ämäwqätäuniqeqä." Makä 12:40 itanga Lukä 20:47 asänäñi ätä äqänänä. § **23:16** Ämaqä inqä äpmaminjuwä iqua, kñuä tii indqänminjuwi. Nyi ämaqä äñguänänjä hñqueqä yoqä-qe, nätmätqä äñguänänjä hñqunä-qe, qäsä tmqe, nyi suqä iqesa nyaqä kukñui yänänäqñqä imäkmä. Hipru 6:16

hiqäva-imäqkä anjyqä. ¹⁸ Ga he tiinjä-pqä ätätqänäüä. ‘Ämaqä hñqu “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätätäqänğanj, kukñui naqä-qakuiqä tqe, ämotquetñqe, hiqäva-qäyqä ttawinqänä ätätqe, ii nätmatqä hinginqeqä. Inäqe, iqu nañuä hiqäva-qäyqä ttawä haqeuñjqä ätätqe, iqu iinjä ätätqä-pa imäkänqiyä’ ätätqänäüä. ¹⁹ He hiñuä pisqä-quenjqä. Nañuä hiqäva-imäkqänjqä ii, hänaqä äkiutanğä, Goti Iqueqänä etñqeüä? Ii Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä ttawä iutanänjqä. Iutanj, Goti Iqueqä hiñuiqinj, nätmatqä kiñganänj äsqukä? Ii nañuitanä, ä hiqäva-qäyqä ttawitanä? Ii ttawiyqä. ²⁰ Iinjñqe, ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä, hiqäva-qäyqä ttawinqä ätätqä iqu, iqu hiqäva-qäyqä ttawinqätä, nätmatqä eeqänänj häqeqi äwiñqä inqätä, ätqiyä. ²¹ Itanğä ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä, hiqäva-imäkqä anjñqä ätätqä iqu, iqu anj iquenqätä, Goti anj iu äpmeñqä Iquenqätä ätqiyä. ²² Itanj ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä qäukuä yätuñqä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawinqätä, itanğä Goti iu äpmeñqä Iquenyqätä ätqiyä.

²³ Kukñuä-suqenjqä näqñqä iquendä, Parisi iquendänj, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjñqä emenqiyä. He kukñuä-suqä hñquenjqä* kñuä indqänäpu, iwuneqätä, kuämiqätä, itanğä andñätä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hñqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänjuwiqä. I etanğj kukñuä-suqä iutanj naqänänj, suqä wänjqä iinjä iquenj ämäwqätäñqä tiinjä iquauñj, he tuwä wiyquenjqä. Suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, ämaqeuñqä qeqä imänqetä, Goti Iquenyqä quuvqä hämänänä wiyqä itänj, he mimäkqä itqänjuwiqä. Äñguänänj, tiñjqä. Suqä he hiqä nätmatqä iwäsäupu, hñqu Goti Ique vqe mäwquatämäuqä ipu, suqä iquauñj-pqe qänaknä iqanğpqe, ii äñguä wänqiyä. ²⁴ He ämaqä hiñuä pisqä qäyä

* 23:23 Kukñuä-suqä 14:23

etangi, huiziquau hänaqä motquapnqä itqänjuwä iquenä, he tiinjä-quenjqä. Ämaqä hnqu quinanuä meqä isua wanä iu witanquti, hinuä äqunätä huätä ämatnämäutnqä-qe, kametqä wanä iu äwinqe, hinuä mäqunquä, eqetä eeqänä änguneqäqä-parjä-quenjqä.

²⁵ Kuknuä-suqenqä näqnnqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kuknuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjnqä emenqiyä. Eqä-häkitä, hevqetä haqängisanj asnj änguänä äqiyäpiyä-qe, ymisanj wiqä ingisanj, suqä quwä meqetä, knuä hiqä-hiuänqänä indqänqetäni, mangüä äyä imäkätqänäuä. ²⁶ Si Parisi hinuä pisqä-qukiyqä. Kinganäni, si eqä-häkä yäpä ingisanj asnj änguänä qäyqanqtqe, ga haqängisanjä-pqe asä iinjä timäutnqeqä.

²⁷ Kuknuä-suqenqä näqnnqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kuknuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjnqä emenqiyä. He ämaqä qua äptepqä haqängisanj, qätäqua äqiyequwä-paruenjqä. Qua äptepqä yäpaqä ingisanj, aanjä änguänänjä äqunätjä-qe, yäpä ingisanj ämaqä pizqä iquauqä yänjitä, nätmätqä kiyä mätqä eeqänänjitä witanji qundnqinyä. ²⁸ He-pqe asä iinjä-quenjqä. Ämaqä iqua, hiyaqä huiwi hinuä eqänäpiyi, qu he ämaqä jänänjuayqä knuä indqänätqätanguwä-qe, hiqä yäpä ingisanj suqä wopqä ipu kuknuinä tqetä, suqä hngisa mamäuqetäni, kuapanä emnänä.

²⁹ Kuknuä-suqenqä näqnnqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kuknuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjnqä emenqiyä. He hinuä-tqä qänqanä äpakonguwä iquauqä yänjä qua äptekuwiu änyä-hänjä imäkäpu, itanga ämaqä jänänänjä iqua qua äptekuwä iunji ätnänjä imäkäpu änguänä imäkquenjqä. ³⁰ He iinjä imäkäpu tiinjä ätätqänäuä. 'Ne atqä-awäkatä anä pmeqä-säpi, qu hinuä-tqä iquau pizqä päkpnqe, yätamakqä mäwqä iquaningä' ätätqänäuä. ³¹ Kuknuä iinjä ätätqänjuwi, hiqä-

hiuä tiinjä äyä ämänätqueqäüä. He hiñuä-tqä iquau pizqä äpäkkuwä iutanjä ymeqä hueqä-himqä iquenjqä. ³² I etangi hiqä tawäka suqä quvqä imäkkätanjenjqae, he-pqe imäkkqa qae upiyä. ³³ He qämakä quvqä iqua eämakuwänänjä iquenjqä. Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ämetätqänğanji, he äänä mäwqätäupnuwänqäwä? Oeyä! He tä maisquä iunqä upnuwiqä. ³⁴ Iiñjqe, he qätä nyipiyä. Nyi hiñuä-tqä hñquautä, ämaqä kñuä äñguä-tänjä hñquautä, itanğa ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñquautänji, henynqä dowatmqänä. Itangi he hñquauñi pizqä äpäsäpu, zä-huätatä huepnuwiqä. Itanğa hñquauñi anjä aquväqñqä iunji täuatätäu ipu, anjä-himqä hñquenqä päswatpnuwiqä. ³⁵ Iinjä etangi qu ämaqä jänänjä iquauñi, qua täu pizqä äpäkka äpminuwä iquauqä suqä quvqe, he kima eeqänänji ämapñqäüä. Epo iquesa äpäsipäqäkanji, yäpaki Beläkiya iqueqä hikñä Sakätiyasi ique äpästätqutukuwiqä. He Sakätiyasi ique äpäkkuwi, hiqäva-imäkkä anjä iunji, hiqäva-imäkkä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä, awä iqi äpäkkuwiqä. ³⁶ Nyi heñi naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänjä iinjqe, kiqä kimanji hanjä-iqe, qokä-apäkä tanğa äpmeñuwi ämapñqäüä.

³⁷ Jerusälemä iquenyä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hiñuä-tqä henynqä dowatqanqä iquauñi, hikä pizqä päsqenjqä. Hea kuapänänjä iunji, Nyi heyaqä ymeqä iquauñi, kukutakisqä kiqä meqä itmetä hikuwä yäpä iqi ämäqumuatetñqä-pa, naqä hmbinyä i mäqumuatemätmä iqa äpätnqeqä. Iinjä etanqä-qe, he iinjqe maenqä enä. ³⁸ Qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä anji ae äväme-qanğa, aanqä hiäniqueqä. ³⁹ Itanğa Nyi he tiinjä etqänä. Täñgata tiñji, he hiñuä manqänqä ipñqäüä. Qänakndanji he kukñui, *‘Ämaqä, Goti Naqä Iqueqä kukñuä awä tuätñqä*

pätqätangqä Iqueni, Goti Iqu ängui iwimäkänqiyä† ätpqän-gani, he anji hiñuä ñqämbnuwiqä” ätukqe.

24

*Hanjä-iqä hea yäpakiñga timäuniqenqä**

¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anji ävämetqätangani, Iqueqä wäñuänqä ämotquamiñqä iqua, hiqäva-imäkqä anjä iqi mätnätangqä iquauñqä tupñqä äwimakuwi. ² Iqu iquauñi, kima tiinjä ätukqe. “He anjä eeqänänjä iquauñi, hiñuä qumbiyä! Iqua äñguänänjä-qe, Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qänakndanji hikä hñqu huizi iqueuä haqä yänji mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänänji ämisqiyäpu, qua mäñi tnämäup-nuwiqä” ätukqe.

³ Iqu qoqonjä Olipänqä äwätä pmetanğa, Iqueqä wäñuänqä ämotquamiñqä iquanä Iquenyqä äpäpu, yatñqä tiinjä qe äwikuwi. “Nätmatqä Si ne änatñi, hea äkñga timäuniqä iinqe, awä natiyä. Si anğumä quveptñiqätä, qua tä qäpu hiäniñqätänji, ‘Tänğa timäunqiyä’ kñuä neyätñqä iinqe, ne hiqñqä äkisque qunaninquäwä?” ätukuwi.

⁴ Yatñqä e vqanğuwänğa, Iqu iquauñi, “He yasämä mimbiyä, qu quanğä etäpu, hiqä kñuä indqänqe, qui emäkqäpnuwiqä” ätukqe. ⁵ “Ii tiinñqä etqänä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä ätimäuqisäpu, ñqä yoqe ätäqisäpu, ‘Kraisi ämaqä he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäñuä ikqe, nyi qäqunñqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänjä iuqä kñuä indqänqe, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä. ⁶ Itanğa he ämaqe mäkä naqänänjä päñgeyqanğuwı qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kiñä danjä hui mäkä äunätqänäuä’ tqanğä qätä äwiyäpiyänğani, he zä ipu, yäñuä-yäñuä miqä pa iqäpñqä. Nätmatqä iinji ätimäütäqä-qe, hiunji

† 23:39 Apqä Bukä 118:26 * 24: Makä 13:1-37; Lukä 21:5-36

yäpaki änanjqä. ⁷ Ämaqä huitarjä iqua, hueqä-himqä huitarjä iquatäni mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hñqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäni mäkä humbnuwiqä. Hñqäqinji buayä dä naqänänjä timäuniceqä. Itanga hñqäqinji qua ekä yäniceqä. ⁸ Apäkä iua ymeqä änä ämipñqä tänjä-huñqä ämetqänjuwä-parji, nätmätqä iinjä iqua ganä timäuniceqä.

⁹ Hea ingani, qu heji etmepu, huizi iquauqä hipa iu hanjä-iqä mapñqä hiwipnuwiqä. Hesanjä hui, qu pizqä hipäkipnuwiqä. Itanga he Nyinyqä quuvqä heqiyätqätanguwitanji, ämaqä eeqänänji, qu henyqä äwqä quvqä wiñguäniceqä. ¹⁰ Hea ingani, qokä-apäkä Nyinyqä quuvqä eqämipqä kuapänänji, quwqä quuvqä heqiyqe qui imäknäpu, quwqä-quwänjqä äwqä quvqä wiñganguti, qutanjä hñquauñi, mäkä-huñqä iquauqä hipa iu wipnuwiqä. ¹¹ Itanga hiñuä-tqä kuapänänji, qu quanjä ätuäpu, ämaqä kuapänänjä iuqä kñuä indqänjqe, qui wimäkpnuwiqä. ¹² Kukñuä-suceu yäpä imä mäpmeqä ii, naqänänjä ätimäutä, ämaqä kuapänänji suqä ämaqeunqä wiñqe ävquatämäupnuwiqä. ¹³ Inäqe ämaqä hiunji yäpakänganqä Nyinyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu äpmamitpqä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu hanjä iqumuatäniceqä. ¹⁴ Itanji Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqä kukñuä äñguänänji, qu qua äwitqutänjqä-pa, awä tuäkiqäpnuwiqä. Ämaqä eeqänänjiu tquanjä qätä ae äwiyqanjuwänqanji, hiunji yäpaki, inğa timäuniceqä” ätukqe.

¹⁵ “Inji, tiinjqä. Hiñuä-tqä Deniyäli iqu hiñuiqänä nätmätqä qui imäkkä quvqänänjä iquenyqä ätätä äqäkqe, nätmätqä iinjä iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkä anjä iu pämä tqäutangi qumbnuwiqä. (Ämaqä, hiñuä-tqä iqu äqäkqä iu a ätäutqä iqu, kñuä äñguänä mequänjqä.)

¹⁶ E äqumbiyänqanji, ämaqä qua Jutiya pmeqe, qoqonjä

iurqä zä maqänä uwqäpñqä. ¹⁷ Ämaqä anä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäñi ikuapmäütäqänğani, iqu iqueqä nätmatqä anä yäpä ingisa witanğutqenqä kñuä mindqänqä itä, hämänänä zä wänqiyä. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä wäñuä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metñqä anğumä mäwqä yänqiyä. ¹⁹ Itanğa, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anuanqä-tänjä iuaunqätäñi, zä maqänä mäwqä iqanğpñe, huäqä kiinjä huñqe. ²⁰ Ga hiqä zä maqänä uwqe, yuñanğatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğatä, matimäuqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä Iquenqä tääqä tqäpñqe. ²¹ Itanğa hanä-iqä inga timäuniqe, naqänänjä ämäwqätäuniqeqä. Qua änyä qe ipäqäqänğatqä tanğa ti täunqe, hanä-iqä tqutä asänäñi matimäuqä iminqe. Qänakndanä-pqe, tqutä asänäñi hñqu-pqe matimäuqä yäniqeqä. ²² Hanä-iqenqe, Naqä Iqu 'Wänqäpu wäniqeqä' ae ätkqe. Iqu iinjä mimäqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkñgäpäningä. Inğqe Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunqä kñuä indqänätä, wänqäpu hiätñqä imäkäniqeqä.

²³ Inğani ämaqä hui, 'He hiñuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu ique atäunüä ikqä iqu täqi äpmenä,' ä 'Nänji äpmenä' etqanğpqe, he qätä mäwiyqä pa iqäpñqä. ²⁴ Ii tiinjä etanği. Ämaqä quanğä-tqä hui ätimäupu, 'Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä änyikqä iqunjqä' etäpu, ämaqe kñuä iqä mapñqenqä, nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä huitanä-huitanji imäkpnuwiqä. Quanğä iinjä tqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä iquañi, qäyasäqi ätuma wanätpu ipnuwiqä. Itanğa ämaqä huizi, 'Nyi hiñuä-tqä iqunjqä' ätäpu, asänänjä imäkpnuwiqä.

²⁵ Qätä nyipiyä! Nätmatqä ii ätimäuninğenqe, Nyi ae äyä etätñqe. ²⁶ Inji ämaqä hui, 'He hiñuä qumbiyä! Kraisi Iqu anä avqñqä imä äpmenä,' ä 'Iqu anä yäpä

ingisa äpmenä' hitqanḡpḡe, qätä mäwiyqä pa iqäpḡqä. ²⁷ Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätḡqänḡani, nyuauä itä qäukuä haqä yätuta we im-imä eeqänänḡ äunätḡqä-paḡi, Iquesaḡi, we asä iinḡä hunäniqueqä. Inḡi ämaqä eeqänänḡi hiḡuä qumbnuwiqä. ²⁸ Nätmatqä äpäkonä pizqä witanḡqä iuḡi, yḡḡä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu äḡḡḡqäüä.

²⁹ Itanḡa, hanḡä-iqä naqänänḡä ae etqä iqua qäpu hiqanḡani, maqänänḡi mäptqä iqu hea äwitä, qanḡuä iqu mäyänḡä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätuḡi äväma, qua täu qiyäpäkḡḡanḡuwänḡa, ga nätmatqä yänḡänäqḡqä qäukuä yätu äwiḡuwi, ämeḡä ipnuwiqä.† ³⁰ Inḡaḡi Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä hiqḡḡe, qäukuä iu timäuqanḡa, hueqä-himqä eeqänä qua täu äpmeḡuwi, zä ipu zääqä ätäpu, hiḡuä tiinḡä qumbnuwiqä. Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänḡänäqḡqetä, Iqueqä yoqä naqe motquetḡqetä pḡanḡi qumbnuwiqä. ³¹ Itanḡa hääwä naqänänḡä tqanḡa, Iqu Iqueqä eḡätqä iqua qua manḡä eqiyänḡä-pa äwäpu, qokä-apäkä Iqueqänḡä atäuruä ikqä iu, aquvä maqäpḡqä dawatäniqueqä” ätukḡe.

³² “Itanḡa he zä-eaqä iqu ämetquetḡqenḡä näqḡqä mapiyä. Kiqä äpa iuḡi, eqä yqänä änyä, quwqä mḡi änyähänḡä inḡqäqḡe, näqḡqä tiinḡä iqäpḡqä. Yuruä äqunätḡḡe qäpu eätä, mäptqä dḡä hinätḡḡe, qäqi etanḡiyqä. ³³ Asä iinḡi, he nätmatqä Nyi etqäqä iinḡä ii timäwäwqanḡi äqumbiyänḡani, he näqḡqä tiinḡä hipnuwiqä. Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätḡqä anḡä hänaqä iu näwe tqäutanḡiyqä. ³⁴ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inḡa pmapnuwä iqua, qu mapäkonḡä yqänä pmetanḡuwänḡa, nätmatqä eeqänänḡi timäuniqueqä. ³⁵ Qäukuitä, quaetä, qui imäknäniqueqä. I etanḡi Nyaqä kukḡui, qui mimäkḡqä yäniqueqä” ätukḡe.

† 24:29 Asayä 13:10; Joeli 2:10

³⁶ “Injäqe nätmatqä iinji äkngga timäuniqä iinjqe, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunjqä qäukuä yätutañä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundäñi, ne änyä maqñqä eäñunä. Apiqu Iqueqä-kiuänänjqä. ³⁷ Noa iqu pmetanğa, huakä naqänänjä ätimäukqä-pañä iinji, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänğanji, asä iinjä timäuniceqä. ³⁸ Huakä naqänänji matimäuqä änä etanğanji, qu ymisañä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yanjä änyäpu, Noa iqu yimba paquvqanğanqä imäkqa äumiñuwi. ³⁹ Qu nätmatqä timäutñqä iinjqe maqñqä eäpu, iinjä iqa wätqätanğuwänğa, huakä naqänänjä ätimäutä, ämaqä eeqänänjä iinjä iunji pizqä äpäkkqeqä. Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänğanji, asä iinjä timäuniceqä. ⁴⁰ Ämaqä hñquaqu qeeqä wäunjuä iu äpmamisiyqe, iwä Goti Hanjuwä Iqu hñque itmetä, hñqueni hiñuinä qunäniqeqä. ⁴¹ Itanğa apäkä hiuaqu sngumetqä quqowä äqämisiyqe, iwä Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, ga huiñi hiñuinä qunäniqeqä. ⁴² Inji hiqä Naqä Iqu anğa päniqätiyä maqñqä eäñuwitañi, he näwenyä imäknäpu anğuanä mimbiyä.† ⁴³ Itanğa he tiinjä-pqenqä kñuä indqämbiyä. Ämaqä anjä-tänjä hñqu, ämaqä quwä-meqä hñquenyqe, ‘Iqu heatqä äsqueti päñqutiyä’ tä näqñqä ae eätqe, iqu hiñuä anğua äqunätä, quwä-meqä iqu iqueqä anji qäyäpnasqiyätä, yäpä yänğisa päyätñqe, hiñuinä mäqunquä yänqiyä. ⁴⁴ Iinjqe, hepqe näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hñqueni, he ‘Tänğanqe mapqä yänqiyä’ kñuä indqänätqätanğuwänğanji, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäñqiyä” ätukqe.

⁴⁵ “Wäunjuä-wiyqä, kñuä anğua äme, kiqä wäunui anğua imäkkqä iquenyqe, Nyi awä etmqe. Ämaqä naqä iqu, ämaqä iinjä iqueni, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquau ämitä, iquauqä ymisañä hea qayunänänğa väniqä iinjqe atäunjuä vänqiyä. ⁴⁶ Naqä Iqu äpäqe, iqueqä wäunjuä imitätqä di

† 24:42 Lukä 12:35-48

hijuä qunqanqani, iqu aquvänä yänqiyä. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmatqä eeqänäni ämitnqenqe, ique atäunuä vänqiyä. ⁴⁸⁻⁵⁰ I etanqä-qe, wäunuä-wiyqä tqu, ‘Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yänqiyä’ kjuä indqänätä, wäunuä-wiyqä huizi iquau äpäsätä, itanqa buayätä eqätä ämaqä hiqiiyqä imitpqä iquatä änmitätqe, hea hñqueni, iqu maqñqä eätä näwenyä mimäkñqä etanqani, iqueqä ämaqä naqä iqu anqi äpäniqeqä. ⁵¹ Iqu quvqä e imäkqanqi äqunäqe, iqueni mñä ätävätä, ämaqä wopqä ipu kukjuinä tqä iquatä äpnamitpqä iunqä huätä dowatäniqeqä. Iqi äpmapiyänqani, kjuä naqänänjä äqiyäpu, hiqunjä manqtäsqukuä mäuqäpnuwiqä” ätukqe.

25

Kukjuä ktqä, hitqä 10 iuaunqä

¹ “Ga Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänqani, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, apäkä hitqä hipa eeqänjä iuaunqä tiwiqä enqä-pani hiäniqeqä. Ämaqä apäkä metñqä imäknätä äpätnqä iqanqi, iua iqutä ämimbnqä hiqi-tä ämäsäupu upnuwiqä. ² Apäkä iuatanjä hipa hñginjä iua, kjuä maiqe. Itanqa huizi iua, kjuä äñguä meqä iuai. ³ Apäkä kjuä maeqä iua hiqi-tä ämäsäupiyi, ga olipqä eqä aowä hiqi-tä anqi iquatimepu ämäsäuqe, qäsä mäma mapqä ipnuwiqä. ⁴ Inäqe näqnqä epiyä iua, eqä-häkä iu equatimepiyi, quwqä hiqi-tä mäsäuqetä qäsä äma ppnuwiqä. ⁵ Ämaqä apäkä metñqä iqu maqänä mapqanqi, iua hijuä hiqaqänqä ipiyi, hiqaqä wopnuwiqä. ⁶ Heatqä quaesqänqani, tääqe, ‘Ämaqä apäkä metñqä iqu äpqiyä. Iqutä mimbñqä ppiyä’ tuäniqeqä. ⁷ Itanqi apäkä hitqä iua eeqänäni ivatuwämbiyi, iuaunqä hiqi-tä näwenyä imäkpnuwiqä. ⁸ Apäkä maqñqä iua näqnqä iua-mända tii

tupnuwiqä. ‘Neyaqä hiqi-te esuätŋqä iqanġi, olipqä eqä aowä hui nätappiyä.’ ⁹ Iiñä tquanguwänga näqŋqä iua kimaŋi, ‘Oeyqä’ tupnuwiqä, ‘Eqä tä, nenyqätä, henyqätä qäyunä maeqä eänä. Eqä miqä iquauŋqä äwäpu, hiqe mbqä ipiyä.’ ¹⁰ Itanġi apäkä maqŋqä iua, eqä mbqä ipŋqä uwqanġuwänga, apäkä metŋqä iqu ätimäuqanġa, apäkä näwenyä imäknmipqä iua, anġa yäpä iŋġisa iquätä anä ymisañä naqänänġi bŋqä paquvqanġuwänga, qu qŋqanġa mäyepnuwiqä. ¹¹ Qänakndanġi apäkä hitqä huizi iua äppiŋi, tupnuwiqä. ‘Naqä Iqukiyä. Si äpätnä, qŋqanġa nauteyä.’ ¹² I tquanguwänga, iqu kimaŋi tiinġa tuäniqeqä. ‘Nyi henyqe, tutqä qäpu änyä maqŋqä eänänä.’ ”

¹³ Tiwiqä e ätuäqetanġi tii ätukqe. “Inġitanġi, hiqä Naqä Iqu äkŋgati päniqenġe maqŋqä eänjuwä-qae, he näwenyä imäknäpu anġuanä mimbiyä.”

*Kukŋuä ktqä, wäunjuä-wiyqä mbqä mipŋqä iquauŋqä**

¹⁴ “Huizi, Goti Qäukuä Yätu Äpmenġä Iqunä miqe, ii tiinġa enġä-paniqä. Ämaqä hŋqu kinämqä qanġa wätŋqä imäknätäqänġanġi, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquauŋi tääqä ätuätumetä, qu iqueqä nätmätqe miqäpŋqä iquauqä hipa iu väniqeqä. ¹⁵ Iqu wäunjuä-wiyqä iquauqä näqŋqenġä iwäsäuqe, ga hŋquenġi mbqä kuapänä 5,000 ävätä, hŋquenġi iinänänġä 2,000 ävätä, itanġa yäpakä iquenġi 1,000 äväqe, wäniqeqä. ¹⁶ Ae uwqanġa, maqänänġi wäunjuä-wiyqä mbqä 5,000 ämetqä iqu mbqä wäunjuä imäkätä, mbqä haqeqinġi, 5,000 inä meni qeqä. ¹⁷ Itanġa ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu-pqe, mbqä wäunjuä inä imäkäqe, 2,000 inä meni qeqä. ¹⁸ Itanġi ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu äma äwätä, iqueqä ämaqä naqä iqueä mbqe, qua hovqä äptätä, imä zä pteäniqeqä.

* 25:13 Lukä 19:11-27

¹⁹ Hea quäuqä ae äpäwqanjarj, ämaqä naqä iqu anjumä äpäqe, iqueqä mbqä ävätqenqä näqñqä metñqä, wäunua imäkqä iquau tääqä tuätumeniqeqä. ²⁰ Itanğa ämaqä mbqä 5,000 ämetqä iqu äpätä, mbqä 5,000 haqeqi hutäkñä ämetqe, qäsä äma äpätä, tiinjä tuäniqeqä. ‘Ämaqä naqä iqukiyä. Si mbqä 5,000 ändapknjqä. Hiñuä qunyä. Nyi wäunua imäkätmä, 5,000 haqeqi äyä ämeqeqä.’ ²¹ Itanji ämaqä naqä iqu tiinjä tuäniqeqä. ‘Si ämaqä äñguki eänä, wäunua qäyunä imäkqukiyqä. Nätmatqä wänqä isua äñguänänjä ämitqänjä-qae, si nätmatqä kuapä misñqä atäunua kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yenqeqä’ tuäniqeqä.

²² Ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu inä äpätä, tiinjä tuäniqeqä. ‘Ämaqä naqä iqukiyä. Si nyinji 2,000 äyä ändapknjqä. Hiñuä qunyä. Nyi wäunua ämitmä, kiqä haqeqinji 2,000 inä äyä ämeqeqä’ tuäniqeqä. ²³ Itanji ämaqä naqä iqu tiinjä tuäniqeqä. ‘Si ämaqä äñguki eänä, wäunua qäyunä imäkqukiyqä. Nätmatqä wänqä isua äñguänänjä ämitqänjä-qae, si nätmatqä kuapä misñqä atäunua kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yenqeqä’ tuäniqeqä.

²⁴ Itanji ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu-pqe äpätä, tii tuäniqeqä. ‘Naqä iquki, nyi sinyqe näqñqeqä. Si ämaqä tnänänänjä iqukiyqä. Ämaqä hñqua wäunua iu ymisanjä vowä ämäuepqe ptqukiyqä. Ämaqä hñqua kuä uwqä tnämäwäpqeunji, kiqä näänqe mequkiyqä. ²⁵ Si suqä iinjä iquki etanji, nyi zä itmä, tqä mbqä 1,000 qua hovqä iu zä äptekqä-qae, ga täsuwänä’ tuäniqeqä. ²⁶ I tquanğa, naqä iqu kimanji tiinjä tuänjqiyä. ‘Si wäunua-wiyqä quvqä enyqä iqukiyqä. Nyinyqe, si näqñqä ae eänjä. Nyi ämaqä hñqua wäunua iu ymisanjä vowä ämäuepqe ptqunjqä. Ämaqä hñqua kuä uwqä tnämäwäpqeunji, kiqä näänqe mequnjqä. ²⁷ Si näqñqä iinjä eänji, nyaqä mbqe, kiqä

pnqä wiqä iurji, surqä pnqä maeqä iknjäwä? Iinjä imäkqä-säpi, nyi anqumä äpmqänqanji, njä mbqä qäyunänjitä kiqä hageqinjitä meqämingä.²⁸ Itanji wäunüä-wiyqä huizi iquauji, 'He mbqä 1,000 ämotaupu, ämaqä mbqä 10,000-tänjä ique wipiyä' tuäniqueqä.²⁹ 'Ii tiinjä etangi. Ämaqä nätmätqä-tänjä eeqänänjä iquauji, nyi hui anqji vqanqa, qu kuapänänjä-tänjä hipnuwiqä. I etangi, ämaqä nätmätqä maeqä eä wänqäpu ämerjuwä iquauji, nyi anqji ämotaumqänä.³⁰ Itanqa wäunüä-wiyqä quvqä tqueji, he yäpaqä injgisa anä hiawiqä injgisänqä huätä dowatpiyä. Iqi äpmamipqä iqua, hiqanjä mangtäsqukuä ämäupu, kjuä qäkmanqpnuwiqä' tuäniqueqä" ätukqe.

Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu ämaque iwäsäuniqenqä

³¹ "Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu anqju äpätqänqanji, yoqä naqä-tänjä äpätä enätqä eeqänänjä iquatä anä pnuwiqä. Itanqa Iqu Iqueqä yoqä naqe motquetnqe, ämiqä iqueqä zä-hawä iu pmeniqueqä.³² Inqanji hueqä-himqä eeqänänji Iqueqä hinuä iqi tqäuqanqungwänqa, Iqu iquauji iwäsäutä hnqqaqu mäqäqasäueniqueqä. Yaqueqä miqä iqu sipsipqä iquatä, meme iquatä ämäqäqasäuetnqä-pa, i imäkäniqueqä.³³ Iqu sipsipqä iquauji ämuangisa, itanqa meme iquauji qunamäuqänqisa, mäqäqasäueniqueqä.

³⁴ I imäkäqetani, Ämiqä Naqä Iqu ämaqä iqueqä hipa ämuangisa tqäutanguwä iquauji tiinjä tuäniqueqä. 'Nqä Apiqu he anqjuä emäkätnqä ae etkqe. Iqu nätmätqä anqjuänäni quae änä imäkätäqänqa, henynqä näwenyä imäkekqe, he mapnqe, Iqunä ämitnqä yäpä tänqisa yap-piyä.³⁵ Ii tiinjä etangiyä. Nyi buayä dä pmetanqanji, he buayä äyä ändapminjuwiqä. Nyi eqä manqä pmetanqanji, he eqä äyä ändapminjuwiqä. Nyi ämaqä hueqä-himqä huitanünä etanqa, he Nyinji hiqä anä iurqä ändma äuminjuwiqä.³⁶ Nyi qäkä mäyäuqä itanqa, he qäkä äyä

ändapmiñuwiqä. Nyi yaqä witañgani, he äyä äminy-
imiñuwiqä. Nyi guä pmetañgani, he äpäpu hiñuä äyä
ämañqänmiñuwiqä' tuäniqeqä.

³⁷ I tquanga, qokä-apäkä jänänjä iqua kimañi tiinjä
tupnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä. Si buayä dä pmetañgnä
hiñuä äkqänätanä, äkñga äktapmiñquäwä? Si eqä mañqä
pmetañgnä, eqä äkñga äktapmiñquäwä? ³⁸ Si ämaqä
hueqä-himqä huitañänäjuki äkqänätanä, neqä anjä iuñqe,
äkñga äktma äumiñquäwä? Si qäkä maiquki etañgnä,
qäkä äkñga äktapmiñquäwä? ³⁹ Si yaqä witañgnä ä guä
pmetañgnä, äpätanä hiñuä äkñga ämakqänmiñquäwä?'
tupnuwiqä.

⁴⁰ Itanga Ämiqä Naqä Iqu kimañi tiinjä tuäniqeqä. 'Nyi
aanjä naqä-qakuänänjä etqänä. Nätmatqä eeqänänji, he
Nyaqä guäkautä, napqautä iwimäkmipqe, qu yoqä maeqä
qäyä etañqä-qe, iinj he Nyi nyimäkmiñuwiqä.'

⁴¹ Ingañi Iqu ämaqä hipa qunamäuqängisa tqäu-
tañguwä iquau tuäniqeqä. 'Henyqe, Iñqä Apiqu, "Qu
qui imäkmbñqäuä" ae ätkqeqä. He tä maiusqänänjä
äsänqeunqä huätä upuiyä. Tä äsänqä iqu, Setänä
iqueñqätä, iqueqä enätqä iquaunqätä näwenyä äsänä. ⁴² Ii
tiinjä etañgiyä. Nyi buayä dä pmetañgani, he buayä män-
dapqä äyä imiñuwiqä. Nyi eqä mañqä pmetañgani, he
eqä mändapqä äyä imiñuwiqä. ⁴³ Nyi ämaqä hueqä-himqä
huitañunä etañga, he Nyiñi hiqä anjä iuñqä mändma
mäwqä äyä imiñuwiqä. Nyi qäkä mäyäuqä itanga, he qäkä
mänyiyätqä äyä imiñuwiqä. Nyi yaqä äwitmä ä guä-pqä
pmetañgani, he mäminyqä da äyä imiñuwiqä' tuäniqeqä.

⁴⁴ I tquanga iqua-pqe kimañi tiinjä tupnuwiqä. 'Naqä
Iqukiyä. Si buayä dä pmetañgnä, ä eqä mañqä pmetañgnä,
ä, hueqä-himqä huitañänäjuki etañgnä, ä qäkä maiquki
etañgnä, ä yaqä witañgnä ä guä pmetañgnä, hiñuä

äkqänätanä yätamakqä makiyqe, äkngä iminjuäwä? tupnuwiqä.

⁴⁵ Itanja Ämiqä Naqä Iqu kimañi tiinjä tuäniqeqä. ‘Nyi aañä naqä-qakuänänjä etqänä. Nätmatqä eeqänänji he Nyaqä guäkautä napqautä yoqä maeqä inäsquaunji miwimäkqä iminjuwi, iinji he Nyi-pqe mänyimäkqä äyä iminjuwiqä’ tuäniqeqä. ⁴⁶ Ämaqä tqua äwäpiyi, hanjä-iqä qäpu maeqä eniqä di ämepu pmepnuwiqä. Iinjä etangi qokä-apäkä jänänjä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä” ätukqe.

26

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkñqä ätkuwinqä**

¹ Jisasi Iqu kukñuä tä eeqänä qäpu ätuäqetani, Iqueqä wäuruänqä ämotquaminqä iquauñi tiinjä ätukqe. ² “He näñqä äyuwänä. Hiunji hñquaqu yqänä äwinä. Ingañi hiunji naqänänjä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu ätimäunqanjanji, qu Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iquenji, mäkähunqä iqua zä-huätatä huepñqä wipnuwiqä.”

³ Hea asä qänğanji, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä Käyäpasi iqueqä anjä iqi aquvä äqänqiwä. ⁴ Iqua kukñuä ätqämanäpu, “Ne Jisasi Ique maqñqä itmetanä pizqä päsatunqwe, äänä imäkatunquäwä?” ätnqiwä. ⁵ “Ämaqe hinuä änaqänäpu mäkä ipäqiyqenqwe, ne suqä iinji, hiunji naqänänjänga mimäkqä yatunqweqä” ätnqiwä.

Apäkä hui, eqä jinanjä-weqe, Jisasi Iqueä nyuänjiu equatekqenqä†

* 26: Makä 14:1-2; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57 † 26:5 Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8

⁶ Jisasi Iqu anjä-himqä Betani, Saimonä Wänyimänqueä[‡] anjä iu äpmamiŋqe. ⁷ Iqu buayä gmanätqätanğa, apäkä hui hikä häkä eqä jinanjä-weqä inqä hŋqu, äma äwimetä, Iqueuä nyuänju equatkqe. Häkitä, eqä jinanjä-weqetä, kiqä mbqe naqänänji. ⁸ Iqueqä wäunuänqä ämotquamiŋqä iqua e äqumbiyi, äwqä tnänjä imäkäpu, “Eqä jinanjä-weqe, hiŋgi qui suŋqä imäkqiyä? ⁹ Ii eqä jinanjä-weqe, mbqänqä imäkätä, mbqä naqänänjä ämetä, ämaqä nätmatqä maeqä iquau mäwqä suŋqä iqiyä?” ätŋguwi.

¹⁰ Jisasi Iqu iquauqä kukŋuinqä näŋŋqä eä, iquauŋi tiinjä ätukqe. “He apäkä täsiŋi, haŋä-ique suŋqä vqäüä? Ii suqä äŋguänänji nyimäkqiyä. ¹¹ Ämaqä nätmatqä maeqä iqua hesä anänji, hea ique-ique äyä äpmeŋäüä. Itanği Nyi hesä anänji, hea ique-ique mäpmeqä imqänä. ¹² Apäkä ii eqe änjiquatqe, ii Nyaqä huiwi qua ptnäniqä iinqä näwenyä inyimäkqiyä. ¹³ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qu qua eeqänänjä iunqä äwäpu, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänji awä ätuäkipiyänğanji, apäkä täsi inyimäkqenqe awä inä tqäpŋqeä. Inji qu iinqä hui mimäüqä ipŋqenqä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iquenji, himä-wiunqä iquau vätnqä ätukqenqä[§]

¹⁴ Inğanji wäunuä imäkqä 12 iutanjä Jutasi Iskarioti iqu, hiqäva-imäkqä naqä iquauŋqä äukqe. ¹⁵ Iquau äwimeqe, yatŋqä tiinjä äwikqe. “Nyi Jisasi Ique he hitapmqe, he nätmatqe äkitanji dappŋqäwä?” Yatŋqä vqanğqänğa, qu mbqä-hiki, 30 qe äwikuwi. ¹⁶ Itanji Jutasi iqu, Jisasi Iquenji ämaqä iquau vätnqe, hänaqenqä qävqä yätŋqä ipäqäqke.

[‡] 26:6 Saimonä iqu hiŋuiqänänji wänyimänqä-tänjä äpmamiŋqä etanği, qu iquenji “Wänyimänqueä” ätumijuwi. [§] 26:13 Makä 14:10-11; Lukä 22:3-6

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquatä, ymisanjä yä-pakä änguwänganqä**

¹⁷ Hiunji bretqä yenuä qo matäuqä hñqä iquauqä hiunji kiŋganänjä iqueni,[†] wäunuänqä ämotquamiñqä iqua Jisasi Iquenyqä äpäpu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Si hiunji naqänänjä Pasopa iutanjä buayä dñqe, ne näwenyänji, äsqi imäkekiyatunquäwä?”

¹⁸ Iinjä tquanguwänga, Iqu tii ätukqe. “He anjä-himqä yäpä ingisa äpaquväpu, ämaqä iinjä ique hiñuä äqumbiyi, tii tupiyä. ‘Ämotqueqä iqu “Tupiyä” ätätä änandowatqiyä. “Hea Apiqu Nyinyqä atäunuä ikqe, ae qäqiqi quvepqanqi, Nyitä Ijqä ämaqä iquatä, hiunji naqänänjä Pasopa iutanjä ymisanjä natunque, tqä anjä iu nanqunä” ätqiyä, tupiyä” ätukqe. ¹⁹ I tquanga, iqua Jisasi Iqu ätukqä-pa, Pasopa iutanjä ymisanji näwenyä qe imäkekuwi.

²⁰ Awiyqä ae eqanga, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä ymisanjä hñqä äpmakuwi. ²¹ Qu ymisanjä ängmanäpiyänganji, “Nyi naqä-qakuä etqänä. Hesanjä hñqu Nyinji, himä-wiunqä iquau nyivänqiyä” ätukqe.

²² I tquangi äwipiyyi, äwqä hanjä vqanga, qu hñqunä-hñqunä yatñqä wipñqä ipäqäkuwi. “Naqä Iquki, Si e ätñi, ii nyi ma! Qäyutanä?”

²³ Kimanji Iqu tiinjä ätukqe. “Buayä hevqä täu, Nyitä anä ämeququä iquenä, ämaqä Nyi himä-wiunqä iquau nyivätñqä iqu, heyaqä awä iqisanjä hñquvqä. ²⁴ Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji äpäkonänqiyä ätkqä-pa, Iqu e päkonänqiyä. Itanji

* **26:16** Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26 † **26:17** Quväukuä ique-iqueni, Israitqä iqua bretqä yenuä qo matäuqä änäpu hiunji 7 äp-mamiñuwi. Hiunji kiŋganänjä iunji, qu hiunji enätqä ämaqä päsqä iqu Israitqä iquauqä kaqä-kawäka mapäsqä ämäwqätäukqenqä kñuä ämepu buayä naqänänjä änmiñuwi. Ii hiunji Pasopayi.

Ique himä-wiunqä iquau vätnqä iquenyqe, iqueni hanjä-
iqä naqänänjä wimenqiyä. Ämaqä iinjä imäkätñqä iqueni,
känai maunyqä-säpi, ii änguä hitäninjä” ätukqe.

²⁵ Jutasi, ämaqä himä-wiunqä iquau vätnqä ikqä iqu,
Jisasi Iqueni, yatñqä tiinjä äwikqe. “Ämotqueqä iqukiyä.
Si e ätni, nyi ma. Qäyutanä?”

E tquanga kimañi, “Si e ätni qeyqä” ätukqe.

²⁶ Iqua ymisarjä ängmanäpiyännga, † Jisasi Iqu Bretqä
hñqu ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änguiqä” ätuäqe,
äkutätä, wänuänqä ämotquaminqä iquau ävqäwätä,
ätukqe. “He ämepu biyä. Tä ñqä huiwiqqä.” ²⁷ Itañi Iqu
wainqä-eqä-häki ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änguiqä”
ätuäqe, iquau ävätä ätukqe. “He eeqänänñi, eqä tä bñqeä.
²⁸ Tä ñqä häñeqä, he yätamakqä heyätñqä kukñuä guä
mäsaunqä iyyä. Ämaqä kuapänänjä iquauqä suqä quvqe,
huätä mamäutñqe, Nyaqä häñeqe, iuänqiyä. ²⁹ Nyi he
etqänä. ñqä Apiqunä miqä iu wainqä-eqä änyä-hänñä hesä
anä naniquänñanqeqe, Nyi wainqä-eqä ängumñi manqä
imqänä” ätukqe.

³⁰ I ätuäqetanñi, qu apqä ätpiyi, anjä-himqä iu äväma,
qoqonä Olipä iunqä äukuwi.

*Jisasi Iqu Pitä iqueni, “‘Nyi Iquenyqe änyä maññeqä’
ttñqinyä” ätukqenqä* §

³¹ Inğanñi Jisasi Iqu iquauñi ätukqe. “Tännga heatqeuñi,
nätmatqä nyimeqanñutqetanñi, heqä Nyinyqä quuvqä
heqiyqe, mäñdi päwiñqiyä. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä bukä
iunñi, tiinjä ätä äqänänñqä-payqä.

*‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Iinjä imäkqanñ-
mdqännga, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’**

† 26:26 Makä 14:22-24; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 § 26:30 Makä
14:27-31; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38 * 26:31 Sakätiyasi 13:7

³² Itanji Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anji nyivauqumuatqanğa, Nyi qua Galili iunqä hiñuiqä emamniqueqä” ätukqe.

³³ I tquanğa Pitä iqu ämävauqe, “Iqua eeqänä nätmatqä kimeqanğutqeta quwqä quuvqä heqiyqä mändi qäyä äpäwiqanğuti, nyi iinjä miqä da ymqänä” ätukqe.

³⁴ I tquanğa Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä äktqänä. Heatqä tquenji, kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqe, ‘Iquenyqä maqñqeçä’ hñquaqui-hñque tutñqinyä” ätukqe.

³⁵ I tquanğa Pitä iqu ämävauqe, “Qäyä eänä. Si äpäkonğti, nyi-pqe anä päkoneñqeçä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä maqñqeçä’ matqä imqänä” ätukqe. Itanji wäunğänğä ämotquaminğä eeqänänğä huiziqua-pqe, in-yänä ätkuwi.

Jisasi Iqu, Gesemäniu Goti Iquenyqä tääqä ätkqenğä†

³⁶ Inğanji, Jisasi Iqutä, iquatä, ‘Gesemäniyqä’‡ ätmijnuwä iu ätimäupiyi, Iqu iquauñi tiinjä qe ätukqe. “He täqi pmapiyä. Nyi tääqä tmqä, näñinğä umqänä.” ³⁷ I ätuäqe, Iqu Pitä iquesä, Sepri iqueqä hikñä iquaqisä itmeqe, nänä qe äukuwi. Itanji Iqu änä mäwimänğä itä, Iqueqä äwqe hanğä kiiñä äwikqe. ³⁸ Inğanji Iqu iquauñi, tiinjä qe ätukqe. “Hanğä-iqä tqu, Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi imbätäumäkkä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqi äpmapu, quvqä nemeqenqe anğua äminyanä.” ³⁹ I ätuäqe, nändi ti äwäqe, Iqueqä hipenñi qua bu eäqe, tääqä tiinjä ätukqe. “Inğä Apiquki, hänaqä-pqä hui inä etanğutqe, häkä hanğä-iqä-tänğä tqu§ huätä mändavä. Inğäçe änyinğä Nyaqeunji, qäyä etanğuti, äkinğä Saqeunä isñqeçä.”

† 26:35 Makä 14:32-42; Lukä 22:39-46 ‡ 26:36 Yoqä ‘Gesemäni’ kiqä quati tiinji. ‘Zä-olipqä häukuwi quqowä päsqä.’ li olipqä wäunğä iu, qoqonğä Olipä iu äwominğqe. § 26:39 Matiu 20:22; Jonä 18:11; Itkimäkkä 16:19.

⁴⁰ Iiŋi ae ätuäqetani, Iqu Iqueqä ämaqä iquauŋqä anŋi äpäqe, hiqaqä witaŋgä äqunäqe, Pitä iquerŋi tii ätukqe. “Änäänŋäŋqäwä? He Nyitä anäŋi, wänqäpu mämiŋqä iquwiuä? ⁴¹ Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätŋqä iŋqe, he äminyäpu tääqä tupŋqeqä. Hiqä quuvqe, qäyunä imäkŋqänqä wiŋgaŋgutqä-qe, huiwi yänänäŋqä mae-qeqä” ätukqe.

⁴² Iqu anŋumä äväma äwäqe, tääqä tiinä ätukqe. “Ŋqä Apiquki, häkä haŋä-iqä-tänä tq, huätä mändautŋqä etaŋgutqe, kiqä haŋä-iqe, Tqä äkiŋqä iunä mamqänä.”

⁴³ Itaŋga iquauŋqä anŋumä äpäqe, iqua hiŋuä kukuänuä wiyqanŋi hiqaqä witaŋgä äquŋqeqe. ⁴⁴ Iqisaŋi Iqu iquauŋi anŋumä ävämaŋi, tääqä yäpaki, kiŋganänä iquaqu ätkqä-pa, ätkqe.

⁴⁵ Qänakndaŋi Iqu Iqueqä ämaqä iquauŋqä anŋu äpäwäqe, ätukqe. “He hiqaqä yqänä äwiŋuwi, hapä äpmeŋäuä? Qätä nyipiyä. Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Ique, ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauqä hipa iu wiŋqe, ae qäqiyqä. ⁴⁶ He pämä äpmepu äwanä! Hiŋuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätŋqä iqu, ae qäqi ätimäutŋqä iqiyä” ätukqe.

*Jutasi iqu Jisasi Iquerŋi, himä-wiunqä iquau äwikqenqä**

⁴⁷ Jisasi Iqu kukŋuä ii yqänä tätqätanŋi, Jutasi ämaqä 12 iquautanä iqu äpkqe. Iqutäŋi, ämaqä kuapänäŋi, ipäqäyünätä, jävqätä a äqätqa äquvepkuwi. Ämaqä iquauŋi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä huiziquatä ändowatkuwi. ⁴⁸ Qu änyä upŋqä imäknäpiyanŋi, täkqä-tqä iqu, huiziquauŋi tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwunŋundi, he Iquerŋi a kiqät-pŋqe.” ⁴⁹ Qu ätimäupiyi, Jutasi iqu Jisasi Ique maqänä

* **26:46** Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11

äwimeqe, “Ämotqueqä Iqukiyä, heatqevqä” ätuätä, man-gawiu kikiyä äwuŋqe.

⁵⁰ Itañi Jisasi Iqu iqueni, “Näueqä iquki, nätmatqä si imäktŋqä äpŋi, imäkiyä” ätukqe.

Ingaŋi ämaqä iqua äppiä, Jisasi Ique a qe äkiqätkuwi.

⁵¹ Ique kiqätqanŋuäwäŋga, Jisasi Iqueqä ämaqä hŋqu, iqueqä ipäqäyuni ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäqä naqä iqueqä wänuä-wiyqä hŋque, qätä mŋä hämänä ätqavämäukqe. ⁵² I imäqanŋa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe.

“Tqä ipäqäyuni, kiqä anä iu anŋi qupuseyä. Ämaqä ipäqäyuni itä mäkä äumbqä eeqänänŋä iqua, ipäqäyuni iutanä päkombnuwiqä. ⁵³ Si tiinŋqä maŋŋqä enä?

Nyi Iŋqä Apique yatŋqä vqanŋndqe, Iqu enätqä kuapanä 50,000 iquauni, yätamäqä nyipŋqä ändowätanŋiyä.

⁵⁴ Itanŋqä-qe Nyi iinŋä imäqanŋndqe, kukŋuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänŋqe, qäyunänŋi äänä timäuniqätiyä? Iqueqä bukä iuni, ‘Nätmatqä tä, Nyi nyimenŋiyä’ ätä äqänänä” ätukqe.

⁵⁵ Ique a kiqätqanŋuä iquauni, Iqu tiinŋä ätukqe. “He ipäqäyuniätä, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä hŋque a äkiqätätqänuä-pa, Nyi-pqe, iinŋunä etanŋä anŋiqätqäuä? Hiunŋi eeqänänŋä iuni, Nyi hiqäva-imäqä anä ququawä iu äpmamä, qokä-apäkä iu ämot-quetqätanŋi, inŋa manŋiqätqä, suŋqä itqänuäwäwä?

⁵⁶ Nätmatqä eeqänänŋä ii, hiŋuä-tqä iqua kukŋuä äqiyäpu ekuwä ii, qäyunä imäktŋqä ätimäueqä” ätukqe.

Itañi wänuänŋqä ämotquaminŋqä eeqänänŋä iqua, Jisasi Ique zä äväma äwekuwi.

Käyäpasi iqu, Jisasi Ique kukŋuä ämitkŋenŋä†

⁵⁷ Ämaqä Jisasi Ique a äkiqätukuwä iqua, Iqueni Käyä-pasi hiqäva-imäqä naqä iqueqä anä iunŋqä qe ätuma

† 26:56 Makä 14:53-65; Lukä 22:63-71; Jonä 18:12-14,19-24

äukuwi. Iqini, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, ämaqeu miqä huiziquatä, aquvä äqämbu äpmamiñuwi. ⁵⁸ Pitä iqu Jisasi Ique kinä-näñi ti äwivändqa äpätä, hiqäva-imäqkä naqä iqueqä añä täkñä yäpä ingisa äpaquväqe, “Jisasi Iquerji nätmätqä äkitañi wimeñqutiyä” tä, ämayukä-imañqä iquatä anä äpme, hiñuä äqunä äpmamiñqe.

⁵⁹ Hiqäva-imäqkä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä huiziquatä, Jisasi Ique pizqä päkññqä diñqe, quañgä tññqä hñquau tääqä ätuätumepu, Iqu suqä quvqä hui imäqññqä qävqä imiñuwi. ⁶⁰ Ämaqä kuapänä äpäpu, Iquenyqä quañgä täqisqañguvä-qe, ämiqä naqä iqua, Ique pizqä päkññqä iññqe, qakui mämaqumueqä ikuwi. ⁶¹ Qänakñi, ämaqä hñquaqu äpäsinä, tii ätukiyi. “Ämaqä Tqu, ‘Nyi Goti Hanjuvä Iqueqä hiqäva-imäqkä añi äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä añgi mätmqänä’ ätkqeä” ätukiyi.

⁶² I tquañgiyänqa, hiqäva-imäqkä naqä iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique yatñqä tiñä qe äwikqe. “Iquaqu e ätqiyi, änäängä? Si kima matqä isñqätanä?” ⁶³ Itañgi Jisasi Iqu kuknuä hui matqä ikqe. Itañi hiqäva-imäqkä naqä iqu tii ätukqe. “Si kuknuä naqä-qakuänänjinä nattñqä iññqe, nyi Goti Hänjä äpmeñqä Iqueqä yoqä iutanä yatñqä äkiyqänä. Si Goti Hanjuvä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ä Kraisi, Goti Iqu ne äminesñqä atäuruä äkikqä Iqukitanä?”

⁶⁴ I tquañga, Jisasi Iqueuä kimañi, “Si e ätñi qeyqä. Nyi he etqänä. Qänakndañi, he Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäññqä-tänjä Iqueqä hipa ämuangisa pmetañgi hiñuä qumbnuwiqä. Itañga Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepqañgi, qumbnuwiqä” ätukqe.

⁶⁵ Käyäpasi iqu i tqañgi äwiyäqe, äwqä tnänjä wiñgani, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. “Iqu Goti Hanjuvä Iqu eñqä-pa timäutñqä tqañgi, äyä äwiyänjunä. Ne Ämaqä Tqueqä suqenqä awä natññqe, ämaqä hñquaunqä qävqä

miqä yatunq̄ueqä. ⁶⁶ Ne Ique äna-äna imäkatunq̄ueq̄e, he k̄nuä äänä hiyq̄iyä?” ätukq̄e.

I tquanga qu kimañi, “Iqu suqä quvqä-tänu-qae, äpäkonät̄nq̄eqä” ätukuwi. ⁶⁷ E ätupiyyi, qu Iqueqä himä-hiqumuangä iu makukuä äqutäupu, aañä kuapänänjä äpäkm̄iñuwi. ⁶⁸ Ingarñi iqua äpäsaupu tii ätukuwi. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu atäunua äkikqä Iquki, hiñuä natiyā. Ämaqä tä äkpäsquwä iqua, tqukuakä?” ätukuwi.

Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä mañq̄eqä’ ätk̄enq̄ä[‡]

⁶⁹ Asañgarñi, Pitä iqu yäpaqä mäñgisa, añä ququawä iqi äpmamiñq̄e. Apäkä wäunua imäkqä hui, iqu-tänjä qäqi äpäta, “Si Jisasi Galilisanjä Iqutä anä äpmetq̄äñiyiqä” ätukq̄e.

⁷⁰ Itanji Pitä iqu ämaqä eeqänänjä iquauqä hiñuä iqisanji, “Oeyqä. Si kukñuä tä ändñi, nyi mañq̄eqä” ätukq̄e.

⁷¹ Itanji iqu äwäq̄e, täknjä hävqä iu miqä iquauqä añä iu ätqäumiñq̄e. Iqinji apäkä wäunua imäkqä hui, ique hiñuä äqunäq̄e, ämaqä qäqi pmetanguwä iquañi, “Ämaqä tqu, Jisasi Nasäretq̄atanjä Iqutä anä äpmetq̄äñiyiqä” ätukq̄e.

⁷² I tquanga, Pitä iqu anq̄umñi, “Oeyä” ätukq̄e. “Nyi aañä naqä-qakuänänjä ätqänä. Ämaqä Iquenyq̄e, änyä mañq̄ä eñänä.”

⁷³ Qänaki wänq̄apñi, ämaqä qäqi ätqäumiñuwä iqua äpäpu, ique ätukuwi. “Naqä-qakuänänjqä. Si Ämaqä Iqutä anä äpmeñuwä iquautañä iqukiyqä. Ne tqä quväki äkiyätanä, näñq̄ä ämequnä.”

⁷⁴ I tquanguwänga, Pitä iqu kukñui, yänänäñq̄ä ti-injä ätukq̄e. “Aañä naqä-qakuä etqänä. Nyi Ämaqä Iquenyq̄e, mañq̄eqä. Nyi kukñuä naqä-qakuä matqä

[‡] 26:68 Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27

iqanḡndqe, Goti Hanjuwä Iqu hanjä-iqä qäyä dapänä.” Iqu kukḡuä qäpu ae tqanḡa, maqänänji kukutakisqä äkakä qe ätkqe. ⁷⁵ Asä qänḡanji, Pitä iqu Jisasi Iqueqä kukḡui, “Kukutakisqä äkakä matqänḡa, si Nyinyqe, ‘Maḡḡeqä’ hḡquaqui-hḡque ttḡiqä” ätukqenqä kḡuä indqänäqe, yä-paqä mänḡisa äwäqe, kḡuä naqänänjä äqäkqe.

27

*Pailoti iquenyqä ätuma äukuwiḡqä**

¹ Zä ae äveqanḡa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä huiziquatä, Jisasi Ique pizqä päkḡḡqä kukḡuä imäkuwi. ² Itanji qu Ique guä äkiqiyäupu, kiyapqä kinḡanänjä Pailoti† ique wipḡḡqä ätuma äukuwi.

Jutasi iqu imäkkqenḡqä‡

³ Jutasi, ämaqä Jisasi Ique himä-wiunḡqä iquau äwikqä iqu, qu Jisasi Ique kukḡuä ämitäpu, “Iqu äpäkonänḡiyä” tqanḡuwi näqḡqä ämeqe, iqu suqä ii ikqenḡqä womba ämetä, mbqä-hikä hiqäva-imäkqä naqä iquatä ämaqä miqä huiziquatä äwikiwi, anḡi äma äukqe. ⁴ Iquau äwimeqe, tiinḡä ätukqe. “Nyi suqä quvqä ae imäkqeqä. Ämaqä nyi he etapqä Iqu, suqä quvqä mimäkqä itḡḡqä-queqä.”

I tqanḡa, qu kimanji, “Ii nätmätqä neqä hmanḡqä. Tqä dutanänḡqä” ätukuwi.

⁵ Itanji Jutasi iqu mbqä-hiki, hiqäva-imäkqä anḡä inḡisa ätnämäwanji, äväma äwäqe, iqueqä-kiuä guä äqupuäqänḡqe.

* 27: Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16 † 27:2 Pailoti iqueḡi, Romätanḡa miqä kinḡanänjä Sisa iqu qua Jutiya iu kiyapqä kinḡanänjä pmetḡḡqä atäunḡuä ikqe. Israitqä iquau miqä eeqänänjä iqua, kiyapqäeqä yäpä iqi äpmamiḡuwi. ‡ 27:2 Wäunḡuḡḡqä 1:18-19

⁶ Hiqäva-imäkkä naqä iqua mbqä-hikä iinji ämapiyi, ätkuwi. “Mbqä tä ämaqä pizqä päsqä iutañä-qae, ga ne mbqä hiqäva-imäkkä añitanjitä pñqä qäsä maeqä yatunqeeqä.” ⁷ Itañi qu kukñuä imäkpïyi, mbqä iqueni ämaqä qua qondä imäkkä iqueqä qua hñqu, ämaqä kiñä nändañä iquau qua ptepnuwänqä mbqä qe ikuwi. ⁸ Iiñinqe, qu “Qua härjeqeeqä” änyuätmiñuwi, tännga-pqe inä ätqa äwätqänäuä. ⁹⁻¹⁰ Iiñä etañgi, kukñuä hñqu Goti Iqu hiñuä-tqä Järämai iqueqä mañä iu hiñuiqänä ätimäuekqe, ii naqä-qakuä ätimäukqe. Ii tiyi.

“Mbqä hikä kuapänäñi 30, Israitqä iqua ämaqä tque mbqä ipnuwänqä atañä ikuwi, qu ämepu, Naqä Iqu nyi ändkqä-pa, ämaqä qua qondä imäkkä iqueqä quae mbqä ikuwi.”[§]

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqenqä**

¹¹ Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hiñuä iqi tqäutangä, Pailoti iqu Iqueni yatñqä tiñä qe äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?”

E tquañga kimañi, “Si e ätñi qeyqä” ätukqe.

¹² Itañi hiqäva-imäkkä naqä iquatä, ämaqu miqä huizi iquatä, qu Jisasi Iquenyqe, “Suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätñqeeqä” tuätqätanguwännga, Iqu kukñuä hui kimañi, mätquä ikqe. ¹³ Iiñä etañgi Pailoti iqu Iqueni yatñqä äwikqe. “Änäängä? Kukñuä eeqänänjä tä Sinyqä äquvepqe, qätä mäwiyqä ininyä?”

¹⁴ Yatñqä i vqañga, Jisasi Iqu kimañi mätquä ikqe. Iiñinqe, Pailoti iqu yäñuä itä, kñuä kuapänä indqängqe.

¹⁵ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyänğanji, Israitqä iqua, ämaqä guä äkiqiyäuepqä hñque atäñuä iqanquwännga, kiyapqä naqä iqu iqueni ewewqatmiñqeeqä.

¹⁶ Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqä quväukuä

[§] 27:9-10 Järämai 32:6-9; Sakätïyasi 11:12-13 * 27:9-10 Makä 15:2-5; Lukä 23:3-5; Jonä 18:33-38

iquenji, ämaqä suqä quvqä huiziqauu ämäwqätäuä, aanjä naqänänjä imäkkqä hñqu guä äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Jisasi Baräpasi ique. ¹⁷ Qokä-apäkä iqua aquvä ae äqänätanguwänga, Pailoti iqu iquau yatñqä tiinjä qe äwikqe. “Henyqä pätnqä ewewqatmqä dinqe, tquenyqä hingiyä? Nyi Jisasi Baräpasi ique ewewqatmqätänä, ä Jisasi, ‘Kraisi Iqueqä’ ätätqänjuwä Ique ewewqatmqätänä?” ¹⁸ Israitqä iquau miqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätangqenqä äwqä quvqä imäkäpu ätuma äpkuwinqe, Pailoti iqu näñqä eä, yatñqä i äwikqe.

¹⁹ Pailoti iqu zä-hawä iwäsäuqänqä iu pmetanga, iqueqä apäki kukñuä iquenyqä tiinjä ätätä ändowatkqe. “Nyi Ämaqä Jänänjä Iquenji wätqä äqunänqä-qae, hanjä naqänänjä änyiyqiyä. Inji si Iquenji, quvqä hui mitqueqä panä.”

²⁰ Inäqe hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, ämaqeu miqä iquatä, qu qokä-apäkiuqä kñuä iunji hiñi-hiñi iwimäkäpu, “Baräpasi ique dowatätnä, Jisasi Ique pizqä päkiyä” tupñqä imäkkuwi. ²¹ Itañi kiyapqä kinganänjä iqu, iquaunji yatñqä angumä, “Ämaqä tquaquisañi, nyi äkisque hewasqiyäwqatmqä hingiyä?” tquanga, iqua mañi tiinjä ätukuwi. “Baräpasi iquenyqeqä.”

²² I tquanguwänga, Pailoti iqu yatñqä tii äwikqe. “I etangutqe, nyi Jisasi, ‘Kraisi Iqueqä’ ätätqänjuwä Iquenji, äänä imäkmqenqä engiyä?”

I tquanga, iqua kimañi, “Iquenji, zä-huätatä hueyä” ätkuwi.

²³ Ga Pailoti iqu ämävauqe, “Sunqäwä? Iqu suqä quvqä äki imäkätñqäwä?” ätukqe.

Iinjä ae ätquanga, qu aanjä yänänäñqä ätkuwi. “Iquenji, zä-huätatä hueyä.”

²⁴ Pailoti iqu qokä-apäki, iqueuä kukñui qätä mäwiyyä ipu, mäkä naqä timäutñqänänjä ikutänqanñi näñqä eäqe,

iqu eqä hui ämeqe, iqueqä hipae, qokä-apäkä iquauqä hijuä iqisa asnä äqänqce. Iinjä itä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä Tqu äpäkonätä häneqä iuatnqä iqe, nqä hmanjqä. Ii hiqeqä.”†

²⁵ I tquanğa kimani, qokä-apäkä eeqänäni, “Quvqä tä, nesä, näyaqä ymeqä-pqä iquatäni, qäyä witätnqeqä” ätukuwi.

²⁶ I tquanğuwitari, iqu Baräpasi iqueni, iquauñqä hijuinä qe äqunäwatkqe. Itanğa Jisasi Iqueni, mäkä-iqä iqua täuatätäu iqanğuwänğa, iqu ämaqä zä-huätatä huepnqä iquau äwikqe.

²⁷ Kiyapqä kınğanänğä iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqäeqä anğä iunqä ätuma äwäpu, mäkä-iqä huizi iquau-mända ique qäuiqä mamäupnqä tääqä ätuätumakuwi. ²⁸ Inğanı iqua Ique mändi äkittqiyäpu, quanğä ämiqä naqä enqä-pa hiätnqä tii imäkuwi. Iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätäpu, hänesqä hnqu ämiqä naqä iqua ipnmiñuwä itani ämepu äwiptkuwi.

²⁹ Itanğa guä yänğä-täni äkuiyäpu, nätmatqä ämiqä naqä iquauqä ynğa enqä-pa imäkäpu, Iqueqä nyuänju ämuasmäwiyäpu, jävqä hnqu ämepu Iqueqä hipa ämuanğisa a ämuätäpu, qonğä äwoktäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, ne haqeqä ämakmäuqunä” ätuäpu, tä sisäwqä äwimiñuwi. ³⁰ Qu quanğä e iwimäkäpiyitari, Ique makukuä äwquväuqutäpu, jävqä iqueqä hipa iu a ämuätukuwi ämotaupu, Iqueqä nyuänju äpäkmiñuwi. ³¹ Qu mändi e äkittqiyepiyitari, gquä hänesqe huätä äquvätäpu, Iqueqä qäki anği äwiyätäpu, zä-huätatä huepnqä ätuma äukuwi.

Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwiñqä‡

† 27:24 Pailoti iqu iqueqä hipae asnä äqänätä kukjuä i ätukqe, kiqä quati asänäñiqä. ‡ 27:31 Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27

³² Qu e äwäpiyänġaġi, mäkä-iqä iqua, ämaqä anjä-himqä Sairini iutaġä Saimonä ique hiġuä äqumbiyi, iqu Jisasi Iqu zä-huätatä hunätġqe, äma wätġqä kukġuä ätuätumakuwi. ³³ Qu äupiyyi, anjä yoqä Golketa qunätanġqä iu ätimäukuwi. Yoqä iinġi, kiqä quati, ‘Ämaqä nyuänjä-yänġiqä.’ ³⁴ Iqinġi, täġjä-huġqe Iqueqä huiwiunġi wipti iqiyaġġqe, qu Jisasi Iqu näġġqä diġqe, wainqä-eqetä, marasiġqä zä iqetä yuqui-yaqui imäkäpu äwikiwi. Iqu mäġġä-mäġġänġä itä, maġqä ikqe. ³⁵ Mäkä-iqä iqua Ique zä-huätatä ae äuepiyyi, Iqueqä gquetä, ämuasmänġetä iwäsäupu, kikiġä maġġqä häġjä ikuwi. ³⁶ Iqi häġjä ämiqä-manäpu, ämaqä hui äpäpu, Ique yätamäkqä vqänġä hiġuä äqumbu äpmamiġuwi.

³⁷ Iqueqä nyuänjä haqeqäġi, qu kukġuä ämitkuwä iqu ätäpu äqiyekuwi. “Tä Jisasi, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁸ Jisasi Iqu-tänjä qäqiqinġi, ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hġquaquinġi, zä-huätatä äuekuwi. Hġqueni, hipa ämuangisa äuepu, hġqueni qunamäuqänġisa äuekuwi.

³⁹ Ämaqä iqi äpäwäpiyyi, qu nyuänjä ptqä äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. ⁴⁰ “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkqä anġi äpnetmä, hiunġi hġquaqui-hġquenyä anġi määtqunġqä’ tqä-qukiyqä. Inġi Si Tqä-täuä yätamäkqä yqä inyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki etaġġutqe, zä-huätatä äunänġitani, äyaqäsqänġa biyä” ätukuwi.

⁴¹ Hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukġuä-suqenġä näqġqä iquatä, qokä-apäkä miqä huiziquatänġi, qu-pqe Ique tä sisäwqä inä äväpu, tii äġġuwi. ⁴² “Iqu ämaqä huiziunġi häġjä iqumuätätġqä-qe, Iqueqä-kiuänġi häġjä miqumuätġqä iqiya. Iqu Israitqä iquau Miqä Naqä-qu etaġġutqe, ga zä-huätatä äunänġetani, äyaqäsqänġa pqaġġuti, ne Iquenyqä quuvqä hiqiyatunġuänänjä. ⁴³ Iqu ‘Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunġqä’ ätätġqeqä. Inġi

Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä Iquvqä. Goti Iqu Iquenyqä äwিংanğutqe, tänğa yätamäqkä vätñqänänjqä” ätñguwi. §

⁴⁴ Ämaqä quwä-meqä Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äuekuwä iquaqu-pqe inä itquesinyä, kukñuä quvqä ätukiyi.

*Jisasi Iqu äpäkongqenqä**

⁴⁵ Itañi hiunji quemisqänğarñi, qua eeqänänjä iunji, hea äwäkqe. Mäptqä äwitñqä qäqä ti pmetanğa, we anği äungqe.

⁴⁶ Mäptqä äwitñqä qäqä ti pmetanğarñi, Jisasi Iqu tääqä yänänäqñqe, tii ätkqe. “Eli! Eli! Lema säpäktani?” Kiqä kukñuä quati tiñi. “Ñqä Goti Iqukiyä! Ñqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunyä?”

⁴⁷ Ämaqä qäqiqi ätqäumiñuwä hñqua, kukñuä tä qätä äwipiysi, “Ämaqä Tqu, Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä” ätkuwi. ⁴⁸ Itanğa maqänänji, ämaqä qutanjä hñqu tnänjä äwäqe, yañuä hñqu ämeqe, wainqä-eqä iu äyeqe, wainqä mañguä inğanğa, iqu jävqä iu ävätäütä, Jisasi Iqu näñqä äwikqe. ⁴⁹ I imäkätqätanğa, huizi iqua Iqueni, “Qaiyä” ätukuwi. “Laisa iqu äpätä Iqueni yätamäqkä ävänqutiyä, mävwä yänqutiyä? Hiñuä äqänänä äpmenä.”

⁵⁰ Inğarñi Jisasi Iqu tääqä yänänäqñqä anğumä ätäqe, Iqueqä hindjä-meqe äwquatämäuqe, äpäkongqe. ⁵¹ Asä qänğarñi, yuä naqänänjä hiqäva-imäkqä anjä yäpä inğisa imaknmiñqä iqu, hituñuä yätuta inği-inği äpkñğa äpäwiqe, hñquaqu qe imäkñgqe. Itanğa quae yäñuä-yäñuä itä, hikä naqä hñqua qe äqiyämisqänğqe. ⁵² Itañi hikä hovqä ämaqä pizqä emiñuwä iunji, Goti Iqu qñqanjä äütäütä, Iqueqä ämaqä ae äpäkonguwä hñquau anği ävauqumuatkqe. ⁵³ Qu qua äptekuwä iu ävämapiyi,

§ 27:43 Ämaqä miqä iqua e ätkuwi, qu Apqä Bukä 22:8 iquenyqä kñuä indqänäpu ätkuwi. * 27:44 Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37

qanakndanji Jisasi Iqu anjumä ävauqanğa, qu Goti Hanjuwä Iqueqä anjä-himqä Jerusälemä yäpä ingisa äpaqukuwi. Iqinji, ämaqä kuapänänjä iqua, iquauñi hiñuä äquñguwi.

⁵⁴ Mäkä-iqä Jisasi Ique hiñuä äqumbu äpmaminjuwä iquatä, quwqä ämiqä iqtä, qua yäunüä-yäunüä iqanğqetä, nätmätqä ätimäuqanğqetä hiñuä äqumbiyi, zä kiinjä wiñğanği, tiinjä ätñguwi. “Naqä-qakuänänjqä. Ämaqä Tqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueqä.”

⁵⁵ Qu Jisasi Ique i itqueqanğuwänğa, apäkä kuapänänjä iua-pqe, kiñä qäqiqi ätqäupu, hiñuä inä äqunminjuwi. Qu Jisasi Iqu Galili iu ävämeqanğqetani, Ique yätamäkqä äväpu, qänaki äwivändkuwä iuayi. ⁵⁶ Iuauqä awä iqisanji, tä Mäliya anjä-himqä Maktälatanjä iiyi. Itanğa huizi, Mäliya Jemisi iqueqätä Josepä iqueqätä känaiyi. Itanğa huizi, Sepri iqueqä ymeqä iquaquiyqä känaiyi.

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwinğä†

⁵⁷ Mäptqä äwitñqä ti pmetanğani, mbqä-tänjä hñqu anjä-himqä Arämatiya iutanjä, iqueqä yoqe Josepä iqu äpkqe. Iqu Jisasi Iqueqä kukñuä iu qänaknä iqä-que.

⁵⁸ Iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, yatñqä ävätä, “Nyi Jisasi Iqueqä huiwi, äma umqä hiñuinä hñqinyä” ätukqe. I tquanğa, Pailoti iqu iqueqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueuä huiwi ique wipñqä ätukqe. ⁵⁹⁻⁶⁰ Itanji Josepä iqu huiwi äma äwäqe, yuä anğuanänjä quäuqä hñqu ämetä, huäqä äütäqe, iqueqä-kiuä ptñqänjqä mñä hänjä ätänğakqä ique yäpä ingisa qe ekqe. Iinjä ae eäqe, iqu hikä naqänänjä hñque, huaqä-huaqä ämiqa äpätä, hovqä manjä iu äp-mäveqa äukqe. ⁶¹ Mäliya Maktälatanjä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu ämaqä qua ptnätanğqä qäqiqi hiñuä äqunyinyä äpmaminjiyi.

† 27:56 Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42

Mäkä-iqä iqua, qua hovqä iu hiñuä äqumbu ätqäu-minuwiñqä

⁶² Hiunji nätmatqä Sämbatqä hapä pmeqänğanqä hukiki imäkkä iqu qäpu eäqetani, awiñgani hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Parisi iquatä, Pailoti iquä kukñuä tññqä äukuwi. ⁶³ Qu iqueni, tiñä qe ätukuwi. “Ämaqä naqä iqukiyä. Ne Ämaqä Quañgä-tqä Iqueqä kukñuä hñquenyqä kñuä äneyqiyä. Iqu yqänä äpmeqänğani, ‘Hiunji hñquaqui-hñque päwqanğani, Nyi anğumä ävamniqeqä’ ätkqeqä. ⁶⁴ Inji ämaqä qua tññqä täññi, hiunji hñquaqui-hñqueniñğanqä, qu qñqanñä anğuanä ptäueññqä tuätñqeqä. Iqueqä wäññuññqä ämotquetñqä iqua äpäpu, Iqueqä huiwi quwä äma äwäpu, qokä-apäkä iquaññi, ‘Iqu qua iutani anğumä ae ävauqeqä’ ätupqe, ii quvqeqä. Quañgä änyä-hänñä e ätpqe, qu Iqu kukñuä quañgä hiññiqänä ätminñqä iññi, ämäwqätäupñqäuä” ätukuwi.

⁶⁵ Kimaññi Pailoti iqu iquaññi, tiñä qe ätukqe. “Ämaqä qua äptnänñqä iññi hiñuä äqumbu tqäupñqä, mäkä-iqä hñquau itnepu, hovqä iu pmäukuä yänänñqñqä ptäpñqä hiqä enñqä iunä imäkpüyä” ätukqe.

⁶⁶ Iqu e tquañga, iqua Ique qua äptekuwä iññqä äupiñi, hikä qua hovqä iu ptänätanñqä iqueni hiññqe pmua imäkäpu, mäkä-iqä iqua hiñuä äqumbu tqäutpñqä ätqätekuwi.

28

*Jisasi Iqu anñi ävaukqenñqä**

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä ae äpäwqanğa, hiunji kiñganänñä iqueni, mäptqä timäutñqä qäqä etanğa, Mäliya Maktälatanñä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu qua

* 28: Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18

äptekuwiu hiñuä qunyiñqä qe äpkiiyi. ² I pätkä-tañgiyänğa maqänänji, ekä naqänänjä hñqu ikqe. Ii ti-ñä etañgiyä. Naqä Iqueqä enätqä hñqu qäukuä yätuta äquvepätä, hikä ique kunmä-kunmä ämiqe, hikä iqueqä haqeqi äpmamiñqe. ³ Enätqä iquesañi we nyuauä iqäqä enqä-panjä äuñgqe. Itanğa iqueqä gquä quäuqä, qäpaiqä hiwiyä-häukuä enqä-paniqä. ⁴ Mäkä-iqä, hiñuä äqumbu ätqäumiñuwä iqua, qu iquenyqä zä ipu, yäñuä-yäñuä ipu, ämaqä ae äpäkonguwä enqä-panjä-qua ekuwi.

⁵ Apäkä iuaqu äwimeqañgiyänğa, enätqä iqu iuaquini ätukqe. “Qe zä miqä panyinyqä. Nyi näqñqeqä. Qe Jisasi, zä-huätatä äuequwä Iquenyqä qävqä iñqä äquvepqinyqä. ⁶ Iqu hiñuiqänä ätkä-pa, ae ävauqeqä. Täqi mäwiqä eänä. Iqu äwiñqeu qunyiñqä binyqä. ⁷ Itanğa qe maqänä äwäsinyä, Iqueqä wäñuññqä ämot-quetñqä iquau tiñä suinyqä. ‘Iqu qua äptequwä iutanji ae ävauqeqä. Tiñä-pqä inänjqä. Iqu heñi hiñuiqä eväma, Galili iuñqä äwqiyä. He Ique hiñui, iu qumbñqäuä ätqiyä’ suinyqä. Nyi kukñuä tä hitmqä äquvepqeqä” ätukqe.

⁸ Iuaqu zä kiñä äwiñgqä-qe, yeeqä naqänänjä ikiyi. Maqänänji qua äptekuwä iu ävämañi, Iqueqä ämaqä iquau suiñqä tnänjä qe äukiyi. ⁹ Hänaqä awä iqiñi, Jisasi Iqu iuaqui äwimeqe, “Ziñuitänjqä” ätukqe. Itañi iuaqu Iqu-tänjä qäqiqi äwiyi, Iqueqä yukiu a äkiqätäsinyä, Ique qonjä äwoktäukiyi. ¹⁰ Inğanji Jisasi Iqu iuaqui tiñä qe ätukqe. “Qe zä miqä panyinyqä. Äwäsinyä, ñqä guäkau suinyqä. Qu Galiliuñqä äwäpu, iuñi hiñuä ñqämbñqeuä” ätukqe.

Mäkä-iqä iquauqä kukñuiñqä

¹¹ Apäkä iuaqu yqänä wätqätanğiyänğa, mäkä-iqä, hiñuä äqumbu ätqäumiñuwä iutanjä hñqua, Jerusälemä yäpä inğisa äpepiyi, hiqäva-imäqä naqä iquau, nätmätqä eeqänänjä i timäuqanğqenqä ätukuwi. ¹² Itañi hiqäva-imäqä naqä iquatä, ämaqeu miqä huiziquatä

aquvä äqänäpu kukñuä imäkpiyi, mäkä-iqä iquau mbqä kuapänänjä äväpu, tii ätukuwi. ¹³ “He tiinjä tquäpnqe. ‘Iqueqä wäunjuänqä ämotquetñqä iqua heatqännga äpäpu, ne hiqaqä witaungua, Iqueqä huiwi quwä äma äwquwiqä.’ ¹⁴ Itannga kiyapqä kinğanänjä iqu kukñuä tä qätä wiyqannga, hanjä-iqä memeqä yätñqä, ne iquenji kukñuä hanjuä ätuä-tanä imäkatunqeqä” ätukuwi.

¹⁵ Itanji mäkä-iqä iqua mbqä ämapiyi, ämaqä naqä iqua ätukuwä-pa ikuwi. Inji Israitqä iquauqä awä iqisanji, qu kukñuä tä ätqa äpätqänjuwi, tännga täsuänä.

Jisasi Iqu, Iqueqä kukñuä yäpakä ätukqenqä†

¹⁶ Inğanji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä 11 iqua, qua Galiliunqä qanä äwäpu, qoqonjä Jisasi Iqu ätukqä iu ätimäukuwi. ¹⁷ Iqinji qu Ique hinguä äqumbiyi, qonjä äwok-täupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäukuwi. Inäqce qutanjä hñqua Iquenqce, kñuä hñquaqu indqänminjuwi.

¹⁸ Jisasi Iqu qäqiqi äpätä, iquauñi tiinjä ätukqce. “Nät-matqä eeqänänjä qäukuä iutä, qua täutä mimqce, Goti Hanjuwä Iqu Nyi yoqä naqetä, yänänäqñqetä ändapqeqä. ¹⁹ Iinjqce, he hueqä-himqä eeqänänjä iunqä äwäpu, qokä-apäkä iunji, Nyaqä ämaqä hipñqä motquapiyä. He iquauñi, Apiqueqä yoqeu, Ymeqä Iqueqä yoqeu, Dñä Ängüä Iqueqä yoqeu, asñä qänqceqä. ²⁰ Itannga qu qänaknä ipñqä dinqce, kukñuä eeqänänjä Nyi ‘Iinjä-iinjä imäkpnuwänqeqä’ etqäqce, he ämotqueqäpnqeqä.

Kukñuä tiinjqä kñuä metpnqänännyä. Qua tqu qäpu heniqenqce, Nyi hiunji eeqänänji, hesä anä pmetmqänä” ätukqce.

† 28:15 Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 19 Oct 2021 from source files dated 18 Aug 2021

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac